

MUUSEUM

Nr. 1 (14) 2003

MUUSEUM

nr 1 (14) 2003

Eesti Muuseumiühingu ajakiri

Peatoimetaja ALEKSEI PETERSON

Tegevtoimetaja ILDIKE JAAGOSILD

Toimetuskolleegium: LEMMI JÕE, AINO LEPP, EVE PEETS,
HEIKI PÄRDI ja MARGE RENNIT

Makett ja küljendus IVI TAMMARU

Korrektor IVI TAMMARU

Tõlked TIINA MÄLLO, SVETLANA KARM jt

Esikaanel:

Tartu Ülikooli Kunstimuseum. Foto Andres Tennus

On the front cover:

The Art Museum of Tartu University

На передней обложке:

Художественный музей Тартуского университета

Esikaane siseküljel:

25. aprillil 2003 tähistati 200 aasta möödumist Tartu Ülikooli Kunstimuseumi asutamisest.

Juubeliterivitus õppeprorektorilt prof Volli Kalmult.

Tullio Ilomets ja muuseumi kollektiiv – Inge Kukkk, Laidi Laiverik, Ain Ilves, Külli Valk, Ingrid Sahk, Anne Arus ja Tiit Laht. Kreeka muusika ja tants. Fotod Andres Tennus

Inside of the front cover:

On April 25, 2003, the Art Museum of Tartu University celebrated its 200th anniversary.

Jubilee greetings from professor Volli Kalm, Vice-Rector for academic affairs.

Tullio Ilomets and the museum staff – Inge Kukkk, Laidi Laiverik, Ain Ilves, Külli Valk, Ingrid Sahk, Anne Arus and Tiit Laht. Greek music and dance

На внутренней стороне передней обложки:

25 апреля 2003 года отмечалось 200-летие с основания Художественного музея Тартуского университета.

Юбилейное приветствие проректора по учебной части профессора Волли Калм.

Туллио Илометс и коллектив музея – Инге Кукк, Лайди Лайверик, Айн Илвес, Кюлли Валк, Ингрид Сахк, Анне Арус и Тийу Лахт. Греческая музыка и танец

Muuseum nr 1 (14) ilmub tänu
Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi
ja Eesti Kultuurkapitali toetusele.

ISSN 1406-3484

SISUKORD

Peatoimetajalt	3
Küsimustele vastab kultuuriministeeriumi muuseumiõunik Peeter Mauer	5
200-aastane Tartu Ülikooli Kunstimuseum <i>Inge Kukkk</i>	6
Ikoonist moodsalt ja vanamoodsalt <i>Külli Valk</i>	8
Georg Löschke Tartus ja Bonnis <i>Laidi Laiverik</i>	10
Haridustegevusest ja sellealastest koostööst Eesti Kunstimuseumis <i>Anu Purre</i>	13
Elamuspäev – mis see on? <i>Enel Tani</i> <i>Toomas Abiline</i>	16
Muuseumipedagoogi töö Mahtra moodi <i>Maire Põder</i>	18
Ühe leiutise lugu Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis <i>Mare Viiralt</i>	21
Kuulsate loodusteadlaste portreed ja nende käekirja- näidised Baeri majas <i>Vaike Hang</i>	23
Sõjakiivrid – teraskübarad kuues muuseumis <i>Urmas Selirand</i>	24
Saaremaa Muuseumis näidati uusi asju <i>Raul Salumäe</i>	27
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum sai eesti meistri klavessiini <i>Alo Põldmäe</i>	28
Artur Lembast Peterburis ja tema sõprusest Aleksandr Glazunoviga <i>Alo Põldmäe</i>	29
Muuseumipraktika eelarvamusi hajutamas <i>Jana Reidla</i>	30
<i>Mon Faible</i> – 200-aastane muuseum <i>Eve Peets</i>	32
Kalevipoja Muuseum	34
Kindlustuse Muuseum <i>Ada Treumuth</i>	35
Muuseumiküllastaja arvab <i>Olavi Pesti</i>	36
Eestlased Leedu metsades... ja muuseumides <i>Mariann Raisma</i>	37
Tornide lugu <i>Ela Martis</i>	38
Eesti Rahva Muuseum tuleb rajada Raadile <i>Aleksei Peterson</i>	40
Postijaama päevad 2003 Eesti Maanteemuuseumis <i>Marge Rennit</i>	43
ICOMi Eesti rahvuskomitee sai kümneaastaseks <i>Karin Hallas-Murula</i>	43
Eesti Muuseumiühingu tegevuse aruanne 2000.–2003. aasta kohta	44
Juubel	46
<i>In memoriam</i>	48

CONTENTS

From the Editor-In-Chief	3
Peeter Mauer, Museum Counsel of the Ministry of Culture, Answers Questions	5
Art Museum of Tartu University – 200 th anniversary <i>Inge Kukk</i>	6
Exhibition of Icons – Modern and Oldfashioned Ways <i>Küllli Valk</i>	8
Georg Löschke in Tartu and in Bonn <i>Laidi Laiverik</i>	10
One of the Main priorities of the Art Museum of Estonia is Educational Work in the Museum <i>Anu Purre</i>	13
Time-travel Day – What is it? <i>Enel Tani</i> <i>Toomas Abiline</i>	16
Educational Work in the Museum in Mahtra Style <i>Maire Pöder</i>	18
The Story of One Invention in the University Museum <i>Mare Viiralt</i>	21
Portraits of Famous Naturalists and Samples of their Handwritings in Karl Ernst von Baer House <i>Vaike Hang</i>	23
War Helmets – Steel Hats in Six Museums <i>Urmäs Selirand</i>	24
Saaremaa Museum Exhibited New Artefacts <i>Raul Salumäe</i>	27
Estonian Theatre and Music Museum Obtained a Harpsichord Made by an Estonian Master <i>Alo Põldmäe</i>	28
Artur Lemba in St. Petersburg and his Friendship with Alexander Glazunov <i>Alo Põldmäe</i>	29
Practical Sessions at Museums Eliminate Prejudices <i>Jana Reidla</i>	30
<i>Mon Faible</i> – a 200-year-old Museum <i>Eve Peets</i>	32
Kalevipoeg Museum	34
Insurance Museum <i>Ada Treumuth</i>	35
Museum Visitors Express Their Opinion <i>Olavi Pesti</i>	36
Estonians in Lithuanian Woods... and Museums <i>Mariann Raisma</i>	37
Conservation Works of the Ruins of the Dome Church in Tartu <i>Ela Martis</i>	38
Estonian National Museum must be Built up at Raadi <i>Aleksei Peterson</i>	40
Post Station Days 2003 in the Estonian Road Museum <i>Marge Rennit</i>	43
Activity Report of the Estonian Museum Society for the Years 2000–2003	44

СОДЕРЖАНИЕ

От главного редактора	4
На вопросы отвечает музейный советник Министерства культуры Пезтер Мауэр	5
Отмечалось 200-летие с основания Художественного музея Тартуского университета <i>Инге Кукк</i>	6
Выставка икон <i>Кюлли Валк</i>	8
Георг Лёшке в Тарту и в Бонне <i>Лайди Лайверик</i>	10
О просветительной деятельности в Художественном музее Эстонии <i>Ану Пурре</i>	13
День погружения – что это? <i>Энел Тани</i> <i>Тоомас Абилине</i>	16
Работа музейного педагога «по-махтра» <i>Майре Пыдер</i>	18
Выставка пишущих машинок <i>Маре Вииралт</i>	21
Портреты известных естествоиспытателей и образцы их подчерков в Доме К. Э. фон Бэра <i>Вайке Ханг</i>	23
«Военные шлемы – стальные шляпы» в шести музеях <i>Урмас Селиранд</i>	24
В музее Сааремаа демонстрировались новые поступления <i>Раул Салумяэ</i>	27
Музей театра и музыки получил клавесин эстонского мастера <i>Ало Пылдмяэ</i>	28
Артур Лемба в Петербурге и его дружба с Александром Глазуновом <i>Ало Пылдмяэ</i>	29
Музейная практика в рассеивании предубеждений <i>Яна Рейдла</i>	30
<i>Мон Файбле</i> – 200 летний музей <i>Эве Пезтс</i>	32
Музея Калевипоэга	34
Музей страхования <i>Ада Треумут</i>	35
Музейный посетитель размышляет <i>Олави Пести</i>	36
Эстонцы в литовских лесах... и музеях <i>Марианн Райсма</i>	37
Работы по консервации развалин Тартуского домского собора <i>Эла Мартис</i>	38
Эстонский национальный музей надо строить на Раади <i>Алексей Петерсон</i>	40
Дни почтовой станции 2003 в Эстонском дорожном музее <i>Марге Реннит</i>	43
Отчет о деятельности Эстонского Музейного общества за 2000–2003 гг.	44

PEATOIMETAJALT

Laul on järjekordne ajakirja Muuseum number. Ajakiri ilmub küll perioodiliselt, aastas kaks numbrit ja ka käesoleval aastal on see nii planeeritud, sest kultuuriministeeriumil pole enamaks võimalusi. On olnud jutuks, et Muuseum võiks ilmuda kord kvartalis. Sel juhul peaksid ajakirjal olema tasustatud kaastöölised ja ka võimalus maksta väikest vaevatasu autoritele. Samuti tuleks korraldada ajakirja levitamist ja soetada elementaarsed töövahendid, et väljaannet trükkikõlbuliseks vormistada. Seda kõike veel pole.

Eestis tegutseb juba 222 muuseumi, kui võtta aluseks trükkist ilmuv "Eesti muuseumide teatmik", mille on koostanud Mariann Raisma. Seesugune muuseumivõrk on kahtlemata riigi kultuuriloole vundament, sest meie rahvakultuur toetub just muuseumidesse kogutud kultuuriväärtustele. Kõik ju kaob ja paljugi muutub, kuid muuseumidesse talletatu peab säilima igavesti. Nii vähemalt peaks see olema.

19. mail 2003 toimus Kohtla-Järvel Eesti Muuseumiühingu üldkoosolek. Ühingu esimees Heivi Pullerits esitas seal ülevaate ühingu kolmest viimasest tegevusaastast. See aruanne on avaldatud ka ajakirjas. Omalt poolt märgin, et ühingu juhatus on kenasti oma asjadega toime tulnud. Alati võib esitada nõudmisi kas või selles osas, et muuseumiühingu liikmed võinuksid enam lülituda ajakirja levitamisega ja sellega seonduvate probleemidesse. Märkimisväärne on välislektorite kasutamine täiendusõppeks, samas võiks ka mõne oma muuseumi baasil korraldada analüüsivaid museoloogilisi arutlusi. Poolikuks ja analüüsivaid on jäänud muuseumide reformimise mõte jms.

Lühidalt ka ajakirja sisust. See on traditsiooniline, sest kaastööd käsitlevad ikkagi muuseumide probleeme – väljapanekuid, kogusid, tutvustatakse väiksemaid muuseumi. Pööratakse tähelepanu ka muuseumide ajaloole – Tartu Ülikooli Kunstmuuseumi asutamisest möödus 200 aastat. Mitmed artiklid vaatlevad tööd noortega. See on muutunud muuseumitöötajate jaoks üheks prioriteetsemaks valdkonnaks. Samas selgitatakse, et muuseumiühistajate ei vali muuseumi selle asukoha järgi, vaid sisuliste väärtuste põhjal, lootuses midagi uut ja enamat teada saada, nii nagu külastatakse teatreid, kontserte jms. Praegugi on arvamusi, et muuseum ei pea tingimata asuma linna keskel. Muuseumi asupaik peab end õigustama seal tehtava töö kaudu.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

FROM EDITOR-IN-CHIEF

The next issue of the magazine Muuseum has reached the reader again. The magazine comes out periodically, twice a year, and it has also been planned the same way for this year as the Ministry of Culture cannot afford more. The issue of making the magazine a quarterly has been under discussion. In this case the magazine should have a salaried staff as well as a possibility to remunerate the authors for their work. Also the distribution of the magazine should be organized and elementary equipment procured in order to prepare the magazine for print. These are the things we still lack.

According to the "Guide of Estonian Museums" compiled by Mariann Raisma, there are already 222 museums operating in Estonia. This museum network definitely serves as the foundation for the cultural history of our state, as our national culture is based namely on the cultural treasures collected and preserved by our museums. Life is transitory and many things undergo changes but in museums they are to be preserved forever. Or at least – it is supposed to be this way.

On May 19, 2003, a general meeting of the Estonian Museum Society took place in Kohtla-Järve. Heivi Pullerits, the chairman of the society, gave a survey of the last three years in the society's activities. This report is also published in the magazine. In my opinion the board has managed nicely with their work. We can always claim that the members of the Museum Society could be more active in distributing the magazine and the problems related to that. It is remarkable how guest lecturers are involved in in-service training; however, analytic museological discussions could also be organized on the basis of some of our own museums. The idea of the museum reform as well as some others have remained incomplete and not thoroughly analysed.

Now a short survey of the contents of this issue. This tends to be traditional as the contributions, as usual, treat of the museum problems – expositions, collections, introductions of smaller museums. The history of museums is also brought to attention: the Art Museum of Tartu University celebrated its 200th anniversary. Several articles dwell upon the work with the youth. The latter has become one of the priority spheres for museums workers. The article also claims that people pick out a museum to visit not by its location but on the basis of knowledge, in order to learn something new and different, the same way as they visit theatres, concerts, and other cultural events. Even now some people maintain that a museum should not be situated in the centre of the town. Actually a museum's location should justify itself through its work.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

ОТ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

На столе очередной номер журнала «Муuseum». Журнал издается периодически, два номера в год, так запланировано это и на данный год, ибо у министерства культуры на большее нет возможностей. Были разговоры о том, что «Муuseum» мог бы появляться раз в квартал. В этом случае у журнала должны быть платные сотрудники да и возможность оплатить авторам небольшой гонорар. Также следует наладить распространение журнала и приобрести элементарные рабочие средства, чтоб оформление издания отвечало типографским требованиям. Всего этого пока нет.

Основываясь на выходящий из печати «Справочник музеев Эстонии», составленный Марианн Райсмой, в Эстонии уже действует 222 музея. Такая музейная сеть, несомненно, – фундамент культурной истории нашего государства, так как национальная культура опирается на достояние, хранящееся в музеях. Ибо все теряется и многое меняется, а собранное в музеи должно сохраниться навсегда. Так, по крайней мере, должно быть.

19 мая 2003 года в Кохтла-Ярве состоялось общее собрание Эстонского Музейного общества. Председатель общества Хейви Пуллеритс представила обзор деятельности общества за три последних года. Этот отчет опубликован и в журнале. Со своей стороны отмечу, что правление общества удачно справилось со своими обязанностями. Конечно, всегда можно представлять требования к членам музейного общества, например, хотя бы в той части, что они могли бы больше подключаться к распространению журнала и связанные с этим проблемы. Примечательно приглашение иностранных лекторов на курсы усовершенствования, в то же время можно было бы организовать музейно-логические обсуждения-анализы и на базе своих музеев. Половинчатый и непроанализированным осталась мысль о реформе музеев и т.п.

Коротко о содержании журнала. Оно традиционно, ибо статьи рассматривают опять-таки музейные проблемы – выставки, собрания, знакомят с небольшими музеями. Обращается внимание и на историю музеев – прошло 200 лет с основания Художественного музея Тартуского университета. Многие заметки посвящены работе с детьми, ставшей на сегодня одной из приоритетных направлений в музейной деятельности. Также разъясняется, что музейный посетитель выбирает музей не по месту его расположения, а по информативной содержательности, надеясь открыть и получить для себя что-то новое и большее, также как, например, при посещении театра, концерта и т.п. Еще и сегодня встречаются мнения, что музей не должен находиться непременно в центре города. Местоположение музея должно оправдывать себя через проводимую там работу.

АЛЕКСЕЙ ПЕТЕРСОН
peterson@erm.ee

Tähelepanuks autorile

♦ Toimetuse ei retsenseeri ega tagasta toimetusele saadetud artikleid. Toimetus jätab endale õiguse tekste lühendada.

♦ Esitatud tekst peab olema korrektselt vormistatud, soovitatav arvutil. Soovitatav on tekst esitada disketil või saata elektronpostiga. Artikli juurde kuuluvad autori pilt (muuseumitöös), samuti artikli sisu lahtimõtestavad fotod, fotoallkirjad, fotograafi nimi, pildistamise aasta.

♦ Kirjutada võib kõigest, mis on seotud muuseumide ja muuseumitööga. Teretunud on museoloogilis-teoreetilised kirjutised, mis tõstataksid uusi mõtteid, ärataksid diskussioone.

♦ Artikli pikkus on soovitatavalt umbes 4 lk, lisada resümees nii inglise kui vene keeles.

♦ Artiklid avaldatakse eesti keeles. Peale nende avaldatakse vene keeles pikemaid kirjutisi Venemaal asuvatest soome-ugri muuseumidest. Artikleid võib avaldada ka inglise keeles.

♦ Toimetusele saadetud pildid tagastatakse.

♦ Lisada autori lühiaandmed – kus ja kellena töötab, teaduslik kraad, osalemine erialastes seltsides jm.

♦ Kui esitate artikli juurde kuuluvad fotod ja joonised elektrooniliselt, tuleb nende skaneerimisel valida resolutsiooniks 300 dpi.

♦ Kaastöö saata aadressil Veski 32, 51014 Tartu või elektronpostiga peterson@erm.ee

Küsimustele vastab kultuuriministeeriumi muuseuminõunik Peeter Mauer

Käesolevast aastast olete kultuuriministeeriumi muuseuminõunik. Kuna enamik muuseumitöötajaid Teid veel ei tunne, siis oleks hea kuulda Teie varasemast tegevusest. Missugused olid esimesed kontaktid muuseumi(de)ga? Kui töötasite varem muuseumis, iseloomustage oma tegevust seal.

Asusin tööle Arhitektuurimuuseumi 1991. aasta augustis. Üheteist aasta jooksul tegelesin mitmete muuseumitöö valdkondadega – raamatukoguga, fotokoguga, Rotermanni soolalattu kolimise järel põhiliselt näitustegevusega. Kuna muuseum on väike, siis tuli tegelda igasuguste asjadega.

Miks Te tahate töötada muuseuminõunikuna? Kas sellepärast, et tegu on prestiižika ametikohaga, rahuldava palgaga või soovite asuda edendama Eesti muuseumide ettevõtmisi?

Kandideerides muuseuminõuniku ametikohale, tundus ja tundub ka praegu, et see, millega tegelda tuleb, on huvitav ja väljakutseid esitav. Kindlasti on ka mingi alateadlik soov muuseumide ettevõtmisi edendada.

Missugune on muuseumide roll tänapäeva ühiskonnas?

Minule tähendab muuseum kohta, kus kohtuvad ajalugu ja tänapäev. Kõik praeguse kiire elu probleemid ja protsessid peegelduvad muuseumides talletatud ajaloo. Ajalugu ja tänapäev koos annavadki pildi meie ühiskonnast.

Kas Teil on juba välja kujunenud muuseumitöös oma prioriteedid?

Prioriteetide väljakujunemisest ei saa veel rääkida. Hetkel on need võib-olla muuseumide investeringute vajaduste teadvustamine ja maakonnamuuseumide rolli suurendamine ning selle kaudu väikemuuseumide tegevusele suurema tähelepanu koondamine.

Juba eelnevatel aastatel on Muuseuminõukogu ja Eesti Muuseumiühing arutanud muuseumireformi üle, küll eriliselt tulemusteta. Kuidas Te kujutate lähidalt ette muuseumide reformimist?

Muuseumide muutumine peab alguse saama muuseumi seest, sest seal on valupunktid kõige paremini tunda-teada. Väga oluliseks on muutunud tegevuse ökonoomsus. Kui hulga filiaalide tegevuses hoidmine käib ikka muuseumile üle jõu (nii rahaliselt kui ka tööjõu poolest), siis peab muuseum kõigepealt ise leidma probleemile sisulise lahenduse.

Olete tutvunud muuseumide aasta- ja elumise aasta aruannetega. Kuidas iseloomustada möödunud aastat? Kas võite esile tuua paremaid muuseumide ja noid, kelle töös esineb vajakajäämisi?

Kõik muuseumid on esitanud oma eelmise aasta aruanded. Kokkuvõttes võib öelda, et muuseumid tegutsevad oma võimaluste piires tublilt. Kui selline hinnang nüüd just sobiv on. Numbrite poolest on see aasta parem kui eelnevad, kuid selgub, et muuseumid on oma arengus jõudnud sellise tasemeni, kust ilma ressursse lisamata edasi minna on problemaatiline. Kellegi esiletõstmine ei ole kohane, sest iga võrdlemine eeldaks võrdseid tingimusi. Kuid muuseumid on oma olemuselt ja tegutsemisvõimalustelt niivõrd erinevad, et neid ei saa paremusritta sättida. Ja pole vist vajagi.

Kas on olemas muuseumide arengukava? Kui on, iseloomustage seda. On esitatud mõtteid (nt Toomas Tamla) mõnede muuseumide ühendamise kohta. Kuidas Te suhtute muuseumide liitmisega, kas on kavas muuseumide selles suhtes ümber korraldada?

Praegu kehtib kaks muuseumide arengut käsitlevat riiklikku dokumenti. 16. septembril 1998 võttis Riigikogu vastu “Eesti riigi kultuuripoliitika põhiarvused”, mille VII peatükis “Muuseumid, muinsuskaitse” määratletakse riigi ülesanded ja prioriteedid muuseumide arengu osas. Teine oluline dokument on hiljuti valitsuse poolt heaks kiidetud “Kultuuriministeeriumi tegevuskava aastateks 2003–2006”, milles on kindlaks määratud kultuuriministeeriumi lähema nelja aasta tegevuspõhimõtted. Nendes dokumentides on selgelt öeldud, et riik asetab põhioru

olemasolevate muuseumide arendamisele, nende materiaalse ja tehnilise baasi kaasajaga vastavusse viimisele. Muuseumide mehaaniline liitmine ei too tõenäoliselt kaasa muud kui suuri intriige, mis ei vii muuseumide arengut kuidagi edasi. Küll tuleb analüüsida tõsiselt muuseumidelt endilt tulevaid ettepanekuid liitmisega või lahutamise osas. Sel juhul teevad ettepaneku asjaga otseselt kokku puutuvad inimesed. Kõik muutused peavad olema sisuliselt väga hästi põhjendatud.

Virumaa muuseumide põhjal rajati sihtasutus Virumaa Muuseumid. Kuidas Te hindate selle tegevust? Kas on kavas taolisi sihtasutusi juurde luua?

Lisaks SA-le Virumaa Muuseumid loodi 2002. aastal ka SA A. H. Tammsaare Muuseum Vargamäel. Tegemist on kahe väga erinevates tingimustes tegutseva sihtasutusega. Kui esimesel juhul on tegu riigi poolt muuseumidele seadusega ette nähtud funktsioonide delegerimisega eraõiguslikule muuseumile (SA Virumaa Muuseumid peab täitma hakkama maakonnamuuseumi ülesandeid), siis Vargamäe puhul on eesmärk kaasata muuseumi tegevusse kohalikke institutsioone – valda ja eraettevõtjaid. Praegu võib öelda, et SA Virumaa Muuseumid on hästi käivitunud ning oluliselt aktiveerinud muuseumi tegevust Rakveres ja Palmses. Viimane näitus Rakvere Näitustemajas ja uued ekspositsiooniosad Rakvere Linnakodaniku Majas ning tegevuse alustamine Rakvere linnuses kinnitavad küll tehtud otsuse õigsust.

Kuidas realiseerub kultuuriväärtuste infotehnoloogia programm (KVIS) (Ilevik, koolitus)?

KVIS on endiselt vägagi päevakorral. Praegu kasutavad KVISi aktiivselt 4–5 muuseumi. Selle põhjal võib öelda, et KVISi peab muutma kasutajasõbralikumaks ja arvestatavaks töövahendiks muuseumidele. Hetkel tegeleme KVISi ja seadusandluse vastavusse viimisega. Sellesse tegevusse on kaasatud mitmete muuseumide peavarahoidjad ja teised kogudega tegelevad inimesed. KVIS on mõeldud peamiseks töövahendiks just neile.

Kas on kavas muuseumide atesteerimine või akrediteerimine?

Sellealane töögrupp on taas alustanud tegevust. Hetkel on põhiküsimuseks kujunenud muuseumiks olemise kriteeriumid.

Kuidas läheb Eesti muuseumide ehitamine või ka rekonstrueerimine?

Muuseumide väljaehitamine kulgeb vastavalt Riigikogu kunagisele otsusele. Küll ollakse maha jäänud seal kehtestatud ajagraafikust. Kunstimuuseumi uus hoonne kerkib, tehakse ettevalmistusi Eesti Rahva Muuseumi projekteerimiseks, Pärnu Muuseum ootab projekteerimist, samuti Mahtra Muuseum. Võimaluste piires on üritatud otsida lisaraha *Phare* projektide kaudu.

Kuidas suhtute Eesti Rahva Muuseumi ehitamisse Raadile?

Praeguse seisuga on Tartus kujunenud välja uus olukord linna arengus. Asjaolu, et Raadil lennuvälja kasutusele ei võeta, ja Tartu linna plaan anda muuseumi kasutusse suur ala Raadi järve ümbruses on loonud võimaluse leida muuseumile hoopis uus asukoht. Mõisahoonne, mille rekonstrueerimiseks praegu vahendid puuduvad, võiks säilitada varemtena tulevastele põlvetele.

Ajakirja Muuseum väljaandmine tugineb sponsorlusel, ajakirjal pole koosseisulisi töötajaid. Kuidas Te näete ajakirja perioodilist väljaandmist riikliku eelarve abil?

Ajakirja Muuseum väljaandmiseks üritame leida lisavõimalusi riigieelarve kaudu. Kindlasti on vaja ajakirjale palgalist tööjõudu. Puhtast entusiasmist tehtav töö on alati tänuväärne, kuid see kulutab inimesi liialt ja ühel hetkel võib hoog raugeda.

Küsis ALEKSEI PETERSON

Peeter Mauer, Museum Counsel of the Ministry of Culture, is answering questions. In the interview he voices the opinion that more attention should be paid to small museums, and the museum reform must start from the inside. Proposals from the museums themselves about their merging and separating should be given serious consideration. A new building for the Art Museum is being erected, and designs for the new building of the Estonian National Museum are in the preparation stage.

На вопросы отвечает музейный советник Министерства культуры Петер Маур. Из интервью выясняется, что большее внимание надо обратить на небольшие музеи, музейная реформа должна начинаться в самом музее. Следует серьезно анализировать исходящие от самих музеев предложения об их присоединении-отделении. Воздвигается новое здание Художественного музея, готовится проектирование Эстонского национального музея.

200-aastane Tartu Ülikooli Kunstimuuseum

Inge Kukk

Ülikoolide juurde mitmesuguste kollektsoonide rajamine, millest kasvasid hiljem välja ülikoolimuuseumid, oli seotud eelkõige teadustöö, õppimise ja õpetamisega, mis vajas näitlikku materjali. Euroopa ülikoolide muuseumid on paljuski joondunud 1683. aastal Inglismaal loodud Ashmoleani muuseumi järgi, mis kujutas endast õppetöök vajalike näidiste väljapanekusaali kõrvuti auditooriumide ja laboratooriumidega, mis kõik kokku moodustas õppeotstarbelise terviku – loodusteaduste kooli. Plahvatuslikult kasvas ülikoolimuuseumide asutamine valgustusajal, kuid muuseumide kõrval eksisteerisid siis ja eksisteerivad praegugi ülikoolides veel eraldi õppekollektsoonid, mis

on tänapäevaks muutunud samuti muuseumikollektsoonideks.

Võib kindlalt väita, et ülikoolide omanduses on ühed rikkalikumad ning vanemad muuseumikollektsoonid, saadud nii sihipärase ostupoliitika kui akadeemilise donatorluse tulemusel. *Academia* vaim avaldus muuhulgas sajandeid väldanud kenas traditsioonis teha kodu-ülikoolile kingitusi või annetada terveid kollektsoone – komme, mis tänapäeva materialiseerunud maailmas on muutunud õige harvaks.

Eesti vanima muuseumi – Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi 200-aastases ajaloos võib tõmmata silmanähtavaid paralleele Euroopa ülikoolimuuseumide aja-

looga. Eeskujuks Euroopa edumeelsed ülikoolid, eelkõige kunstimuuseumi, kunstiajaloo loengute ja praktilise kunstioõpetusega silma paistnud Göttingeni ülikool, asutati 1803. aastal Tartu ülikooli juurde kunstimuuseum. Sellega kõrvu sai kuulata loenguid kunstiajalooost ning harjutada praktilisi kunstioskusi ülikooli joonistuskoolis.

Ehkki esimesed 50 aastat olid ülikooli kunstimuuseumi kogud kättesaadavad vaid kitsale akadeemilisele ringile, kasvas muuseumi tähendus alates 19. sajandi keskpaigast, mil muuseum sai endale püsiva “kodu” ülikooli peahoone vasakus tiivas ning see avati laiemale publikule. Nendes ruumides on ülikooli kunstimuuseum tegutsenud 135 aastat. Muuseum on elanud üle oma kogude kaotusi (sõjaajal evakueeritud ja praegu Voronežis asuv kunstimuuseumi originaalkunsti kogu, vanagraafika üleandmine ülikooli raamatukogule), mitmeid ümberprofileerimisi ja nimevahetusi (klassikalise muinasteaduse muuseum) ning likvideerimisi ja taastamisi iseseisva muuseumina. Sellele vaatamata võime täna olla rahul, et ülikooli kunstimuuseumi jaoks on oma nišš Eesti muuseumide hulgas ning see toob tänu antiikkunsti käsitlervale kooliprogrammidele meile igal aastal uusi õpilasi ja üliõpilasi. Muuseum ei saa aga kunagi jääda ennast imetlema, kuigi külastajate stabiilne arv on ilma muuseumipoolsete pingutusteta kooliprogrammi tõttu tagatud.

Uued väljakutsed ülikooli kunstimuuseumi ette kerkisid 2001. aastal seoses muuseumi renoveerimisega, mis võimaldas ümber korraldada püsiekspositsiooni, seada sisse ajutiste näituste saali ning uuendada muuseumipedagoogilist ja laiemale avalikkusele suunatud tööd. Viimastel aastatel oleme pakkunud giiditeenust ja muuseumiprogramme aastas ligi 350 grupile, turistide ja õpilaste suhe on neis ligikaudu pooleks. Põhikoolide seas on populaarseks saanud muuseumitund “Kreeka müüdid kunstis”, millega kõrvuti on *Phare* toetusel käivitatud venekeelne töövihikuga programm “Kreeka kultuur”. Kunstioõppuritel on aga lisaks püsinäitusele võimalus külastada skulptuuride avakogu.

Ülikooli kunstimuuseum ei ole enam ainult kitsalt antiikkunstile pühendunud muuseum, vaid tema tegevuspiirid on laienenud kuni kaasaegse kunstini. Siinjuures on jäänud kunstimuuseumi näitusepoliitika paratamatult elitaarseks, tingituna ruumide dekoratiivsusest ning inim-

ja finantsressursside vähesusest. Pakkumaks vaheldust püsinäitusele oleme ajutiste näituste korraldamisel järginud eesmärki – pigem vähem, aga paremini (pikema lahtiolekuga hästi planeeritud näitused koos töötubade ja loengusarjadega). Nimetagem siinjuures vaid rooma portreeskulptuuri näitust koos töötoaga “Valame kipsi”, mida viis läbi muuseumi restauraator AinIlves, või koostöös Peterburi Riikliku Vene Muuseumi ja Eesti Kunstiakadeemiaga näituse “Püha Pilt” raames toimunud vene ikooni päevi, mis tõid esmakordselt muuseumi vene kogukonna, kes tavaliselt kultuurikeskkonda otsides avastas enese jaoks nii ülikooli kui tema kunstimuuseumi (vt lähemalt lk 8–10).

Ülikooli kunstimuuseum ei ole ammu enam ainult ülikooli muuseum selle alguses tähenduses, illustreerides loenguid ja viies läbi üliõpilaste praktikume, vaid on pigem muuseum ülikooli juures, mis pakub avalikku teenust võrdväärselt riiklike ja munitsipaalmuuseumidega.

Siiski tuleb küsida, kas ülikooli muuseumide arendamine ja muuseumikogude säilitamine on ainult Tartu Ülikooli mure. 200-aastase ajaloo jooksul on Tartu Ülikoolile omandatud museaale, millest küllaltki arvestatav hulk on Eestis ainulaadset või muutunud haruldaseks nii rahvusvahelises kui rahvuslikus kontekstis. Avalik-õigusliku institutsioonina on ülikooli põhitegevus aga siiski õpetamine ja teadustöö, mida riik finantseerib, eraldades õpperaha ja teadusgrante. Seadust rikkudes näpistab ülikool sellest siis omakorda killukese, et hoida elus oma muuseume, see ei kata aga näitusteks, pedagoogilise tööks, kogude korrashoiuks jm tehtavaid kulutusi.

Nii on pika ajaloo jooksul tulnud kunstimuuseumil end korduvalt tõestada, vastates küsimusele, kelle jaoks ja milleks ta on olemas. Oleme leidnud oma koha nii ülikoolis kui eesti muuseumide hulgas, kuid vaadates tulevikku tahaks uskuda, et ülikooli kollektsoonidesse hakatakse ka riigi tasandil suhtuma kui meie ühisesse rahvuskultuuri varasse, mille nõuetekohane hoidmine ja korraldamine nõuab ka riiklikku tähelepanu.

Inge Kukk on Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi direktor.

The University museums are the oldest ones in the world, which collections have been shaped hand in hand with the developments of universities. The Ashmolean museum, opened to public in

1683, is generally regarded as the first university museum in the recognisable modern form, including the exhibition hall, lecture room and laboratory.

The Ashmolean model, that connects teaching and collecting, was followed by many European Universities through the centuries. The amount of university museums increased especially in the Era of Enlightenment.

The history of the Art Museum of Tartu University mirrored the typical tendencies of university collections in Europe. Museum was formed like an universal museum, representing the European art and culture in a large scale. In the middle of 19th century museum specialised in ancient art only and since 1919 it was named The Museum of Classical Antiquities. In our history there was a period when museum lost its independence and the public access was quite limited. The museum has also survived of losing its collections – in the middle of 19th century prints were handed over to the university library and during the World War I the collections of ancient originals and paintings were evacuated to Southern-Russia.

The Art Museum of Tartu University has faced the new challenges since 2001, after renovation of exhibition halls. The museum extended its profile, activities and re-established its historical name – Art Museum of University. Last year we guided more than 350 excursions and the number of visitors has permanently increased. The museum has also introduced special programmes and activities for different groups. However, despite the activities addressed to the wide audience and quests of the town, the funding of university museums by the State or town is practically rejected. Does the university alone take care of its collections, which have international or national importance?

Facing a big complex of problems of management and funding, typical for museums in Eastern-Europe, we should try to find solutions to improve our position not only vis-à-vis to the home university but also to the Estonian Government. As a result of our activities the university art museum is more visible and we seem to be more like museum at the university than museum for the university.

Foto Andres Tennus

♦ 11. aprillil 2003 avati 25 aastat tagasi pitseeritud karp Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi juubeli graafikaplaadiga. Kunstnik Vive Tolli, peavarahoidja Ingrid Sahk ja direktor Inge Kukk

♦ On April 11, 2003 the box containing the engraving made for the jubilee of the Art Museum of Tartu University and sealed 25 years ago was opened again. Artist Vive Tolli, Chief Treasurer Ingrid Sahk and Director Inge Kukk

♦ 11 апреля 2003 года была вскрыта запечатанная 25 лет назад коробка с юбилейной графической плитой Художественного музея Тартуского университета. Художник Виве Толли, главный хранитель Ингрид Сахк и директор музея Инге Кукк

Ikoonist moodsalt ja vanamoodsalt

Külli Valk

Märtsis 2002 tähistas Tartu Ülikooli Kunstimuuseum ülikooli 370. ja taasavamise 200. aastapäeva näitusega "Püha Pilt – vene ikoone 18.–20. sajandist".

Kollektsiooni kujunemine

Suurimasse Eesti muuseumides hoiul olevasse ikoonikogusse kuulub praegu 228 tööd. Materjal pärineb peamiselt ajavahemikust 18.–20. sajandi alguseni Venemaa eri paigust. Kollektsioon kujunes TÜ tollaegse Klassikalise Muinasteaduse Muuseumi juurde 1970.–1980. aastatel mitte sihipärase kogumistöö tulemusena, vaid riiklikest annetustest direktor Õie Uuteri initsiatiivil.

Hilislooming, millel vanavene kunsti spetsialistide silmis esmapilgul suuremat väärtust ei ole, on teatud mõttes siiski haruldane kogu vene ikooni levialal. Muuseumide ja uurijate huviorbiidis on olnud peamiselt 11.–15. sajandi vanade ikoonimaali keskuste, samuti Moskva keskviimu ümber koondunud 16.–17. sajandi meistrite tööd. Nõukogude Liidu muuseumidesse on juhuslikult sattunud üksikuid hilisemaid ikoone. Neid ei kogutud süstemaatiliselt, kuna nõudluse suurenedes tuhandetesse ulatunud tiraažidega ikoone ei peetud küllalt kunstiväärtuslikeks. Kuid õigeusu traditsiooni kandjatena kajastub ikoonidel mitte ainult "kirjaoskamatute pühakiri", vaid ka õigeusu arengulugu ja ühiskondlikud protsessid Venemaal. Juhuslikult kujunenud arvukas TÜ Kunstimuuseumi kollektsioon võimaldab anda hea ettekujutuse hilise ikoonitoodangu erinevatest ilmingutest ning tendentsidest Venemaal. Seetõttu ongi ateismiperioodil hävinud kultuuriväärtustest kujunenud kollektsioon hinnaline.

Näituse eellugu

Viimati nägi avalikkus 13 aastat tagasi Venemaa ristiusustamise 1000. aastapäeva puhul kollektsiooni säravamat osa. Seega on ajaline distants küllaldane nii ateismi ideedest vaba uue põlvkonna sir-

gumiseks, vanade traditsioonide taaselus-
tumiseks, nende väärtustamiseks kui näituse kontseptsiooni ümberhindamiseks.

Seekord sai eesmärgiks üldine vaimuharidus: esmalt ikoon kui võti õigeusu traditsiooni mõistmiseks ning aken erinevate kultuuride vahel, teiseks tänapäeval mõeldapääsmatu aspekt – kultuuriväärtuste säilitamine.

Näitust tehes on enamasti probleemiks, kuidas materjali külastajale võimalikult kõnekalt esitada. Kommunikatsioonitulus sirgunud noored, kellel lapsehoidjateks *action-* ja multifilmid või arvutimängud, on harjunud tugevaid emotsioone esilekutsuvate välgikiirelt vahelduvate helide ning värvipiltide mölluga. Teatraalsus, atraktiivsus, rollimängud, emotsioonide tekitamine erinevate meelte mõjutamise kaudu või kogemusliku tegevuse pakkumine eksponaadiga, mitmesugused töötoad jne on võimalused, kuidas kohandada väljapanekut noorenenud külastajaskonna vastuvõtuvõimele. Kuid ikooni eksponeerimine sakraaltraditsiooni kandjana ja mitte üksnes esemena vajas delikaatsemat lähenemist.

Ikoonist moodsalt (ehk elavalt)

Töötuba. Kui ikooni nimetatakse sümboliseerivaks teiseks, siis näitus "Püha Pilt" kujunes avatud aknaks erinevate kultuuride vahel. Sellist eesmärki täitis avamisele järgnenud kolmel päeval toimunud koostöö Eesti Kunstiakadeemia Rakendus- ja Kunstiteaduse osakonnaga. Näitusesaalis said külastajad jälgida uute ikoonide sündi ja ajahambast kahjustatud pühapiltide restaureerimist. Jälgides restaureerimisprotsessi, kuulsid külastajad seletusi ikooni maalimisel kasutatud erinevatest tehnoloogiatest, alusmaali, pigmentide, sideainete, kaitsekihtide jm kohta. Üliõpilased tutvustasid töös olevate ikoonide temaatikat, levimaid kahjustusi ja nende tekke põhjusi. Õppejõud Nikolai Merkurjev demonst-

reeris ikooni maalimise saladusi puuplaadi ettevalmistamisest, kruntimisest ja kuldamisest maalingu teostamiseni.

Loengud. Lisaks praktilisele teadmisele pakunud töötoale jagus rohkesti noori teadushuvilisi näitusega kaasnenud avalikesse loengutesse. Peterburi Riikliku Vene Muuseumi vanavene kunsti spetsialist Irina Šalina andis põhjaliku ülevaate ikooni olemusest ja ikoonimaali koolkonnadest Venemaal. Magister Roman Tsurkan vaatles žestide sümbolikat ikoonimaalis. Näituse eksponaat kasutasid oma õppetöös mitmel korral Tartu Ülikooli usuteaduskonna, filosoofiateaduskonna ja Tartu Kõrgema Kunstikooli Pallas tudengid. Väljapaneku koostaja Külli Valk andis ülevaate näitusest, pöörates usuteaduskonna loengus peatähelepanu ikoonidel kujutatud temaatika ja sümbolite keele lahtimõtestamisele, loengus kunstidengitele aga läänelike kunstistiilide mõjule vene ikoonimaalis ning masstoodangu kunstilise taseme eriomadustele.

Kasu töötoa elavast tegevusest oli mitmepoolne. Enamasti vene rahvusest õigeusklikud üliõpilased omandasid restaureerides praktilisi kogemusi. Vabal ajal tutvuti eesti kultuuriga ning ajaloo Eesti Rahva Muuseumis, Tartu Linna- muuseumis ja Tartu Kunstimuuseumis.

Laiemat kultuurinähtust kajastava näituse puhul õigustab end täielikult sisseelamine teemasse spetsialistide loengute vahendusel. Huvilised said asjatundjate kasulikke näpunäiteid oma isiklike kaasavõetud ikoonide puhastamise ja säilitamise kohta (näiteks sedagi, et ikooni ette asetatud küünal võib kuumusega värvikihi "küpsetada" ning maalingu tahmaga katta).

Lisaks restaureeriti muuseumi kogust kuus ikooni, mis nägid välja kui uuesti sündinud.

Väljapanekust vanamoodsalt

Vanamoodne, st staatiline üldilme oli seekord taotluslik. Vältimaks liigset kirevust sobitasin värviküllasest väga informatiivsed pildid Pompei stiilis seinamaalingute kollasesse paneelidesse nelja kaupa rühmiti. Lisada kujundusse sakraalsust oleks olnud kohatu, kuna Eestis on suurepäraseid kirikuid, kus näeb ikooni õiges kontekstis kirikuarhitektuuri osana. Kahes klaasvitriniis särasid kohtvalguses metallist triptühonid, krutsifiksid ja puidust miniatuursed ikoonid. Kujunduse rahulik atmosfäär tagas kunstihuvilisele esteetilise elamuse, rahuliku miljöö iseõppijale ning segamatu mõtisklushetke

Fotod Andres Tennus

◆ Ikoonide restaureerimist juhendab dotsent Marike Laht

◆ The restoration of icons is supervised by associate professor Marike Laht

◆ Руководит реставрацией икон преподаватель доцент Марике Лахт

neile, kes kogevad ikooni ees teispoolest. Asendamatuks abivahendiks osutus uudishimulikule külastajale teksti kaudu "pildi sisse minek". Selleks oli laual kaust selgitavate tekstilehtedega, mida sai käes hoides iga ikooni ees ise lugeda. Hariduslikust eesmärgist lähtudes läbis ikoonide reastust loogiline temaatiline telg, mis andis ristiusku mittetundvale külastajale selge ülevaate ikooniloomingus kasutusel olnud Uue ja Vana Testamendi süžeedest kronoloogilises järjestuses. 17 erinevat Jumalaema kujutist (Vladimiri, Kaasani, Korsuni, Iveri, kolmekäeline Jumalaema, Jumalaema põlematu põõsas jpt) illustreerisid selle teema erilist populaarsust ja arengut Venemaal. Esindatud olid nii Rooma-aegsed pühakud kui hilisem vene õigeusu panus kloostrisutajate ja pühakute näol, lõpetades pühakuks kuulutatud Tartu märtri Jurjevi Isidoriga. Kunstihuvilisele pakkus näitus läbilõike ikoonimaali traditsiooni tunginud erinevate läänelike kunstivoolude mõjutustest. Samuti kajastusid 19. sajandi eriilmelisus, suurenenud nõudluse tõttu masstoodanguks muutunud ikoonimaali jälje jätnud avar-
dunud tootjatering. Kloostrites bütsantsi ikonograafiat järgivate munkade loomingu kõrval olid esindatud vanausuliste tööd. Linlikes käsitöökodades jõuka tellijaskonna jaoks valminud kallihinnalised tööd olid kõrvuti harimatu talutaadi lihtsakoeliselt maalitud odava laadakaubaga ning ikoonitraditsiooni eiravate maalikunstnike looming oma kunstilisi võimeid demonstreeriva uuendusliku stiiliga.

Koolilastele pakkus näitus äratundmisrõõmu: minu vanaemal oli ka kodus selline pilt. Või tunti ikoonil, mis kujutas Jumalaema Kristuslapsega, ära antiikse rahujumalanna Eirene kuju väikese Plutos-lapsega, mida oli nähtud muuseumi hellenismisaalis. Nii haakus muuseumi püsiekspositsiooni antiikne jumalate rohkus rooma hellenistlikus kultuuriruumis algkristluse aastail kujunenud ikoonikeelega.

Külalisraamatu sissekannetest selgus, et vanamoodne ikooniväljapanek oli paljudele ilus elamus.

Ikoonist lähemalt

Konstantinoopolis 988. aastal vastu võetud ristiusu tulemusena sattus Venemaa Bütsantsi kunsti mõjusfääri just selle õitseajal. Venemaa järgis algul küll idakirikus väljakujunenud ikoonikaanonit, kuid aja jooksul lisandus sellele üha rohkem rahvuslikku värvingut. Nii ei ole Jumalaema kujutis ikoonidel tegelik portree, vaid mõni sajand hiljem loodud üldistatud ideaalkujutis, tehtud kreeka-roma kultuuriruumis klassikalise kunsti mõjusfääris kasvanud kunstniku (ikoonikirjutaja) poolt. Iseloomulik on klassikaline kulmude juurest sirgelt algav nina, kaunis üldistatud ovaalne näokuju ja unelev endassepööratud pilk. Jumalaema last kandvas asendis näeme 4. sajandil eKr Kephisodotos vanema poolt kasutusele võetud kompositsiooni edasiarendust.

Vladimiri Jumalaema

Glyophilousa tüüpi (laps emab ema) Jumalaema ikoon, mille 1129/30. aastal tõi vürst Konstantin Kreekast Valaherni kloostrist Vladimiris, sai Venemaal nimeks Vladimiri Jumalaema. Kreekas maalitud koopia avaldas otsustavat mõju Heldinud Jumalaema väljatöötamisele vene ikonograafias, sünnitades rikkaliku traditsiooni. Just Vladimiri Jumalaema ikoon on selle tüübi suurepäraseim näide ja tuntuim Vene variant, mis erineb Bütsantsi originaalist sügavama hingestuse ja ema tunnete lüürilisema kujutislaadi poolest. Seega lisandus aja jooksul kreeka algupärasele vene hingeilu. Selline sügavalt inimlik armastuse, headuse väljendus oli vene lihtrahvale mõistetavam kui kreekalik aristokraatne rafineeritus.

Muuseumile kuuluv ikoon pärineb ilmselt 19. sajandi algusest. See on teostatud traditsioonilises peenes laadis, oletavasti Moskva Kremli Relvapalati meistri Simon Ušakovi 1662. aastal loodud Vladimiri Jumalaema ikooni järgi. Ühe olulise erinevusena on S. Ušakovi eeskujult lähtunud meister pidanud kinni ikoonimaali pinnalisuse traditsioonist, eirates Ušakovi uuendust – ihu valguse ja värvidega ümaraks modelleerimist.

Heldinud Jumalaema ikoon väljendab Maarja kahesugust olemust: jumalikku – Jumalapoja sünnitajana kannab ta kätel ohvriandi Jumala altarile, olles nii hoolitsenud inimkonna lunastuse eest, teisalt

◆ Vladimiri Jumalaema. Moskva koolkond. 19. sajandi algus. Pärnapuu, tempera

◆ Blessed Virgin Mary of Vladimir. Moscow school. Early 19th c. Lime-tree, tempera

◆ Икона "Владимирская Богоматерь". Московская школа. Начало 19 века. Липа, темпера

inimlikku – surunud oma põse vastu ema põske ja pannud käed ümber ema kaela, näib laps otsivat hellust ja kaitset. Nii näib Maarja kogu inimkonda kaitsva emana.

Ikoon teoloogilises mõttes ei olnud ainult vahend inimese jumalikustumiseks, vaid ikooni kaudu sai võimalikuks Jumala imettegev vägi maa peal. Nii ilmutas ka Vladimiri Jumalaema oma imettegevat väge, osaledes paljudes ajaloosündmustes (Moskva päästmine 1521. aastal tatarlaste pealetungist, Pihkva päästmine poolakate piiramisest 1581. aastal jne) ja saades seeläbi kuulsaimaks, kõige enam austatud ikooniks esmalt Vladimir-Suzdalis ja seejärel Moskva suurvõimu alla koonduvad Venemaal.

Näitust, mis oli avatud märtsist septembrini, külastas ligi 1000 vaatajat. Lisaks turistidele ja tavakülastajatele haaras see laiemat publikut kui tavaliselt, äratades huvi muukeelse elanikkonna hulgas. Märnatavalt kasvas vene rahvusest külastajate arv, keda meelitas kohale äratundmis- või taaskohtumisrõõm osaga oma kultuurist. Oma panuse külastajate arvu suurenemisse andis kindlasti näituse korraldajate suhtumine ikoonisse nii moodsalt kui vanamoodsalt.

200 AASTAT TARTU ÜLIKOOLI KUNSTIMUUSEUMI

Georg Löschke Tartus ja Bonnis

Laidi Laiverik

2003. aasta aprillis pühitses Tartu Ülikooli Kunstimuseum oma 200 aasta juubelit.

1868. aastal kolis muuseum oma praegusesse asukohta, ülikooli peahoone vasakusse tiiba. Seega on muuseum 135 aastat asunud spetsiaalselt tema jaoks ettevalmistatud ruumides.

Uute ruumide vajaduse tingis kunstimuuseumi varade hindamise komisjoni otsus 1858. aastal, mis muutis kollektsioneerimise seniseid suundi. Üliõpilaste silmaringi laiendamise ja mitmekülgse hari-

Kasutatud kirjandus:

Quenot, Michel 1997. *Ikoon. Aken kuningriiki*. Tallinn: Logos.

Ulm, Meletios 2003. *Ikooniteoloogia, loengu teesid*.

Настольная книга священнослужителя. Том 3. 1979. Москва: издание Московской Патриархии.

Русские иконы XII–XIX веков из собраний музеев Советского Союза. 1988. Москва: Искусство.

Художественные сокровища Государственных музеев Московского Кремля. 1978. Сост. И. Ненарокова, Е. Сизов. Москва: Советский художник.

Küllil Valk on Tartu Ülikooli Kunstimuseumi koguhoidja.

In March 2002, the Art Museum of Tartu University celebrated the anniversary of the University, which was founded 370 years ago and reopened 200 years ago, with the exhibition "Sacred Picture – Russian icons from the 18th–20th centuries".

The aim of the exhibition was to broaden the visitors' horizons by showing how the icon can be seen as a key in understanding Catholic traditions and as a bridge between different cultures; in today's world, one cannot forget also an-

other aim: to preserve cultural heritage. In order to enliven the exhibition, the Museum organized lectures and workshops during "The Days of Icon" together with the Restoration and Icon Painting Department of the Estonian Academy of Arts. Visitors could see the forming of new icons, as well as the restoration of old ones. In lectures, Irina Shalina, expert from the State Russian Museum, St Petersburg, looked at the schools of icon painting in Russia, and Roman Tsurkan discussed the symbolic meaning of gestures in icons.

The peaceful and thoughtful atmosphere created by the anniversary exhibition met the needs of a wide audience, giving an aesthetic enjoyment to art lovers, a moment of undisturbed reflection to the Catholic, a chance to "go into the picture" to people interested in art, with the help of self-study leaflets introducing the Catholic iconography.

The exhibition, displayed from March to September, was extremely successful, being visited by about 1,000 people. In addition to tourists and other visitors, the exhibition was attractive to wider population than usual, as it filled the niche of encouraging interest in art also among non-Estonians.

tulid rikkaliku leiumaterjaliga antiiksed templid ja hauad. Napoleon tõi Itaalia sõjakäigult teiste röövitud kunstiarete hulgas Pariisi ka antiikkunsti. Kreeka kunst, mida seni tunti peamiselt rooma koopiate kaudu, ilmus ehedana vaataja ette. Antiikkunst muutus nii teadlaste kui üldsuse huviojektiks. Kui varem olid juhuslikult välja tulnud või röövkaevamistel saadud esemed mööda ilma laiali tassitud, siis nüüd kehtestasid riigid, mille territooriumil kaevamised toimusid, leidude välja viimise keelu. Euroopa laiemale üldsusele hakati leide tutvustama koopiate kaudu. Populaarseks said kipsvalandid, mis erinesid originaalset ainult materjali poolest. Lisaks sellele, et originaalilt võetud vormi järgi tehtud valandid olid täpsed koopiad, oli neid võimalik ühe vormi järgi valmistada paljudes eksemplarides, muutes nad suhteliselt odavaks ja kättesaadavaks paljudele. Kipsvalandite töökojad asutati Louvre'i, Berliini Kuningliku Muuseumi, Briti Muuseumi jt suuremate muuseumide juurde, kust huvilised

võisid valandeid osta.

Tartu ülikooli kunstimuseumi seotust Lääne-Euroopaga, uute mõtete ja suundumuste jõudmist siia kaugesse provintsi aitab ilmutada alljärgnev Bonni ja Tartu ülikooli muuseumi võrdlus. Bonni ülikooli muuseumi kipsvalandite kogu on vanim Saksamaal ja säilinud tänaseni. Tartu ülikooli muuseumi sarnane kollektsioon on ainus omalaadne Eestis ja Baltikumis ning samuti kaotusteta ajale vastu pannud. Need kaks muuseumi on seotud ka prof Georg Löschke kaudu, kes töötas muuseumi direktorina nii Tartus kui Bonnis.

Bonnis pandi kipsvalandite kogule alus juba 1819. aastal, esimene näitus neist avati 1823. aastal. Esimesed valandid osteti Pariisist, sealhulgas Laokooni grupp, mida peeti kreeka kunsti tippsaavutuseks. Napoleon tõi muude riisitud kultuurivarade hulgas Laokooni grupi Vatikanist Louvre'isse, kus võeti sellelt vorm ja tehti kipsvalandid. Vatikani tagasi jõudis grupp 1815. aastal. Esimeste kipsvalandite hulgas osteti Tartu ülikooli muuseumile samuti Laokooni grupp Pariisist.

Tartu ülikooli kunstimuseumi direktor aastail 1851–1863 Ludwig Mercklin ostis 1863. aastal Pariisist, Roomast ja Berliinist 73 valandit antiikkunsti tipp-teostest – Selinuse templi metoobid¹, Melose Aphrodite, Mückeene lõvivärvad jm, millega pandi alus kipsvalandite kollektsioonile. Peahoone teise korruse ruumid jäid kasvavale kogule peagi kitsaks.

1868. aastal kolis muuseum praegusesse ruumidesse. Direktor Ludwig Schwabe (1863–1872) plaanide järgi valmistati ette ruumid, ekspositsioon ja ülespanekuks vajalik inventar.

Nii Bonnis kui Tartus valiti ekspositsiooni taustaks Pompei stiili elementidega seinamaalingud. Tartu maalermeisteri F. Redlini teostatud seinamaalingud jäljendavad ornamentaalstiili, mis oli Pompeis kasutusel keiser Augustuse valitsemise ajal I. sajandi lõpust eKr kuni I. sajandi alguseni. Kolmeks väljaks jagatud seinapinna keskmine osa on jäetud vabaks skulptuuride ja reljeefide taustana, rikkalikum on sokli ja friisi dekoor. Igas saalis on erinev põhitüüp, põhjapoolsemates soojem – kollane ja punane, lõunapoolsetes sinine ja roheline.

Bonnis olid seinamaalingud tagasihoidlikumad. 1862. aastal uutes ruumides avatud arhailise ajastu saalis oli sein punane, klassikalise ajastu saalis ookerkol-

¹ Metoop – enamasti reljeefide või maalingutega kaunistatud neljakandiline plaat, kreeka arhitektuuri iseloomulik detail.

◆ Georg Löschke, Tartu ülikooli kunstimuseumi direktor 1879–1889

◆ Georg Löschke, the director of the Art Museum of Tartu University in 1879–1889

◆ Директор Художественного музея Тартуского университета в 1879–1889 гг Георг Лёшке

lane. Friisi kaunistasid Pompei stiilis ornamendid. Põrandad olid kiviplaadidest.

Tartu ülikooli kunstimuseumi direktorid Eugen Petersen (1873–1879) ja Georg Löschke (1879–1889) jätkasid kogude täiendamist sedamööda, kuidas edenes arheoloogide töö. Mitmekesine leiumaterjal Olümpia Zeusi ja Pergamoni templist jõudis kipsvalandite näol kiiresti ka Tartusse. Olgu selle kinnituseks koopiad Paioniose Nikest ja Praxitelese Hermesest väikese Dionysosega. Kujud leiti Olümpiast 1875. ja 1877. aastal, neist tehtud valandid jõudsid Tartusse juba 1879. aastal. G. Löschke tellis ka Hermese grupi juurde kuuluvad eraldi leitud osad – Hermese parema jala sandaaliga ja Dionysos-lapse pea. Hilisemate kaevamiste käigus on grupi juurde kuuluvaid osi veelgi juurde leitud ja need restaureerimise käigus lisatud. Hermes on saanud jalad ja väike Dionysos pea. Ka Nike on juurde saanud osa peast ja paremast käest. Seetõttu erinevad Olümpia muuseumis asuvad originaalid meie muuseumi kipsvalanditest, mis tehti vahetult pärast kuju päevavalgele tulekut 19. sajandi lõpus ja dokumenteerivad grupi leiujärgset seisukorda. Lisaks kujudele tellis Löschke Olümpia Zeusi templi viilude vähendatud rekonstruktsioonid. Pergamoni templi väljakaevamiste edenedes Väike-Aasias jõudsid Tartusse Pergamoni altari suure – gigantide ja väikese – Telephose friisi plaadid.

Kollektsiooni täiendamine antiikoriginaalidega oli muuseumi kogumistöö oluline eesmärk. Aasta-aastalt täienes kaunite vaaside, müntide, lampide ja

skulptuuride kollektsioon. Prof Löschke volitusel ostis Adolf Furtwängler² 1888. aastal Pariisi oksjonilt muuseumile 30 keeraamilist vaasi, lampi ja nende fragmente, mis olid tõhusaks täienduseks varem kogutule. Kogu tutvustamiseks pidas prof Löschke loenguid tarbekunstist ja Pergamoni altari gigantide friisist. Ta loengud olid ühtviisi populaarsed nii üliõpilaste kui mitteakadeemiliste ringkondade seas.

G. Löschke lahkus Tartust 1889. aastal, et asuda Reinhard Kekulé³ järglasena Bonni ülikooli muuseumi direktori kohale. R. Kekulé lahkus, kuna teda ahvatlesid enam arheoloogilised kaevamised Väike-Aasias kui kabinetivaikus Bonnis. Küllap sellepärast jäi muuseumitöös tema ajal mõndagi vajaka. Oma kirjas Adolf Furtwänglerile 22. oktoobril 1889 väljendas Löschke pettumust muuseumi seisukorra suhtes. Ta märkis, et lootis leida eest hästikorrastatud muuseumi, kuid kahjuks on kipsikogus lünk lünga järel, raamatukogu ja fotokogu puuduvad sootuks.

Siinkohal peab märkima, et kuigi G. Löschke oli R. Kekulé, omaaegse antiikkunsti asjatundja õpilane, olid meeste arusaamad ja eesmärgid erinevad. Üksikute kaunite kunstiteoste imetlemine oli valitsenud ja andnud põhjuse antiikkunsti koguda renessansist alates. Oli saabunud aeg imetlemise asemel mõtlema hakata. G. Löschket huvitas teoste tähendus ajaloolises kontekstis, ajalooliste ja filoloogiliste allikate kriitiline analüüs tõepärase pildi loomiseks kreeka kunsti arengust ja kohast ühiskonnas. Kunstimuseumi asemel, kus iga teos on eraldi imetlusobjekt, pidas ta vajalikuks süstematiseeritud, mitmekülgse õppekogu rajamist. Tartus omandatud kogemused kulusid marjaks ära. Väga oluliseks pidas G. Löschke kirjanduse muretsemist ja loengute pidamist. Ta rajas Bonni muuseumi juurde korraliku raamatukogu ja loengusaali. Kipsvalandite kogu täiendamise kõrval oli tema panuseks erinevast materjalist (klaasist, metallist, savist, kivist jm) antiikoriginaalide – vaaside, lampide, peekrite, ehete, skulptuuride jm kollektsioneerimine. Muuseumi talletatud kunstiteosed olid

² Adolf Furtwängler (1853–1907) – arheoloog, Berliini ülikooli professor ja Berliini Kuningliku Muuseumi direktor. Osales arheoloogilistel kaevamistel Olümpias. Avaldanud arvukalt artikleid antiikkunstist ja mahuka teose gemmidest "Die antiken Gemmen".

³ Reinhard Kekulé (1839–1911) – arheoloog, Bonni ja Berliini ülikooli professor, Berliini Kuningliku Muuseumi antiikkunsti osakonna juhataja. Osales arheoloogilistel kaevamistel Pergamonis, Magnesia, Priens ja Mileetoses. Avaldanud hulgaliselt töid antiikkunstist.

Foto Ain Ilves

♦ Praxiteles. Hermes väikese Dionysosega. 4. saj eKr. Originaalilt võetud kipsvaland, 1879

♦ Praxiteles. Hermes with little Dionysus. 4th century BC. Plaster cast from the original, 1879

♦ Пракситель. Гермес с младенцем Дионисом. 4 век до н.э. Копия с оригинала, гипс. 1879 год

prof Löschke uurimistöö ja loengute allikaiks.

Saksamaa vanimat ja suurimat kipsikogu omav Bonni ülikooli muuseum elas Teise maailmasõja üle suuremate purustusteta. Tänapäevalgi hinnatakse kõrgelt G. Löschke panust omanäolise ja teaduslikult läbimõeldud kollektsiooni soetamisel ning ostetakse juurde valandeid lünkade täitmiseks, eelkõige arhailise plastika osas.

Ülikooli kunstimuseum elas rängima kaotuse üle Esimese maailmasõja ajal, kui muuseumi originaalide kogud saadeti Venemaale. Nad on tänaseni Voroneži kunstimuseumi ehteks. Teine maailmasõda elati aga siingi kaotusteta üle.

Tartu Ülikooli Kunstimuseumil on põhjust tänulik olla rahvusvahelise mainega teadlastele, muuseumi direktoritele Ludwig Schwabele, Eugen Petersenile ja Georg Löschkele, kelle teeneks on hästi läbimõeldud antiikkunsti kollektsiooni soetamine. Antiikkunsti katalooge sirvides on rõõm tõdeda, et peaaegu kõik neis käsitletud tähtsamad Kreeka skulptuurid ja reljeefid on muuseumil valanditena olemas.

Püsiväitumus kreeka kunsti paremikumst kipsvalanditena kaunite seinamaalingute taustal täidab tänaseni talle poolteist sajandit tagasi seatud eesmärki – olla abivahend mitmekülgsele haritud inimese kasvatamisel ja valmistada teda ette kohutumiseks originaalidega ükskõik millises maailma nurgas.

Kunsteosed, mis loodi Kreekas kindla paiga või ehitise tarvis, ei asu ju enam oma õiges kohas, vaid mitmetes muuseumides ja erakogudes üle ilma laiali. Ateenas Akropoli muuseumis on näiteks ainult väike osa Parthenoni templi kaunistanud skulptuuridest, metoopidest ja reljeefidest, oluline osa neist asub aga Briti Muuseumis ja Louvre'is. Kokku võivad nad saada kipsvalanditena.

Kasutatud kirjandus:

Gips nicht mehr. 2000. (Näituse kataloog. 14.12.2000 – 25.03.2001.) Bonn, S. 8–27. Herrmann, H.-V. 1987. *Die Olympia-Skulpturen*. Darmstadt. Raid, N. 1963. Tartu Ülikooli Muuseumi ajaloost 1803–1917. – *Kunst* 3. Tallinn, lk 31–39. Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982. 2. 1982. Tallinn: Valgus, lk 73, 113–114, 145.

♦ Restaureeritud originaal. 2002. Olümpia muuseum

♦ Restored original, 2002. The Olympic Museum

♦ Отреставрированный оригинал. Музей Олимпии. 2002 год

Utter, Ö. 1981. Kunstimuseum Tartu Ülikooli juures. – *175 aastat Tartu Ülikooli taasavamisest. Ülevaade Tartu Riikliku Ülikooli aastapäeva tähistamisest*. Tallinn: Valgus, lk 54–58.

Verzeichnis des Museums der Kunst der Kaiserlichen Universität zu Dorpat. III. S. 192, 196, 263, 391.

Laidi Laiverik on Tartu Ülikooli Kunstimuseumi antiikikogu hoidja.

The article focuses on the connection between the Art Museum of Tartu University and other Western European museums in the second half of the 19th century. A number of the directors of the Museum have been internationally well-known scholars. The success in archaeological excavations in Greek and Asia Minor had an influence on the collecting of items and on the research conducted in the Museum. It became popular to exhibit new findings in the form of plaster casts. The article examines collecting and exhibiting plaster casts in the Art Museum of the University of Bonn and that of Tartu University by Georg Löschke, who worked as the director of the Art Museum of Tartu University in 1879–1889 and in Bonn in 1889–1912.

♦ Muuseumide haridustöötajad töövihikutunnis Tartu Ülikooli Kunstimuseumis 21. aprillil 2003

♦ Museum educators in the Art Museum of Tartu University on April 21, 2003

♦ Музейные педагоги на тематическом занятии в Художественном музее Тартуского университета 21 апреля 2003

Haridustegevusest ja sellealasesest koostööst Eesti Kunstimuseumis

Anu Purre

Iseenesest pole haridustegevus muuseumis ju uus teema. Sellega on seal alati tegeldud – peetud loenguid, korraldatud slaidiprogramme ja rändnäitusi koolidesse. Kaasaeg aga seab muuseumipedagoogikale järjest uusi tingimusi ja sisulisi nõudmisi. Selle lõigu osatähtsust muuseumi teiste tegevusvaldkondade hulgas on raske alahinnata. Oma olemuselt ongi ju muuseum kõigepealt just haridus- ja teadusasutus, kus meie püsiväärtusi hoitakse, säilitatakse, kaitstakse ja propageeritakse. Kuid kellele? Kindlasti pole kunstimuseum vajalik vaid elitaarsele kunstitarbijale, teadlasele või turistile. Kuigi ka turistina võõral maal rännates tuleb kasuks juba lapsepõlves omandatud oskus muuseumi nautida ja kasutada. Ja kui neis aeg-ajalt käibki vähem rahvast, siis võib põhjus peituda just lapsepõlves tegemata jäänud töös. Nii ei ole täiskasvanu lihtsalt harjunud muuseumis käima.

Eesti Kunstimuseumi Hariduskeskusest

Eesti Kunstimuseumi juhtkond on seadnud haridustegevuse oma prioriteediks. Siiani muuseumi pedagoogilist tööd korraldanud laste- ja noortekeskus SIK-SAK (vt ka Muuseum nr 2 (9) 2000) on tänaseks oma tegevust tunduvalt laiendanud ja sellest on 2003. aasta kevadeks välja kasvanud Eesti Kunstimuseumi Hariduskeskus, mis asub Toompeal Rüütelkonna hoones. Viimane tegeleb eelkõige uue, peagi valmiva kunstimuseumi sisulise ülesehitusega, kuid püüab jõudmööda koordineerida ja toetada ka kõikide teiste EKM-i filiaalide haridustööd. Eelkõige tähendab see filiaalidevahelist didaktilist ja logistilist koostööd. Olulise töövormina on käivitatud kord kuus toimuv ümarlaud. Hariduskeskust juhivad Piiret Kruusandi, kommunikatsioonijuht on Maarja Võrk ja didaktikuna osaleb Anu

Muuseumipedagoogika kohta vt ka *Muuseum* nr 2 1996, nr 4, 5 1998, nr 6, 1 (7) 1999, nr 1 (8) 2000, nr 1 (10), 2 (11) 2001, nr 2 (13) 2002.

Purre. Kõigi nende tööks on ka haridusprogrammide ettevalmistamine ja läbiviimine.

Oma panuse ja toetuse hariduskeskuse loomiseks ja arendamiseks on andnud paljud Eesti Kunstimuseumi töötajad – peadirektor Marika Valk, teadusdirektor Tiina Abel, kunstiteadlased Ülle Kruus, Kersti Koll Adamson-Ericu muuseumist ja Tiina-Mall Kreem Väliskunsti Muuseumist, samuti Eha Komissarov ja Hanno Soans Rotermani Soolalaost, Helena Risthein ja Maire Toom Rüütelkonna hoonest,

♦ Detail laste visioonist Bernt Notke "Surmatantsust" Niguliste muuseum-kontserdisaalis

♦ Niguliste museum concert hall. Bernt Notke "Dance Macabre" detail of the vision from children

♦ Фрагмент детского видения «Пляски смерти» Бернта Нотке. Музей-концертный зал Нигулисте

♦ Projekt "Kohvikumobiilid" Adamson-Ericu muuseumis

♦ Project "Kohvikumobiilid" in Adamson-Eric museum

♦ Проект "Мобили для кафе" в музее Адамсон-Эрика

Merike Alber ja Airi Ligi Tarbekunstimuuseumist, Piret Kullerkupp teabeosakonnast, kõik meie pedagoogid, vabatahtlikud kunstihuvilised väljastpoolt muuseumi ja teised abilised, kellela see töö kuidagi toimuda ei saaks. Suures osas teevad need inimesed pedagoogilist tööd oma niigi mahuka põhitöö kõrvalt. Seega vajaks Eesti Kunstimuuseum väga palju uut tööjõudu, inimesi, kes saaksid haridustööle pühendada kogu oma energia. Nõudmine muuseumipedagoogiliste programmide järele üha kasvab ja on kahju, kui grupid peavad pikalt järjekorras ootama.

Eesti muuseumipedagoogide koostöö

Mitmetes muuseumides on küll juba tööle võetud põhikohaga pedagooge, kuid suuremas osas tehakse seda tööd ikkagi kõige muu kõrvalt. Eesti Rahva Muuseumi giidmetoodik Virve Tuubeli ja Piret Kruusandi koordineerimisel on erinevate Eesti muuseumide haridustööga tegelevad inimesed viimasel ajal mitmeid kordi koos käinud ja omavahel nendest probleemidest rääkinud. Viimane kohtumine toimus 21. aprillil 2003 Tartu Kunstimuuseumis, kus oma tööd tutvustas kunstiteadlane ja muuseumipedagoog Reeli Kõiv. Samal päeval jätkati Tartu Ülikooli Kunstimuuseumis, kus tehti läbi terve töövihiku programm, juhiks vihiku koostaja Külli Valk. Kohtumisel osales üle kolmekümne muuseumitöötaja. Varem on samal eesmärgil külastatud ka Eesti Kunstimuuseumi filiaale – Kristjan Raua majamuuseumi, Väliskunsti Muuseumi ja Rüütelkonna hoonet. Tutvustati haridusprogramme, vahetati õppematerjale ja saadi omavahel tuttavaks. Koos arenevad kõik asjad kindlasti paremini, kohtumistelt saab uusi mõtteid ja innustust oma asja jätkata. Haridustöö vajalikkuses ja selle tegijate motivatsioonis ei kahtle enam keegi. Jõuvarudega on iseasi ja läbipõlemine on kerge tulema. Haridustöö võtab selle tegijalt palju energiat ja on väga vaja, et muuseumide juhtkonnad seda oma tunnustusega toetaksid. Ka see lisab jaksu jätkata.

Kunstimuuseumi haridustöö algusest, näitustest ja õppematerjalidest

Eesti Kunstimuuseumi atraktiivse ja interaktiivse haridustegevuse alguseks võib pidada 1995. aastat. Idee autor on peadirektor Marika Valk. Alul tegeles selle valdkonnaga Annely Köster, kes käivitas suured ühisprojektid, mis haarasid nii Tallinna kui teiste Eesti koolide lapsi ja

noori. Alustati vana kunsti tutvustamisest. Laiemat kõlapinda ja lausa rahvusvahelist ulatust pälvis laste visioon Bernt Notke maalist "Surmatants". Seda kaasaegses võtmes valminud ruumilist teost eksponeeriti Niguliste muuseum-kontserdisaalis ja erinevates Saksamaa kirikutes.

1997. aastal võeti muuseumipedagoogina tööle Anu Purre. Järgnes ilmselt Eesti suurima lasteraamatu tegemine. Kollektiivse tööna valmis Hermen Rode altari tahja 12 meetrit pikk, pea kahe meetri kõrgune ja 24leheküljeline "Niguliste pühakuraamat". Seda eksponeeriti ka Eesti Kunstimuuseumi Jõhvi filiaalis. Edaspidi käidi laste ja noortega jõudumööda kõigis kaheksas Eesti Kunstimuuseumi filiaalis ja pühenduti paljudele vahetatavatele näitustele. Valmis kaks arvestatavat näitust ka muuseumitundides loodud töödest. Õnnestunumaks neist võib ehk pidada Adamson-Ericu abstraktsele loomingule rajatud projekti "Kohvikumobiilid". Näitus valmis Adamson-Ericu muuseumis vaatajate silme all ja sai lõplikult valmis selle viimaseks päevaks. Ruumilisteks mobiilideks muudeti kunstniku maalidelt pärit geomeetriselised kujundid ja ühendati need suureks installatsiooniks. Visuaalselt ja sisuliselt suurepäraselt õnnestunud projekti on eksponeeritud veel Tohisoo mõisas, Narva Muuseumi Kunstigaleriis ja Hiiu muuseumis.

Samal ajal koostati juba ka erinevatel püsiekspositsioonidel põhinevaid töövihikuprogramme. Valmisid programmid Mikkel muuseumile, Adamson-Ericu muuseumile ja Kristjan Raua majamuuseumile. Vihikute eesmärgiks on, et nende põhjal saaksid tunde läbi viia nii muuseumipedagoogid, vabatahtlikud, õpetajad, kogu pere kui ka lapsed iseseisvalt. Vihikute alg- ja põhikooli nooremale astmele suunatud meetodika on põhjalikult läbi mõeldud, tekstid üsna lihtsad ja tunni struktuur rütmiliselt üles ehitatud. Samadele programmidele on rajatud ka hiljuti Euroopa Liidu toetusel ilmunud kakskeelsed töövihikud. Paralleelselt eesti keelsete tekstidega saab nüüd lugeda ka venekeelseid. Kuna esimeste vihikute puhul selgus, et nende kasutajate sihtgrupp osutus oodatust laiemaks – lisaks lastele töötasid nendega meelsasti nii gümnaasiumiõpilased, üliõpilased kui täiskasvanud, siis nüüd on neid kohandatud erinevatele sihtgruppidele. Tunni ülesehitus on jäänud samaks, aga lisatud on rohkem olulisi märksõnu ja loomingulisi tööülesandeid. Kasutajale on antud erinevad võimalused. Kogu vihikut ei pea iga kord täies ulatuses kohapeal läbi töötama. Sel-

◆ Sõetehnika töötuba Kristjan Raua majamuuseumis

◆ Workshop in the Kristjan Raud museum

◆ Мастерская рисунка углем в доме-музее Кристьяна Рауда

lega saab teha nii eel- kui järeltööd kodus või koolis. Tänapäevaks on valminud veel mitmed töövihikud ja töölehed Väliskunsti Muuseumi ekspositsioonidele ning täiendavad koopiatrikkis materjalid Kristjan Raua majamuuseumile.

Samal ajal töövihikuprogrammidega koostatakse endiselt lühiprojekte meie arvukatele vahetatavatele näitustele. Erinevates filiaalides toimub nii töötube, perepäevi, kontserte kui muid näitustega seotud põnevaid üritusi. Mitte kuskile pole kadunud ka tavapärased loengud ja ekskursioonid.

2000. aastast töötavad EKM-i pedagoogidena Maarja Võrk ja Piret Kruusandi, kes on paari aasta jooksul jõudnud läbi viia sadu erinevaid kunstitunde ja toonud muuseumi tuhandeid lapsi. Nende koostöö parimaks tulemuseks oli 2002. aasta suurprojekti "Adamson-Eric 100" raames valminud lastenäitus "Mustriolevused" Adamson-Ericu muuseumis.

Paaril viimasel aastal tehakse tähelepanuväärset laste- ja noortetööd Tiina-Mall Kreemi juhtimisel Väliskunsti Muuseumis Kadrioru lossis, kuhu on selle tarvis sisustatud korralik töötuba. Juhendamiseks kasutatakse palju abilisi väljastpoolt. Aktiivne muuseumipedagoogika pani elama ka väikese Kristjan Raua majamuuseumi. Seal viib lastetunde läbi pedagoog Eva Luure. Adamson-Ericu muuseumis tegeleb pedagoogikaga noor kunstitehnik Kai Tuvik. Hästi sujuvad ka Tar-

bekunstimuuseumi tegevuskunstnike juhendamisel toimuvad töötoad.

Pärsimäe programmist ja meeskonnatööst

Seoses Tiina Abeli kureeritud suurejoonelise näitusega "Pärsimägi ja Pallas" töötas sel kevadel Rüütelkonna hoones atraktiivne haridusprogramm nimega "Sinine, punane, kollane". Programm võitis koolides suure populaarsuse. Käidi ka väljastpoolt Tallinna. Kuna sihtgrupid olid seekord lasteaiad-alkklassid ja gümnaasiumid, siis mahtus ühise nimetuse alla palju erinevaid meetodilisi lähenemisi, mis vastavalt grupile varieerusid. Üks oli aga kindel – maalida said seekord kõik! Rõõmsana lahkusid muuseumist need väikesed kunstnikud, kes olid just avastanud, kuidas erinevate maalimisvahendite abil kollasest ja punasest oranži kokku saab ja kuidas segatud värvidele pärsimäelike mustreid võib lisada ning et maalida saab ka ilma veeta, samuti noored, kel õnnestus kätt proovida monotüüpiatehnikas. Programmi põimused uued teadmised, mida eelnimetatud tegevuste abil kinnistati.

Pärsimäe programm on hea näide ka muuseumisisest meeskonnatööst. Kuna vahetatavad näitused on üleval niigi lühikest aega, siis oleks kahju, kui pedagoog saaks oma programmi koostamist alustada alles sel hetkel, kui näitus on juba üleval, kaotades seega olulise osa gruppide külastusajast. Samuti ei jõua nii lühikese ajaga ette valmistada korralikult läbi mõeldud projekti. Seekord olid aga juba näituse koostamise alguses liitunud kuraatoriga nii pedagoogid kui näituse kujundaja Tiit Pääsuke. Meeskonnatöö tulemuseks oli näituseruumis ka üks lastele pühendatud sein, kus pildid olid asetatud tunduvalt madalamale ja kuhu kordamise eesmärgil olid kirjutatud programmi toetatavad lihtsad laused. Seega on näituse kujunduselementidel hoolega planeeritud programmis täita oluline roll. Hea ettevalmistuse tõttu tehti projektile reklaami juba varakult ja aktiivne töö sai alata näituse esimestel nädalatel.

Kunstimuuseumi didaktikast

Tavaline muuseumitund Eesti Kunstimuuseumis kestab keskmiselt kaks akadeemilist tundi, olenevalt sihtgrupist või programmi tehnilisest ülesehitusest mõnikord ka rohkem või vähem. Oleme veendunud, et muuseumitund ei pea sisaldama korraga liiga palju informatsiooni, see peab olema üles ehitatud jõukohase rüt-

◆ Programm "Sinine, punane, kollane" Rüütelkonna hoones

◆ Programme "Blue, Red, Yellow" in the Knighthood House

◆ Программа "Синее, красное, желтое" в здании Рыцарства

miga ja olema vastuvõetav igasuguse ettevalmistusega gruppidele. Püüame tundides balansseerida sellisel piiril, et elamus kindlustanud atraksioonid ja oluliseks peetud teadmiste maht oleksid tasakaalus. Kui atraksioonid hakkavad liigselt domineerima, jääb muuseum või näitus ise tagaplaanile ja pole enam oluline, et tegevus toimub just siin. Meie jaoks on tähtis aga, et õppimine toimuks küll muuseumis, aga justkui märkamata ja see tegevus erineks kindlasti tavapärasest koolitunnist. Võimalusi muuseumitundi põnevamaks muuta on lõputult.

Selleks, et muuseum kõikidele sihtgruppidele vastuvõetav, jõukohane ja huvitav oleks ning siia ikka ja jälle tahetaks tagasi tulla, ongi vaja programme kaua ja põhjalikult ette valmistada ning luua lihtsaid ja mitte väga teaduslikke abivahendeid. Selliseid, mis kõigepealt asja vastu huvi tekitaksid ja alles seejärel saladuslikult õpetlikud oleksid. Viimase kindlustab koostaja poolt programmi kavalalt sisse põimitud muuseumididaktika, olgu selleks dialoog, lavastus, mäng või mingi muu atraksioon. Didaktika toimib siis, kui programmi vastuvõtja seda ei taba. Kui taoline lihtne materjal on kord juba huvi tekitanud, võib kindel olla, et tekib vajadus ka uute ja põhjalikumate teadmiste järele.

Riiklikust õppekavast leiab järgneva lause: "Tuleks leida võimalusi viia õpilasi kokku originaalsetega, korraldada õppekäike ja ekskursioone, õppetunde muuseumides." Nii on muuseumipedagoogikaga kui tugeva formaalse hariduse toetajaga riiklikul tasemel juba arvestatud.

Kuid muuseumipedagoogika pole oluline mitte ainult muuseumi ja kooli jaoks. Eelkõige on see oluline just külastajale endale. Oleme jälginud lapsi, kes on käinud muuseumis juba lasteaiast või algklassist peale, ja võrrelnud neid põhikooli või gümnaasiumi noortega, kes on muuseumis käinud harva või siis üldse mitte. Nende käitumises, teadmistes ja kogu kultuuriorientatsioonis märkab suurt vahet. Loomulikult esimeste kasuks.

Anu Purre on Kristjan Raua majamuuseumi direktor ja Eesti Kunstimuuseumi Hariduskeskuse didaktik.

One of the main priorities of the Art Museum of Estonia is educational work in the museum.

The educational work in the Art Museum of Estonia started in 1995. For today the activities have been extended and for the spring 2003 Education Centre of the Art Museum of Estonia has been established. The Education Centre is planning the educational activities for the new building of the Art Museum of Estonia – works out areas of activity and programmes to be carried out in the premises of the new building, formulates the mission and development strategies of the educational work in the whole museum.

Starting from 1995 many children and young people have visited the museum, taking part in different programmes, workshops and seminars. As the result of this work several exhibitions have been organized in and outside of Estonia; several study materials have been produced

and published.

In order to be successful in this action a very close co-operation between the curators, designers and pedagogues is needed. The museum – environment for knowledge, entertainment etc. plays an important role in the development of the cultural orientation of a young person.

Приоритетным направлением в работе Художественного музея Эстонии в настоящее время является просветительная деятельность. Детский и юношеский центр SIKSAK, осуществляющий до сих пор педагогическую работу в музее, значительно расширил деятельности и к весне сего года перерос в Просветительный центр Художественного музея Эстонии, располагающийся на Вышгороде, в здании Рыцарства. Деятельность последнего направлена по преимуществу на разработку просветительных программ для нового строящегося художественного музея, а также, по мере сил и возможностей, на поддержку и координацию педагогической работы во всех остальных филиалах художественного музея. Это означает, в первую очередь, сотрудничество филиалов музея в сфере дидактики и логистики. Важным нововведением является ежемесячный круглый стол, где обсуждаются как текущие так и теоретические вопросы просветительной деятельности.

Начало занимательной и интерактивной просветительной деятельности в Художественном музее Эстонии было положено в 1995 году. Автором идеи была директор музея Марика Валк. На сегодняшний день в рамках новой деятельности Художественный музей Эстонии посетили тысячи детей и подростков. Из их работ составлено несколько примечательных выставок, экспонировавшихся не только в Таллинне, но и в других городах Эстонии и за рубежом. Центром составлено также множество педагогических музейных программ и учебных пособий.

Для того, чтобы музейная программа дидактически удалась и своевременно достигла целевой группы, необходимо продуманное сотрудничество кураторов и оформителей выставки с педагогами. Хорошим примером последнего является, например, недавняя, имевшая большую популярность и успех программа для детей и молодежи "Синее, красное, желтое" в здании Рыцарства.

Elamuspäev – mis see on?

Enel Tani
Toomas Abiline

♦ Toidu valmistamisest võtsid osa nii õpilased kui õpetajad: Miina – Vanalinna Kunstimaja õpetaja Sirje Rohla, Agatha – Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi 7. klassi õpilane Li Langebraun, Katharina – Tallinna Linnamuuseumi pedagoog Enel Tani

♦ Both the students and the teachers participate in cooking

♦ В приготовлении еды приняли участие как ученики, так и учителя

♦ Pidusöögi juurde kuulus ka laulmine. Paremalt: Stockholm Eesti kooli õpetaja ja projektijuht Anne-Mari Asker-Badersten, Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi kunstiopetaja, elamuspäevade projektijuht Risto Paju

♦ Singing belonged to a medieval feast. From the right: Anne-Mari Asker-Badersten from Stockholm Estonian School; Risto Paju, the project manager of time-travel day and the art teacher of Tallinn Old Town School

♦ К праздничной трапезе принадлежало и пение. Справа налево: Анне-Мари Аскер-Бадерстен, преподаватель Стокгольмской эстонской школы, руководитель проекта; Ристо Пайу – учитель рисования Таллиннской школы Ваналинна Харидус-коллегия, руководитель проекта «дней погружения»

Tallinna Linnamuuseum koostöös Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi, Miikaeli Ühenduse, Rootsi Kalmari Läänimuseumi ja Stockholmi Eesti Kooliga korraldas 22. ja 23. mail 2003 Tallinna dominiiklaste kloostri hoovis õpilastele õppepäeva, mille teemaks oli keskaeg Tallinnas. Sihtgrupiks olid Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi ja Stockholmi Eesti Kooli 7. ja 8. klassi õpilased. Projektis osales umbes 120 inimest.

Elamuspäeva raames said õpilased võimaluse elada päeva justkui minevikus, rännata ajas tagasi ja kogeda keskaega kõigi meeltega. Ajas rännati aastasse 1483. Stsenaariumi järgi käisid Tallinna dominiiklaste Katariina kloostri ehitustööd. Valmimas oli Püha Katariina kiriku uus altar. See oli ka põhjus, miks saabusid külalised Stockholmi dominiiklaste kloostrist ühes auväärt linnakodanike ja käsitöömeistritega. Koos peeti palvust, tehti tööd ja pidutseti. Kulminatsiooniks oli bürgermeister Johann Roterti ja Tallinna piiskopi Simon von der Borch'i saabumine. Piiskop õnnistas altari, mis pidulikus protsessioonis laulu ja muusika saatel Katariina kirikusse kanti.

Kust sai elamuspäeva korraldamise idee üldse alguse?

Kalmari Läänimuseumi Rootsis on juba aastaid õpilastele korraldanud elamuspäevi ja ajaloolagreed erinevatel teemadel – kiviajast kuni 19. sajandi lõpuni. Rootsis on muuseumi korraldatavatel elamuspäevadel koolide ajalooõppekavades kindel koht. Rootsi Kalmari Läänimuseumi korraldab elamuspäevi ajaloost kogu maailmas – lisaks Skandinaaviale ka Saksamaal, Itaalias, Suurbritannias, Ameerika Ühendriikides.

Elamuspäevade eesmärk on viia koku õpilasi ajalooaga nii, et nad mängu kaudu õpiks ja kogeks, missugune oli elu sajandeid tagasi – millised olid selle hõng, miljö, tarbeesemed, argitoimetused ja pidulikud sündmused, mille poolest erines igapäevaelu tänapäevast või sarnanes sellega. Nii õpivad lapsed väärtustama nii ajaloo vaimset kui ka füüsilist pärandit – nägema seda enda ümber ning hoidma. On ju läbitunnetatud asju palju lihtsam mõista.

Elamuspäeva projekti vahendasid Eestisse Stockholmi Eesti Kooli direktor Jaan Seim ja õpetaja Anne-Mari Asker-Badersten. Tallinna vanalinn oma kesk-aegsel kujul säilinud hoonestiku ja tänavatega on ideaalne paik korraldamaks ajarännakut keskaega.

Elamuspäeva asukoht, Tallinna dominiiklaste klooster, oli õnnestunult valitud.

See on paik, kus on säilinud veel keskaegset meeleolu, kuhu ei ulatu linnakära ja kus saab segamatult toimetada, ilma et liialt palju uudishimulikke häirima pääseks. Muidugi ei tähenda see, et pealtvaatajaid üldse ei olnud, kuid ka nemad pidid rõivastuma keskaegsetesse riietesse, mida Kalmari muuseum oli piisavalt kaasa võtnud.

Iga õpilane sai elamuspäeval endale kindla rolli, samuti kostüümi. Päeva käigus õppis igaüks valmistama mitmesuguseid esemeid ja toite – õpilased said meistrite juhendamisel kõike ise teha. Päeva jooksul saadi teadmisi mitmete tollaste elualade kohta – kaubandus, haridus, religioon, maalikunst, muusika, teravishoid, sõjandus, ehtekunst ja puunikerdamine.

Kogu päev oli täpselt planeeritud alates kostüümide väljajagamisest ja projekti tutvustamisest kuni päeva jooksul valminud mängualtari ülespanekuni dominiiklaste Püha Katariina kirikus. Vahepeale jäid kloostripalvus, käsitöö, elav muusika, raehärra (keda mängisid erinevatel päevadel ajaloolased Sulev Mäeväli ja Jüri Kuuskemaa) ja piiskopi saabumine, söömine, pidulik protsessioon. Kohal olid mungad, kaupmehed, mustpead. Käsitöödest olid esindatud puunikerdamine, juhendajaks puusepp Lembit Kõrgend Eesti Vabaõhumuuseumist. Ehtemeister ja sepp Hermann (Raivo Paju) õpetas kõigile soovijatele, kuidas valmistada võlusõrmust, mis õne korral pidi selle kaudu nähtamatuks muutma või andma uskuse lindude keelt mõista. Kiviraidurisellidele tutvustas kiviraidurise kunsti Eesti Kunstiakadeemia tudeng Heigo Eeriksoo. Kalmari Läänimuseumi juhataja Ebbe Westergreni (kes kehastas vend Andreast) juhendamisel segati ka mitmesuguseid ürte ning õpiti tundma tolaaegseid ravitsemiskunste. Maalermeister Anna (pedagoog Tina Lindström Kalmari Läänimuseumist) juhendas Püha Katariina kiriku altarimaali valmimist, vapravalvuri Olofi (Olle Haeggeblom Kalmari Läänimuseumist) õpetuste järgi said julgemad kätt proovida mõõgavõitluses ja vibulaskmises ning jõudu katsuda vägikaikaveos.

Üritusel osalesid ka päris vaimulikud – isa Igor Gavrilchik dominiiklaste kloostri ja Tallinna Peeter-Pauli koguduse preester isa Alfonso di Giovanni.

Üks ahvatlemavaid võimalusi oli kindlasti lüüa kaasa toidu valmistamisel Olde Hansa suurepäraste kokkade näpunäidete järgi. Menüüs olid tuhas küpsetatud naerid meega, herne-porgandipuder, lõkkel küpsetatud pörsad ja pekileib. Kui

toit valmis, kaeti laud. Uhked savist joo-gikannud valmistas Tallinna Linnamuuseumile keskaegsete originaalide järgi Vanalinna Kunstimaja keraamikakoda; puust kausid, taldrigid ja lusikad, samuti tohutud puust serveerimisnõud tõi Rootsis kaasa Kalmari Läänimuseum.

Oluline osa oli ka muusikutele – et pidusöögi ajal ja rongkäikudes meeleolu üleval hoida, laulsid ja mängisid nii Olde Hansa meistrid kui ka vanamuusikastuudio "Vaikuse muusika" õpilased Tõnu Sepa juhendamisel.

Elamuspäev toimus küll kindla stsenaariumi järgi, kuid ükski õpilane ei esitanud pähe õpitud teksti ega näidelnud – elamuspäeval oli ta sama vana ja samast soost inimene, ainult 520 aastat tagasi. Ka korraldajatel endil polnud üritust organiseerides tegelikku ettekujutust, kuidas kõik tegevused toimuvad, lapsed ei teadnud sellest, mis neid ees ootab, peaaegu mitte midagi.

Elamuspäev ei olnud publikule mõeldud etendus, vaid õppepäev lastele endile. Märtsist maini 2003 toimusid Tallinna Linnamuuseumis elamuspäevast osavõtvate õpilaste jaoks igal nädalal ajalootunnid, kus neid "ajarännakuks" ette valmistati. Tundide käigus tutvuti keskaegse Euroopa ja Tallinna ajalooaga, käidi ekskursioonil dominiiklaste kloostri, õpiti keskaegseid laule, saadi teadmisi tollase religiooni, toitumise, rahvuste, keelte, moe, linnakodanike, ametite, seisuste ja veel palju muu kohta. Iga õpilane kirjutas endale rollikaardi – õpilased leidsid endale nime, mõtlesid välja päritolu, iseloomu, perekonna, elukoha, ameti.

Iga õpilane, kes registreeris märtsikuus end kursusele ja elamuspäeval osalejaks, sai ka ühe arvestusliku ajaloohinna – tunnistuseks, et ta on läbinud kooli ajalookursuse selle osa.

Kas poleks tore, kui õpilastel oleks võimalus edaspidi mitmetes muuseumides sooritada ajarännakut erinevatesse aegadesse, näiteks Tallinna Linnamuuseumis 15.–16. sajandisse, Kadrioru lossis 17. sajandi lõppu ja 18. sajandisse, vabaõhumuuseumis 19. sajandi lõppu ja 20. sajandisse?

Kirjeldatud elamuspäev on pilootprojekt ning Tallinna Linnamuuseumil on kavas seda ka edasi arendada, viia ajarännakuid läbi ka teiste koolidega, miks mitte ka rahvusvaheliste projektidena.

Elamuspäeva eesmärk on tutvustada lastele enda kodukoha ajalugu. Seega jõudu tööle kõigile muuseumipedagoogidele ja teaduritele!

Lõpetuseks laste arvamusi elamuspäevast:

"Toit oli hea, kuna ma pole kunagi saanud siga, mida on terves tükis praetud, ja ka seda jooki polnud varem saanud, hernesupp ei maitsenud, leib oli hea. Lahedaid töid sai teha, sest polnud ka sellega varem nii pikka aega tegelenud – tore oli teada saada, milleks näiteks pihnuks, kõõmsed ja teised näitsetaimed kasulikud on" (Liisbet, 7. kl).

"Plussid olid see, et nägi uusi inimesi, sai koolist lahti, vahvad pillimehed, vibu sai lasta, küllaltki normaalne üritus oli" (Jaan, 7. kl).

"Rollikaart oli väga hea idee – tore, et endale sai ise nime ja "elu" välja mõelda. Minu riided olid ilusamad ja mugavamad, kui ma oleksin osanud arvata. Kokanurk oli väga hästi õnnestunud ja söögid olid paremad, kui nad välja paistsid. Jõudsin veel kivi raiuda, sõrmust teha ja ürtidest kotikese endale teha" (Li, 7. kl).

"Hea oli, et sai mingeid keskaegseid riideid proovida ja näha, sai keskaegseid sööke, sai erinevaid töid proovida, sai nalja" (Sven, 7. kl).

"Elamuspäev oli väga lahe!!! Muidugi teha seda ka järgmistel aastatel! See, et kogu seda käsitööd sai proovida, oli

väga positiivne. Veel võiksid kunagi olla barokk, pronksiaeg" (Ave, 7. kl).

Enel Tani on Tallinna Linnamuuseumi pedagoog, elamuspäeva projektijuht. Toomas Abiline on Tallinna Linnamuuseumi teadur.

Cultural Environment Education is a special history-education model developed by Kalmar County Museum in Sweden in collaboration with schools since 1985 for teaching about the cultural environment in a historical context.

Tallinn City Museum together with the educators of Kalmar County Museum organised a time-travel day in May 22 and 23, 2003 in Dominical Convent in Tallinn. The time-travel day took the 7-th and 8-th graders of Tallinn Old Town School and Stockholm Estonian School back to the 15th-century-Tallinn. Schoolchildren had a possibility to live one day in the past: they assumed a certain role and got a costume; during the day schoolchildren learnt to make different objects and dishes.

Tallinn City Museum will carry on introducing the model of historical education to the schools in Tallinn.

В шведском Музее Кальмарского лена уже 15 лет проводятся дни погружения в какой-либо исторический период, от каменного века до начала 20 века. Участники, обычно школьники, могут провести один день в прошлом. Каждый получает конкретную роль и костюм, учится в течение дня пользоваться орудиями труда того времени и готовить пищу, знакомится с разными сторонами жизни данного периода. День погружения проводится по конкретному сценарию, разработанному совместно школой и музеем.

22 и 23 мая Таллиннский городской музей совместно с Таллиннской школы Ваналинна Харидусколлегиум и Музеем Кальмарского лена провели во дворе Доминиканского монастыря день погружения в средневековый Таллинн. Учащиеся 7-х и 8-х классов Таллиннской школы и Стокгольмской Эстонской школы совершили путешествие в Таллинн 1483 года.

Таллиннский городской музей намерен и в дальнейшем проводить тематические дни погружения, эмоционально дополняющие школьные уроки истории.

Muuseumipedagoogi töö Mahtra moodi

Maire Pöder

Mahtra Talurahvamuuseum asub suurtest teedest kõrval. Sellepärast tuleb turist meie muuseumisse kindla eesmärgiga, otsima Mahtra sõja jälgi või osalema rahvuslikes programmides Atla-Eeru kertsis ja Mahtra külas. Nii ei saa meie muuseum loota juhuslikele turistidele, vaid peab külastaja leidmiseks tegema töist tööd. Üheks selliseks kliendi meelitaajaks on muuseumis pedagoog.

Asusin Mahtra Talurahvamuuseumi

pedagoogina tööle 1999. aasta veebruaris Viljandi Kultuurikooli ja Tallinna Pedagoogikaülikooli kultuuriteaduskonna teadmiste pagasiga.

Esimeseks ülesandeks oli koostada lasteprogramm Eesti Ajaloomuuseumi rõivanäitusele "Kui algab sajand". Näituse kuraatori Helle Avila materjalid ja minu koolis omandatud näitejuhtimisala- sed oskused andsid hea kindlustunde.

Atla-Eeru kerts

Kuna kõikidele näitustele ei ole vaja programme teha ja muuseumitundide läbiviimiseks on meie muuseumis tingimused kesised, tuli leida ka teisi võimalusi. Mahtra muuseumi filiaal on pea kahesaja-aastane Atla-Eeru kertsihoone. Töökorras reheahi võimaldab üritusi läbi viia aasta ringi. Katsetused erinevate rahvakalendri tähtpäevade pidamiseks kandsid vilja ja nüüd on Eeru kerts nii maakonna kui ka kaugemalt tulnud laste tegevuses kindla koha võitnud. Kolmel programmil peatun veidi pikemalt.

Leivapäevad. Juba neli aastat oleme pakkunud lastele võimalust osaleda leivapäevadel. Kahe ja poole tunnise programmis saavad lapsed ise kapsalehel kakku küpsetada. Programmi kuulub leivatoega seotud kommete kuulamine ning teemakohased mängud.

Tunnises programmis jõuab samuti

Foto Avo Kadarik

♦ "Jõulud rehetares" 1999. aastal. Muuseumi pedagoog Maire Pöder koos lastega Eeru kertsis eeskambris

♦ "Christmas in the Barn Dwelling" in 1999. Maire Pöder, educator of the Mahtra Peasant Museum, together with children in the ante-chamber of the Eeru Inn

♦ «Рождество в жилой риге» в 1999 году. Музейный педагог Майре Пыдер с детьми в сенях корчмы Ээру

kuulata vanarahva tarkusi leivast, lahendada mõistatusi ja mängida. Selles programmis lapsed ise leiba ei küpseta, vaid tunni lõpuks võtab perenaine laste silme all ahjust välja suured leivad ja pakub lastele sooja leiba taluvõiga.

Kõige populaarsem programm Eeru kertsis on kindlasti "Jõuluõhtul kirikust koju", mida naudivad ka muuseumitöötajad ise. Programm algab Juuru kirikust, kus iga laps võib süüdata küünla ja soovida jõuludeks ühe salasoovi ning laulda ühiselt ilusa jõululaulu. Edasi minnakse muuseumi, kus saab vaadata jõulunäitust, ja edasi sõidetakse ühiselt Eeru perele külla jõuluõhtut veetma. Eeru pereks on kehastunud muuseumi töötajad. Kuigi jõuluaeg seab programmile kindlad reeglid, tehakse igal aastal midagi uut moodi. Stsenariumi on sisse põimitud vanu jõulujutte.

"Koolipäev Juuru-Atla külakoolis 100 aastat tagasi". Enamik programme sobivad algklassidele ja üsna raske on midagi teha suurematele lastele. Muuseumi uus programm, mis tutvustab 100 aasta tagust külakooli, on sobilik kõikidele vanuseastmetele. Pooletisetunnise programmis osalevad kõik muuseumi töötajad ja ühiselt mängitakse maha üks päev Juuru-Atla külakoolis.

Mahtra külas ja sõjaväljal

Üks suurepärane lasteprogrammide läbiviimise koht on Mahtra küla. Mahtra muuseumi töötajate hea sõber Männiku talu peremees Ilmar Volrat on juba 4 aastat

tat lubanud kevadeti gruppe oma talu õuele, et läbi viia karjapoisi- ja puupäevi. Selle eest oleme talle väga tänulikud.

Karjapoispäevi korraldab Mahtra Talurahvamuuseum juba viiendat aastat. Lapsed kehastuvad karjasteks ning koos perenaise ja peremehega mängitakse läbi üks karjase päev. Otsitakse metsas "kadumalainud loomi", meisterdatakse vilepilli ja karjapasunat, lauldakse vanu karjase-laule ja mängitakse võistu. Programm lõpeb lõkke ääres kama, küpsetatud vorstide ja leiva söömisega.

Aasta tagasi sai alguse lasteprogramm, kus lapsed saavad ise endale meisterdada **puidust mänguasja** (siga, lammas, öökull). Projekti on kaasatud Rapla-maa poiste käsitööpetajad. Kuigi põhiline töövahend puupäevadel on nuga, on mänguasja meisterdamine sobilik ka tüdrukutele. Nii töövahendid kui materjal on muuseumi poolt. Ka puupäevad lõpevad lõkke ääres kama ja leiva söömisega.

Suvised vabaõhuüritusi viib Mahtra Talurahvamuuseum läbi nii muuseumi õuel kui Mahtra sõjaväljal. Pärimumuusikapäevad ja pärtlipäeva suvelõpu simman on leidnud muuseumi tegemistes kindla koha. 2003. aastal, kui me tähistame Mahtra sõja 145. aastapäeva, on plaan pidada laste ja noorte pärimumusika päev **PÄRIMUS+A** just Mahtra sõjaväljal. Teist aastat tulevad esinema Kandle-

Foto Maire Pöder

♦ Hetk enne kooliprogrammi "100 aastat Juuru-Atla külakooli" algust 2003. aasta talvel. Seisavad (vasakult) muuseumi töötajad Rait Talvoja, Liivi Kebja, Ülle Viitkar, istuvad Tiitu Luht, Avo Kadarik

♦ Moment before the beginning of the school programme "One Hundred Years of Juuru-Atla Village School" in the winter of 2003

♦ Момент перед началом школьной программы «Сто лет сельской школы Юуру-Атла» зимой 2003 года

koja perenaise Margit Kuhi noored rahvapillimängijad ja õhtul annab kontserdi noorte folkansambel Armasaeg.

Muuseumi töötajad viivad läbi ka kodu-uurimustööde võistlusi. Mahtra muuseumis kuulutatakse lastele juba viiendat aastat välja **miniuringute** konkursse. Lapsed kirjutavad etteantud teemal üles 1–2 mälestust oma vanematest, vanavanematest. Uurimistööd võivad üle jõu käia, ühe mälestuse kirjutamine innustab aga paljusid lapsi ja kokkuvõttes saame vaadeldavast teemast ikkagi tervikliku ülevaate. Viimase miniuurimuse teema oli "Ühismajandite elu läbi lapsesilmade". Laekus 80 tööd. Autasustamine toimus Valtu Põhikoolis, mis omal ajal oli Eesti ainukene "kool-kolhoos". Eelnevatel aastatel on kirjutatud teemadel "Päev minu vanaema põõningul", "Hetki minu vanemate või vanavanemate koolielust", "Mina ja minu Eestimaa". Viimane teema oli omakorda jaotatud kolmeks: "Mina ja minu Eestimaa 10 aastat tagasi", "Mina ja minu Eestimaa täna", "Mina ja minu Eestimaa 10 aasta pärast". Sellest kirjutasiid 10-aastased ehk taasiseseisvunud Eesti riigiga ühealised lapsed.

Muuseumi pedagoogi üks põhiülesandeid on **suhetlemine koolidega**. Muuseumi lasteprogrammides osaleb enamik Raplamaa koole. Naabermaakondadest külastavad meie muuseumi Harjumaa ja Pärnumaa koolid ning palju õpilasi tuleb Tallinnast ning Viljandist.

Kohtumised koolides oleme tavaliselt lahendanud rollimänguna ja püüdnud lastele nii võimalikult palju teadmisi juurde anda. Meie lemmikprogramm koolides käies on õpetada sugupuu uurimist. Eelnevalt oleme lastel lasknud vastavalt oskustele teha sugupuu oma vanematest ja vanavanematest. Kaasa oleme võtnud omakoostatud voldikud. Taolised ettevõtmised on rasked, kuid koolides oleme oodatud ning seetõttu soovime jätkata.

Mahtra Talurahvamuseumi parimad **koostööpartnerid** on Juuru Gümnaasiumi turismiklass, muuseumis praktiseerinud ajaloo- ja kultuuritüdengid, kohalikud külaelanikud, Rapla folkiklubi, turismifirmad, Mahtra Rahvakool ja teiste muuseumide pedagoogid.

Sooviksin kõnelda teiste muuseumipedagoogidega tehtavast koostööst, mis meil käib juba teist aastat. Ei saada kokku ainult selleks, et infot vahetada, vaid lastakse kolleegidel oma programme teha.

Foto Avo Kadak

♦ Muuseumi rahvuslik programm läti grupile Eeru kõrtsi taga 1999. aasta suvel. Programmi viib läbi pedagoog Maire Pöder

♦ National programme of the museum for a Latvian group behind the Eeru Inn in the summer of 1999. The programme is carried out by educator Maire Pöder

♦ Музейная программа для латвийской группы на площадке за корчмой Ээру летом 1999 года. Занятие проводит педагог музея Майре Пыдер

Eesti Vabaõhumuuseumi pedagoog Triini Siiner (seksuaalkasvatust läbi ajaloo tänapäevani) ja Eesti Rahva Muuseumi pedagoog Virve Tuubel ("Rehetare lapsed") on oma muuseumitundidega Atla-Eeru kõrtsis käinud. Vabaõhumuuseum on meil külas juba teist aastat. Siinjuures olekski neid sobilik tänada julguse eest programme oma keskkonnast välja tuua.

Mahtra Talurahvamuseumi pedagoogi töö sarnaneb kindlasti paljude väiksemate muuseumide pedagoogi tööga, kus on oma röömud ja mured. Kuid Mahtra muuseum saab oma töös toetuda Eduard Vilde kirjutatud romaanile "Mahtra sõda" ja ajaloolisele Atla-Eeru kõrtsile ning seda silmas pidades peame oma igapäevaseid tegemisi jätkama.

Maire Pöder on Mahtra Talurahvamuseumi pedagoog.

The author introduces the ideas and principles of her 5-year experience of the educational work in the museum. She introduces the presumptions and conditions for a successful educational activity, according to her opinion, and refers to different kinds of cooperation.

The author describes the programmes

which have been warmly welcomed by children, as the Bread Baking Day, the Herdsboy's Day, the Christmas Programme, the School Day About A 100 Years Ago, the workshop of making old-time toys from wood, etc. Especially, the competition of mini-studies has been pointed out, which is a smaller and easier variant of the in-depth research of adults.

The Mahtra Peasant Museum has its strong sides – the novel "The Mahtra War" by Eduard Vilde and the historical Atla-Eeru Inn built in 1811 that both flatter visitors to the museum.

Работа педагога в Музее-хуторе Махтра началась в феврале 1999 года. В двухсотлетнем здании корчмы Атла-Ээру организуются разные программы для детей, например «День хлеба», «В рождественский вечерок из церкви домой», «Один школьный день сто лет назад в сельской школе Юуру-Атла» и др. В деревне Махтра проводятся пастушьеские дни, дети могут изготовить для себя игрушки из дерева, организуются дни народной музыки.

Ühe leiutise lugu Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis

Mare Viiralt

♦ Näituse koostaja Mare Viiralt

♦ Curator of the exhibition Mare Viiralt

♦ Куратор выставки Марэ Вииралт

2002. aasta detsembrist kuni 2003. aasta märtsini oli TÜ Ajaloo Muuseumis avatud näitus "Ühe leiutise lugu", tutvustamaks pisut enam kui kümnekond aastat tagasi meie igapäevaelus kõikvõimalikes büroodes ja asutustes pikka aega olulisel kohal seisnud töövahendit – kirjutusmasinat. Eialgu tundus näituse koostajale lootusetult keerukana orienteeruda eri tüüpi masinate konstruktsioonis ja tehniliste uuenduste arengus. Mida lähemale jõudis näituse avamise kuupäev, seda põnevamaks muutus masina leiutamise ja kasutuselevõtmise lugu. Esimesed kirjutusmasinalaadset seadeldised kuulusid 18. sajandisse, kuid kuna nendega töötamine oli väga aeglane, siis ei olnud neil praktilist tähtsust. Esimesena töötas kirjutusmasinat meenutava seadeldise välja inglase Henri Mill 1714. aastal. Et tegemist oli kuningakoja õuemehaanikuga, tutvustas ta oma leiutist eelkõige õukonnas, kus see ei leidnud aga väärilist tun-

nustust. Wolfgang Kempeleni, Pellegrine Turri, William Burti konstrueeritud mudelid olid arvatavasti mõeldud pimedatele ja kuulusid tehniliselt tasemelt kirjutusmasinate esimesse põlvkonda. Näiteks sai Burti kirjutusmasinal trükkida vaid pisut kiiremini kui tavalise sulepeaga kirjutades. 19. sajandi alguses täienesid masinad pikkamööda osadega, mida võime leida ka nüüdisaegsetes kirjutusmasinates (sõepaber, klahvistik, võll, völliskaala ja tähejuhik, realükkur, kellasignaali, värvilint). Muidugi polnud muuseumil võimalik näidata kõige vanemaid masinate mudelid – neid on säilinud ka kogu maailmas suhteliselt vähe. Tööstuslikult hakkas esimesena kirjutusmasinaid valmistama taanlane Malling Hansen 1865. aastal, neist ligemale 200 toodetud eksemplari üht hoitakse Taani Tehnikamuuseumis. Dresdeni Tehnikamuuseumis asub 19. sajandi üheks täiuslikumaks peetav kirjutusmasin, mille valmistas Tirooli puusepp

Peter Mitterhofer 1864. aastal põhiliselt puust. Meie näitusel võis näha vaid pilte mainitud vanimatest mudelitest.

1870. aastail alanud teaduse ja tehnika revolutsioon puudutas ka sellist ala nagu kiri. Asutustes, ettevõtetes, pankades kiirenes asjaajamine, intensiivistus suhtlus inimeste vahel – seega suurenes vajadus korrektselt ja täpselt vormistatud dokumentide järele. Vaatamata asjaolule, et toonaste kirjutusmasinatega trükitud teksti polnud võimalik kohe ilma lisaoperatsioonita lugeda (löögid paberile toimusid völli alt, seega kirjutajale nähtamatult) ning sageli kiilusid klahvid trükkimisel kinni, hakkas nõudlus nende järele turul tasapisi siiski suurenema. Eialgu veel luksuskaubaks peetud kirjutusmasinad leidsid üha enam rakendust. See omakorda tõi kaasa nende tootmise laienemise. 1876. aastal lahendas praeguse kirjutusmasina ehituse põhimõtte väljatöötajaid Christopher Sholes probleemi, kuidas klahvid kirjutamisel nii tihti kinni ei kiilu. Ta pani need tähed, mis sõnades sagedasti kõrvuti asetsevad, üksteisest nii kaugele kui võimalik. 20. sajandi alguseks oli konstrueeritud üle 300 kirjutusmasina tüüpi, millest praktikasse rakendus vaid umbes 20.

Kirjutusmasinate arenguloo võiks jagada kolme etappi. Esimese põlvkonna mehaanilistel kirjutusmasinatel ühtlustati 1898. aastal seoses masinate laialdase levikuga ladina tähestiku tähtede asetus sõrmistikul, võttes aluseks inglise keele käibesõnade tähtede esinemissageduse. Teise põlvkonna elektromehaanilised kirjutusmasinad, mis loodi USAs ja Saksamaal 1920. aastatel, ei olnud algul eriti töökindlad. 1950. aastaks olid need masinad aga täiesti unustatud ja tõrjusid mehaanilised masinad välja. Kolmandasse põlvkonda kuulusid 1970. aastail välja töötatud elektroonilised masinad, mida juhiti mikroprotsessorite abil etteantud programmi järgi.

Kirjutusmasinate tootmine nüüdisaegses mõistes sai alguse Ameerikas 1870. aastatel, jõudes sajandi lõpuks Euroopasse. Aastate vältel Tartu ülikooli muuseumisse kogunenud üsna suur kirjutusmasinate kollektsioon viitab asjaolule, et tegemist on ülikoolis aastaid kasutuses olnud ühe olulisema töövahendiga. Tänu ülikooli rohkearvulistele allasutustele, teaduskondadele, teaduskondade dekanate ja instituutidele kantseleidele on muuseumisse kogunenud hulgaliselt erinevaid tüüpe eri aegadel toodetud kirjutusmasinaid. Muuseumikogu vanema osa moodustab enamikus Saksa, aga ka Ameerika

- ◆ Vaade kirjutusmasinate näitusele
- ◆ View of the typewriter exhibition
- ◆ Вид на выставку пишущих машинок

ja Inglise firmade toodang.

Et muuseumi ajutiste näituste ruum on suhteliselt väike, polnud võimalik kogu kollektsiooni eksponeerida. Näituse eesmärgiks oli tutvustada vaatajale kirjutusmasina kasutuselevõtu ja leviku ajalugu, sellega seonduvaid muudatusi paljudes inimegevuse valdkondades, kirjutusmasina mehaanika mitmesuguste uuenduste ja täienduste arengut erinevate kirjutusmasinate tüüpide kaudu.

Näituse kujunduses (kunstnik Margot Sakson) püüti järgida büroode ja kabinetite stiili, kasutades tolaeagset ülikooli kasutusel olnud mööblit. Kolektsiooni kolm kõige vanemat mudelit kuuluvad masinate tööstusliku tootmise algusaastatesse, kuid põhiosa pärineb siiski 1930.–1940. aastatest. Kogu ehteks on USAs Chicago firmas Oliver Typewriter Co aastail 1891–1898 toodetud slaavi tähestikuga mehaaniline portatiivne kirjutusmasin *Oliver Nr. 4*. Vanim Euroopas toodetud masin on Saksamaal Kölnis George C. Blickensderferi (1850–1917) poolt 1880. aastate lõpus konstrueeritud ja 1890. aastate alguses tootmisse läinud konstruktori nime kandev masin. Näituse omapäraseõm eksponaat oli slaavi tähestikuga mehaaniline kirjutusmasin *Mignon*, mille tootmist alustati Berliinis 1923. aastal. Konstruktorite mõttetöö selle masina mehaanika väljatöötamisel erineb mõneti üldlevinud praktikast. Nimelt

ei kasutata siin trükkimiseks mitte klahvistikku, vaid peenikest pikka kangilaadset seadeldist. Teksti saamiseks tuli kirjutajal toksida kangiga aga masinal asetseval tähestikul. Et võrreldes teistega oli neil üsna keerukas töötada, lõpetati nende tootmine 1934. aastal. Üheks kaunimalt kujundatud masinaks näitusel oli Frankfurdis Maini ääres 1920. aastail toodetud väike ladina tähestikuga lühikesevõlliline kirjutusmasin *Klein Adler*. Seda laialdaselt levinud masinat oli oma kerguse tõttu võimalik kaasas kanda nii ärikohtumistel kui reisidel.

Masinate mehhanismide arengu seisukohalt oli näitusel olulisel kohal kaks segmenti ja tärgikangiga pikavõllilist ladina tähestikuga kirjutusmasinat *Underwood*, mis on toodetud USAs 1930. aastatel. 1893. aastal patenteeris sakslasest leidur Franz Xaver Wagner Ameerika Ühendriikides horisontaalsete tärgikangide ja segmentiga kirjutusmasina. Uudse lahenduse kasutuselevõtmine tõi trükitava teksti nähtavale. Paar aastat hiljem müüs Wagner oma patendi John Underwoodile, kes 1895. aastal asutas tehase kõnesoleva mudeli tootmiseks. Tehaseomaniku nime kandvast masinast sai prototüüp hilisematele mehaanilistele kirjutusmasinatele.

Näitusekõlastajate tähelepanu püüdmiseks oli eksponeeritud lühikesevõlliline kabinetkirjutusmasin *Royal*, mis 1937. aastal USAs korraldatud rahvusvahelisel

kirjutusmasinate võistlusel tunnustati maailma parimaks kirjutusmasinaks. *Royal* tutvustavas prospektis on ära toodud selle 17 eelist ülejäänud masinatüüpide ees. Tähtsaimaks uuenduseks peeti tehnilisi täiustusi, mille tulemusena jäid ära trükkimisega seotud müra ja masina raputused ning masinakirjutaja silmadele ei olnud tõusev ja langev vanker enam nii pingutav.

Huvitav eksponaat teadusajaloo seisukohalt oli ülikoolile 1930. aastatel muretsetud ladina tähtedega suur büroomasin *Mercedes*. Ülikooli vanemate töötajate mälestuste järgi hankis selle Eesti Teaduste Akadeemia president, eesti mikrobioloogia rajaja, professor Karl Schlossmann (1885–1969). Masinat kasutati mitte ainult ülikooli, vaid ka Teaduste Akadeemia asjaajamise tõhustamiseks. Seega võib oletada, et tegemist on esimese Eesti Teaduste Akadeemia muretsetud kirjutusmasinaga.

Enamiku väljapanekust moodustasid 1920.–1930. aastatel toodetud kantselei- ehk büroo- ja kohverkirjutusmasinad. Nõukogude okupatsiooniaastatest kuuluvad muuseumi kirjutusmasinate kollektsiooni enamasti endises Saksa Demokraatlikus Vabariigis Nõukogude Liidu tarbeks toodetud vene ja ladina šriftiga kirjutusmasina *Olympia* eri tüübid. Nendele lisanduvad veel mõningad endisest Jugoslaaviast pärinevad väikesed kohverkirjutusmasinad. Kahjuks puuduvad muuseumi kollektsioonist elektroonilised masinad, mille mehhanisme juhiti mikroprotsessorite abil. Ilmselt ei võimaldanud masinate hind ega suletud piirid neid ülikoolile muretseta, mistõttu pole ükski taoline kolmanda põlvkonna masin meie kollektsiooni sattunud.

Noorema põlvkonna masinatest võiks nimetada USAs toodetud elektromehaanilist büroomasinat *IBM*, mille pärast Eesti taasiseseisvumist annetas muuseumile Torontos töötanud teoloogiaprofessor Vello Salo. Selle masinaga toimetas ja trükkis ta Alo Rauna koostatud "Eesti keele etümoloogilise teatmiku".

Kirjutusmasinad säilitasid oma asendamatu rolli asjaajamise ja infolevi tehnilise vahendina kuni 1980. aastateni, mil personaalarvutite kiire levik koos teksti- töötlusprogrammide ja elektrooniliste trükiseadmetega võimaldas saata kirjutusmasinad pärast peaaegu sajandipikkust teenistust auga väljateenitud puhkusele.

Mare Viiralt on TÜ Ajaloo Muuseumi näituste koordinaator.

In the period from December 2002 to March 2003 it was possible to visit the typewriter exhibition arranged by the History Museum of Tartu University. The composer of exhibition wanted to introduce to visitors the history of typewrites, design and development of technical ideas as well as with their construction. The visitors got also information about changes in several areas of human activities caused by the extensive use of typewriters. Various typewriters used in Tartu University, manufactured in different countries (Germany, USA, UK, Russia) from the end of the 19th century up to nowadays, were displayed. The exhibition was composed on the basis of typewriter collection of the university museum.

Выставка пишущих машинок была открыта в Музее истории Тартуского университета с декабря 2002 года до середины марта 2003. Задача составителя выставки состояла в том, чтобы ознакомить посетителя с историей возникновения и развития пишущих машинок, а также с переменами в разных сферах человеческой жизни, связанных с этим инновативным изобретением. На выставке экспонировались машинки, использованные в Тартуском университете, произведённые в разных странах (Германия, Соединённые Штаты, Англия, Россия) начиная с начала 19 века по сей день. Выставка была составлена на основе коллекции музея.

◆ Endel Varep. Lembi Hallopi sarž 1960

Kuulsate loodusteadlaste portreed ja nende käekirjanäidised Baeri majas

Vaike Hang

Tartus Zooloogia ja Botaanika Instituudi K. E. von Baeri maja keldris (Veski 4) oli 2003. aasta alguskuudel vaadata näitus "Kes on kes". Stendidel oli äraarvamiseks üle saja foto, ka sõbralikke sarže tuntud looduseuurijate kooliajast, noorusest, sõjaväeteenistusest, välitööst. Esindatud olid looduskaitsetegelased, akadeemikud, professorid ja teised õppejõud Tartu Ülikoolist, Eesti Põllumajandusülikoolist, Zooloogia ja Botaanika Instituudist ja mujalt. Pilte oli ka presidentidest, väliseestlastest, ajakirjanikest, kunstnikest. Allakirjutatu kogus selle näituse jaoks fotosid ligi kolm aastat. Näituse avamisel tutvustasid end noorusaja, sageli aastakümnetetaguste piltide juures Ann Marvet, Toomas Frey, Aleksander Maastik, Heiki Tamm jt. Mõne tuntud tegelase "tuvastamist" raskendas näiteks tema sõjaväemunder, prillid, ajuti kasvatatud habe, põlvpüksid, põll, patsid või uhke soeng. Vaatajaile pakkus põnevat elevust võistelda piltide tundmises. Selleks tarvitses üles kirjutada foto allersavas olev number ja fotole antud nimi. Raskusi oli noorele Gustav Vilbastele, Konstantin Pätsile, Pent Nurmekunnale, Karl Ristikivile ja paljudele teistele piltidel olevatele isikutele õige nime leidmisega. Näiteks 13-aastase Hans Trassi tundmist raskendas see, et tal puudusid prillid. Anto Raukase tundmise tegid raskeks tema põlvpüksid ja põll. Ka vale nime pakkumine oli huvitav, näiteks peeti Endel Varepiti korduvalt Johannes Lauristniks. Oli neidki, keda igas eas hästi tuntü (Kuulo Kalamees, Erast Parmasto, Eerik Kumari, Loit Reintam, Juhan Vilbaste jt). Heinrich Veromann oli pildil habemega, seda kasvas ta õige lühikest aega ja seetõttu jäi ta tundmatuks isegi mõnele oma kunagisele töökaaslasele. Üks stend oli "militaarne", näidates Nõukogude armees teeninuid, kes olid muidugi mundrid ja enamasti automaadiga. Neist mõne mehe, nagu Toomas Jüriado tundmist segas munder täielikult. Oli väliseestlasigi: Aino ja Elmar Järvesoo, Urve Miller, Ene

Runge, Hugo Salasoo. Veel oli välja pandud rida ajakirjandusest välja lõigatud värvilisi pilte – meedia on nende tundmise küll hästi selgeks õpetanud. Mõned read näitusekõlastajate sissekannetest: "Suurepärase näitus, paneb mõtlema elu ja töö järjepidevusele", "Sellelt näituselt sai hea idee proovida ka ise sellist näitust teha", "Tore kultuurilooline ja mälestusi äratav ning samas ka meelelahutust pakuv".

Samas tutvustas teine väljapanek looduseuurijate ja kultuuritegelaste käekirjanäiteid mitmest sajandist kuni tänapäevani. Kaugete aegade suurmeeste Gregor Helmerseni, Karl Ernst von Baeri, Adam Johann von Krusensterni, Ferdinand Johann Wiedemanni kirjade koopiate juu-

◆ Gustav Vilbaste. Gori sarž 1938

rest jõutakse Heinrich Koppeli, August Tammekannu, Teodor Lippmaa, Mihkel Härmsi, Gustav Vilbaste ja teiste kirjatöönaidete kaudu nüüdisaega. Vaataja tunneb Eerik Kumari, Endel Varepi, Viktor Masingu, Vambola Maavara, Aare Mäemetsa korrektsed käekirjad stendidel ära kirjutaja allkirja lugemata. Eriti imetletud on Varepi käekirja: on isegi arvatud, et küllap kasutas ta mingit imemasinat. Pikad käekirjanäited on ZBI kõikidelt direktoritelt. Arvutiaja kirjanäited erinevad tunduvalt varasematest käekirjadest. Mida kaugem aeg, seda kaunim kiri. Kirjad on pärit arhiivist, ükski neist pole spetsiaalselt näituse jaoks kirjutatud.

Külastajad said tutvuda ja iseenda käekirja analüüsida I. Luhaääre raamatu "Grafoloogia kõigile" (1993), F. Wittlichi "Käekiri ja iseloom" (1938) ja muude materjalide abil. Huvi tunti grafoloogia-õpikute lehekülgedel analüüsitud käekirjanäidete vastu. Põnevad olid suurmeeste allkirjade grafoloogilised iseloomustused. Paljudele külastajatele oli uudiseks seegi, et juba enne viimast suurt sõda tegutses Tartu Ülikoolis akadeemiline grafoloogia selts. Tänapäeval olevat Saksamaal ja Jaapanis inimeste töölevõtmisel oluline nende käekirja analüüs. Mitmed külastajad jäid iseenda käekirja uurima tükiks ajaks – kas ikka väiketähed on ühe-kõrgused, kas kirja kallak on stabiilne ja kuidas on T-tähe kriips kirjutatud. Kui kirjarida suundub üles, on tegemist paratamatu optimistiga. Oluline on, kuidas on kasutatud punkte ja komasid. Enamik

*Kaardalvõõra ajalehtedes
näideti kirjutust, kui ilmus
juhusest ka teistes
ajalehtedes, sest see te
kohata lehtes, siis ka
neetki, näitavalisest kaval
sõnuse kaardalvõõra.*

- ◆ Gustav Vilbaste käekirjanäide
- ◆ Sample of the handwriting from Gustav Vilbaste
- ◆ Образец почерка Густава Вильбасте

käekirjanäiteid olid parempoolse kallakuga (oli ka püstist kirja), mis näitab inimese heatahtlikkust, sihikindlust, temperamentsust. Näidete hulgas ei olnud mitte ühtki vasakpoolse kallakuga käekirja, mis ei olevat just hea iseloomu tunnus. Sai selgeks seegi, et tänapäeval avastatakse igasugune käekirja võltsimine.

Vaike Hang on TA looduskaitsekomisjoni sekretär.

In the first months of 2003 the basement of Karl Ernst von Baer House housed an exhibition "Who is Who?". The display included more than a hundred photographs and caricature por-

traits of renowned naturalists executed in a friendly style. Another display introduced samples of handwritings from naturalists and cultural figures dating from several centuries back up to nowadays.

В подвале Дома Карл Эрнста фон Бэра Института зоологии и ботаники в Тарту в первые месяцы 2003 года прошла выставка «Кто есть кто». Демонстрировалось более ста фотографий известных естествоиспытателей и их дружеских шаржов. В то же время другая экспозиция знакомила с образцами почерков ученых-натурлистов и деятелей культуры прошлого и настоящего времен.

Sõjakiivrid – teraskübarad kuues muuseumis

Urmas Selirand

Hiiumaa Kaitseliidu toetajaliikme Soome kaitsejõudude leitnant Jari Myntti kogul põhinev näitus "Teraskiivrid-sõjakübarad", mis valmis koostöös Hiiumaa Muuseumiga, on selleks korraks oma ringi ümber Eestis täis saanud. Myntti ligi 300 kiivrit sisaldavast kogust oli näitusel näha 86 erinevat eksemplari. Märkima peab näituse teema

ainulaadset ja esmakordset terviklikku käsitlust laiema avalikkuse ees.

2002. aasta aprilli alguses pandi näitus Eesti Meremuuseumis kokku. Selle peakujundaja oli Hiiumaa Muuseumi konservator Urmas Liit ja kaasa aitas direktor Urmas Selirand. Kuigi näitusel olid vaadata samade mõtudega üsna ühesu-

gused esemed, ei tähenda see, et kõigis kuues muuseumis oleks olnud täpselt ühesugune näitus. Erinevuse ja igakordse uudisuse tingisid täiesti erinevad ruumid, nende suurus, kuju, valgustus, inventar jm. Samuti on igal muuseumil ainulaadne maine ja külastajad lähtuvad suuresti just sellest.

Hiiumaa Muuseum. Katsetasime näituse esmalt endi peal ära ja panime üles Pika Maja galeriikorrusele. Näitus oli avatud turismihooajal 6. juunist 13. juulini 2002 ja vaatamas käis seda üle 1300 külastaja, mis on Kärdla linnakese ja Hiiumaa kohta päris tubli arv.

Galeriikorruse mittemilitaarne interjäär oli sõjakamaks muudetud Hiiumaa Kaitseliidult laenatud USA abina saadud maskeerimisvõrguga. Kaasa aitasid ka neli mannekeeni: "Jari Myntti" ise oma Kaitse-

Saaremaa ja Kuressaare peamisi vaatamisväärsusi, siis käis 10. septembrist 21. oktoobrini näitusel 5200 külastajat.

Rakvere Muuseumis ehk vastloodud sihtasutuse Virumaa Muuseumid näitustemajas oli väljapanek 22. oktoobrist 30. novembrini. Siin oli meie käsutuses taas mitte kõige sobivama kujundusega saal, mis oli näituse jaoks liiga steriilne, olgugi et liigendatusele aitasid kaasa võlvid ja sambad. Sambad jagasid ruumi liiga väikesteks osadeks. Samuti nappis näituse inventari, aga suurte pingutustega saime siiski hakkama. Abivalmis muuseumirahvas võttis lausa ekspositsioonist vitriinid ära ja tõi linna pealt aluseid. Ise me valminuga väga rahul polnud, aga arvestades, et Rakvere muuseumil on alles kohane-misraskused, ei saa nuriseda.

Reklaam lonkas ja Hiiumaa Muuseumi osa ei mainitud, vaid ühe pisistendina oli nagu igas näitusekohas üleval meie muuseumi tutvustus. Täpset külastajate arvu ei tea siiani, aga ju neid Harjumaa Muuseumiga samalaadne arv oli. Rakveres kasutasime ruumi ilmestamiseks kõige rohkem kalavõrku, kuhu kinnitasime oht-ralt õuest toodud sügislehti. Sai jälle oma-moodi näituse. "Myntti" kõrvale panime seekord Nõukogude armee majori, kes pakul istudes kirsades haudunud jalgu tuulutas.

Narva Muuseum ja Hermannini kind-luse viimane korrus oli taas hästi sobiv koht sellelaadseks näituseks – paeseinad ja lahkelt kujundusruumi, olgugi et asjad tuli kohalike abiga maast üles kõrgele tas-

Fotod Urmas Selirand

- ◆ Kiivrinäitus Hiiumaa Muuseumis 6. juunist 13. juulini 2002
- ◆ Exhibition of helmets at the Hiiumaa Museum stayed open from June 6 to July 13, 2002
- ◆ Выставка шлемов в Музее Хийумаа (6 июня – 13 июля 2002 года)

liidu laigulises vormis Soome abina saadud KL vintpüssiga, NSV Liidu naissõdur gaasimaskis, Norra snaipeer ja kunagise Ida-Saksamaa sõdur-polgupoeg.

Külastaja sisenes mööda maskeerimisvõrguga kaetud trepikäiku ja sattuski galeriisse, kus osa kiivreid lahtiselt, osa vitriinides. Suletud vitriinide, eri tasanditel lahtiste aluste ja mannekeenide kombinatsioon õigustas end selles ruumis täielikult. Erilise tunde andis võimalus mõnda kiivrit pähe proovida ja kas või lasta end sellega pildistada.

Harjumaa Muuseumis Keilas oli näitus avatud 25. juulist 9. septembrini ja külastas seda ligi 500 huvilist. Harjumaa Muuseumi töötajate sõnul nii palju külastajaid isegi ei oodatud – ikkagi südastuvi ja pole muuseumi asukoht üksikul jõesaarel linnakesusest eemal ka kiita. Reklaam oli aga sobiv ja nii see näitus üles leiti. Kujundus lähtus jälle kohalikest oludest. Oma aluste ja vitriinide kaasa vedamine käiks meie üle jõu, seetõttu kasutasime iga muuseumi enda võimalusi. Keilas valmistas ruum pisut peavalu, sest meie käsutuses oli osa poolremonditud saalist. Maskeerimisvõrgud ja lisaks kasutatud rohelised kalavõrgud andsid oma panuse ja kogupilt sai päris hea. Meil oli igal pool kaasas "Myntti" mannekeenina, Harjumaal panime välja ka "kohaliku venelase" – seekord leitnandi. Mandril oldi näitusest ka laiemalt huvitatud, Viimsi sõjamuuseumi esinduski oli näituse ava-

misel.

Harjumaalt kolisime naabrite saarlaste juurde **Saaremaa Muuseumi** Kuressaare lossi. Sealne keldrisaal oma paevõlvide ja -sammastega ning laskeavadest aknaniššidega pani meil inspiratsiooni voolama. Kohapealt saadud vitriinid ja alused sobisid hästi ning valmis väga terviklik ja atraktiivne näitus. Näitust "valvama" sai "Myntti" seekord abiks sinelis Nõukogude armee reamehe. Kuna loss on

- ◆ Kiivrinäituse avamine Narva Muuseumis 3. detsembril 2002
- ◆ Opening of the helmet exhibition at the Narva Museum on December 3, 2002
- ◆ Открытие выставки шлемов в Нарвском Музее 3 декабря 2002 года

sida. Kasutasime kohapealset näituseinventari, mida alati abivalmis muuseumitöötajad alumistelt korrustelt üles vedasid. Avamine näitas muuseumi juhtkonna nutikust sellise ürituse korraldamisel – kohale kutsuti ühe kooli seitsmes klass, sealne ajakirjandus eesotsas kohaliku raadio ja TV-ga ning militariahuvilisi-kogujaid. Näitus oli avatud 3. detsembrist 2002 kuni 2. veebruarini 2003 ja seal käis ligi 2000 vaatajat.

Eesti Meremuuseumis oli kiivrite näitus avatud 4. veebruarist 2. aprillini 2003 ja vaatamas käis seda ligi 3500 külastajat. Siin saime koostada taas ühe eriti põneva ekspositsiooni, mille loomisele aitas suuresti kaasa eelmisest näitusest ruumi ja kahuriniššide pörandat kattev liiv. See tingis kujunduses puupakkude kasutamise kiivrialustena ja omaette kompositsioonina lisatud roostes padrunikestad, relvade ning kiivrite jäänused.

Meremuuseum oli ise lahkelt nõus näituse Narvast ära tooma, sest meie jääme praamile rohkem kui 25 tunniks jäävangi. Meremuuseumis n-õ Eesti keskpunktis olek ja erakordne praamisõit tõmbasid näitusele meedia tähelepanu, aga kinnitust sai taas asjaolu, et meie siin Hiiumaal (või Rapla-, Viru-, Harjumaal jne) võime teha ükskõik kui huvitava ja hea näituse, mandri (loe Tallinna) keskmeele huvi asja vastu puudub. Tallinn on Eesti, arvatakse seal kahjuks ikka veel.

Kokkuvõtteks saab tõdeda, et selline ülikompaktne ja ühe kindla esemeliigi arengut tutvustav näitus läks igati korda ja kokku külastas seda kuues muuseumis ligi 13 000 huvilist. Militaarsest miljööst aitasid luua maskeerimisvõrgud, relvad, liiv, puupakud ja sõjaväevormis mannekeenid. Kahjuks piiravad näituste kujundamist kehvad rahalised võimalused ja suur osa tehakse n-õ põlve otsas. Ka kiivrite ekspositsioon oleks olnud tunduvat huvitavam korraliku muusikalise ja mürataustaga (kasutada saime vaid magnetofoni militaarse muusikaga) ja erisuguse valgustusega. Koostöö muuseumide vahel on Eestis olemas ja areneb.

Teraskiivrite lühiajalugu

Kaitsekiivrite tunne antiikajaloo algusest kuni 17. sajandini, mil kiivrid pärast 30-aastast sõda peaaegu 200 aastaks kadusid. Tulirelvade levik muutis tarbeks peamiselt pähe suunatud löökide kaitseks mõeldud sepistatud "metallmüt-sid", mis musketikuulide ees jõuetuteks osutusid.

◆ Kiivrinäitus Eesti Meremuuseumis 4. veebruarist 2. aprillini 2003

◆ Exhibition of helmets in the Estonian Maritime Museum from February 4 to April 2, 2003

◆ Выставка шлемов в Эстонском морском музее (4 февраля – 2 апреля 2003 года)

Nii sündisidki teraskiivrid alles Esimese maailmasõja ajal, mil esmalt tekkis kolm põhitüüpi – prantsuse, saksa ja inglise kiiver, millest juba Esimese maailmasõja ajal tehti mitmeid eri maade rahvuslikke variante.

1915. aasta kevadel kujundas prantsuse kunstnik August Louis Adrian maailmasõja esimese teraskiivri m/15 (mudel 1915), mis kaalus vaid 750 g ja kaitses ainult kivide ja väikeste mürsukildude eest. Esimese maailmasõja ajal valmistati Prantsusmaal ligi 20 miljonit sellist kiivrit, millest Prantsuse armee kasutas 4,5 miljonit, ülejäänutega tehti äri.

Esimese teraskiivri puudus oli tema pikk tootmistsükkel, kuna ta koosnes neljast eraldi valmistatud osast: kiiver, kiivrihari, silmade ja kaelakaitse.

Saksamaa teraskiivri m/16 ja m/17 töötasid 1915. aastal välja Hannoveri Tehnikaülikooli professor kapten Friedrich Schwerd, laevastiku peaarst professor August Bier ja laevastikuinsener, Mölleri ja Kruppi tehaste insener kaptenleitnant Schwertzenauer. Põhinõue oli, et kiiver kaitseks pealage, kukalt, silmi ja kaelaveene mürsukildude ja šrapnellikuulide eest. Kiiver stantsiti kroonnikelterasplaadist ja see kaalus vastavalt suurusele 1–1,5 kg.

1916. aastal valmistati ka esimesed inglise teraskiivrid m/16 MK 1, mis enim meenutavad küll kummulipõõratud supitaldrikuud. Ometi osutus just sellise vor-

miga inglise ehk Brodie B mudel (leiutas inglise insener John Leopold Brodie) parimaks Esimese maailmasõja kaevikutes, kaitstes teistest paremini sõdurile kaelasadava mulla- ja kivirahe ning kildude ja šrapnellikuulide eest.

Peale Esimest maailmasõda säilis ja arenes prantsuse m/15 Adrian Prantsusmaal ja Belgias, samuti Venemaal, inglise Brodie B teraskiiver võeti kasutusele kogu Briti impeeriumi alal, USA-s ja Norras. Saksa kiivrist kujunes põhitüüp Austrias, Ungaris, Soomes, Eestis, Lätis, Leedus ja Bulgaarias, samuti prantsuse tüübi kõrval Tšehhoslovakkias ja Poolas.

Kolm neutraalset maad konstrueeris oma kiivritüübid sõja ajal või kohe peale sõda – Rootsi m/21, Šveits m/18 ja Taani m/23.

1930. aastatel sündis teraskiivrite teine sugupõlv. Eesmärgiks oli saksa kiivri vastupidavus ja selle poole püüdi nii terase tugevuse kui kiivri kujuga. Üsna tähtsaks kujunes kiivri kaitseomaduste kõrval tema kuju kaudu omade vaenlasest eristamine – nn rahvuslik joon. Siin läks asi näiteks nii kaugele, et Rumeenia, kellel oli kuus naabrit, leppis kiivritüübis kokku kauge Hollandiga, kellega oli kõige vähem tõenäoline sõtta sattuda.

Teraskiivri pallitaoline joon sai alguse Itaaliast m/33-ga, Rootsis arendati ideed edasi m/37-ga. Nõukogude Liit võttis 1936. aastal kasutusele veidi ebaõnnestunud prantsusepärase saksa tüübi, jätkas

aga arendustööd ja läks 1940. aastal üle pallikiivritele.

Teraskiivrite kolmas sugupõlv kujunes välja vahetult enne Teist maailmasõda ja selle ajal. Arendati edasi teise sugupõlve nn poolpallikiivrit, mille kujus pidi jätkuvalt olema tuntav "rahvuslik joon", et oleks kergemini võimalik eristada vaenlast omadest. Täiesti uueks kujundati kiivri sisu. Enamlevinuks sai ameerikapärane moodus, millega pehmed padjad ja nahast kapuutsilaadsed moodustised asendati risti paiknevate 2,5–3 cm laiuste puuvillaste rihmadega.

Sõjakiivrite-teraskiivrite neljas sugupõlv kujunes mitmesuguste plastmaterjalide katsetamisel ja nii sündis täiesti uus tehnoloogia, mis võimaldas üksikvõitlejat ballistiliselt kaitsta. Siia kuuluvad lisakaitsetega kuulivest ja kaitsearmiga kiiver. 1970.–80. aastail valmis Du Pont keemiakontsernis USA-s Kevlar-aramiidiidkiud, millele sõjatööstuses lisati veel teine aramiidikiud – Nonex. Nii jõutigi 20. sajandi lõpuks tänapäevaste komposiitkiivriteni, mille kuju põhineb saksa m/16 teraskiivril, keskmine kaal on 1500 g ja ballistiline kaitse väga kõrge, näiteks kullukaitse indeks on 550 m/s, parimatel teraskiivritel oli see 330 m/s.

Urmas Selirand on Hiiumaa Muuseumi direktor.

The exhibition "Steel Helmets – War Hats" based on the collection of Jari Myntti, lieutenant of the Finnish Defence Forces and a sustaining member of the Hiiumaa Defence Union, and staged by the Hiiumaa Museum was displayed in six museums: Hiiumaa, Harjumaal, Rakvere and Narva Museums, Kuressaare Castle and the Estonian Maritime Museum. The author of the article also introduces the history of steel helmets.

Совместная выставка «Стальные шлемы – военные шляпы», подготовленная Музеем Хийумаа на основе коллекций члена-пособника Оборонительных сил Хийумаа финского лейтенанта Яри Мюнтти, демонстрировалась в шести музеях – в музеях Хийумаа, Харьюмаа, Раквере и Нарва, во дворце Куressaаре и Эстонском морском музее. Автор статьи знакомит также с историей стальных касок.

Saaremaa Muuseumis näidati uusi asju

Raul Salumäe

"Kes vana asja meelde tuleb, sel silm peast välja!" Nii lausuti Saaremaa Muuseumi seinte vahel ning Eesti Vabariigi 85. aastapäeva eel avati Kuressaare linnuse neljas näitusesaalis väljapanek uutest asjadest ehk siis sellest, mida tänasel Saaremaal toodetakse.

Sellist näitust polnud Saaremaal juba üle 15 aasta nähtud. Arenenud sotsialismi rahvamajanduse saavutuste pidulikud demonstreerimised lõppesid juba mitu aastat enne Nõukogude Liidu lõplikku kokkuvarisemist. Nüüd tundus olevat aeg küps üritamiseks ülevaatenäituse korraldamisega saada ettekujutus maakonna tootvast ettevõtlusest.

Ja mida meil kõike ka ei tehta – teisaldateid kümblustünne ja luksusjahi sisustust, Saksa autode detaile ning Rootsi armee ja politsei atribuutikat, lapsekandmiskotte ja hülgelahkeid kasukaid, jääkingi ja ameerika sokke, mõõku ja korvi-rõnga võrke, dušikomplekte ja aurusaua

juhtpaneele, sipupükse ja võrguseliseid... Ühtekokku tuli suurnäitusele ennast ja oma toodangut tutvustama 56 Saaremaal tegutsevat ettevõtet. Talvise aja ning iidse piiskopilinnuse eksponeerimistingimuste eripära tõttu jäid näitusest mõistetavatel põhjustel kõrvale põllumehed ning osa kalatöötajaid. Sellele vaatamata kujunes väljapanek muljetavaldavaks ning kohalikud ettevõtjad olid üsna agarad seda ka oma külalistele tutvustama.

Suurnäitus oli avatud 20. veebruarist 27. aprillini 2003. Külmale ja tavaliselt külastajatevaesele hooajale vaatamata osales üritusel 2376 sissepääsu eest tasunud külastajat, neist 1008 koolilõpilast. See tähendas külastatavuse tõusu tavapärase ning mandrit ja Hiiumaad ühendava jääteeta kevadtalvega võrreldes ligi tuhande inimese võrra.

Muuseumi kui ürituse korraldajani jõudnud tagasiside osutus eranditult positiivsetest emotsioonidest kantuks. Näitu-

Foto Raul Salumäe

◆ Küllastajatele enim meelde jäänud firmaväljapanek OÜ-It Valjala Sepikoda

◆ For visitors, the most memorable company display came from Valjala Sepikoda OÜ

◆ Выставка работ фирмы OÜ Valjala Sepikoda, наиболее запомнившаяся посетителями

se külastajail oli ürituses võimalik ka aktiivselt osaleda – kirjutada külalisteraamatuse oma arvamus huvitavaima eseme ja meeldejäävaima väljapaneku kohta.

Häid sõnu jätkus kõigile eksponentidele. Üsnagi oodatult oli enamik arvamus- ja hinnanguid väljapandavate esemete kohta, väljapanekuid tervikuna sõandati mõnevõrra vähem arvustada. Rahva lemmikute väljaselgitamine ei osutunud eriti keeruliseks: ilmselgelt eelistati uudsust, väljapanekute osas veel ka terviku efektust. Elavama vastukaja osaliseks said firmad, kelle tegemistest teati seni vähe või hoopiski mitte.

Esemena kujunes suurnäituse sensatsiooniks Kaarma vallas tegutseva osaühingu Urrus Invest välja pandud kümblustünn. Taolist imeasja polnud enamik külastajatest oma ihusilmaga ilmselt seni veel näinudki, kuigi sarnast, kuid mitte-saaremaist soojaveeanumat tutvustati laiemale avalikkusele viimatise Tartu maratoni suusaraja kõrval.

Meeldejäävaimaks firmaväljapanekuks osutus seni võrdlemisi vähetuntud OÜ Valjala Sepikoda enesetutvustuslinnuse kirdetiiva väikeses saalis. Firmastend rabas oma jõulise lihtsusega, olles samas piisavalt informatiivne, et võimalike tellijate hulgas huvi äratada.

Teistest külastajate tähelepanu pälvinud esemetest leidsid sagedasemat äärmärkimist OÜ Haaker toodetud dolo-kivist kamin ning AS SPV ja OÜ Sandla Puit välja pandud majakesed. Firmaväljapanekust said sagedamini tunnustatud veel AS Duschy ja OÜ Saare Paat.

Vahetult enne rahvusvahelist muuseumipäeva andis Saaremaa Muuseumi direktor Endel Püüa tänu- ja tunnustusavaldusena näituse korraldajatele üle mälestusesemed Valjalas asuvas seppade töökojas ning Kudjapel OÜ Urrus Invest büroos. Kordaläinud ürituse üle tundsid rõõmu nii muuseum kui ka osalenud ettevõtjad. Vaatamata esmapilgul tagasihoidlikule külastajate arvule tekitas väljapanek hulgaliselt kõneainet väga erinevates ning nii mõnigi kord muuseumi ettevõtmistest üpris kaugele jäävates ringkondades. Kindlasti paranesid ning tihenesid muuseumi suhted kohalike ettevõtjatega ning juba praegu võib tõdeda, et suurnäitus on saanud tõukeks nii mõnelegi edasisele ühisettevõtmisele.

Raul Salumäe on Saaremaa Muuseumi kultuuriharidustöö osakonna juhataja.

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum sai eesti meistri klavessiini

Alo Põldmäe

Esmapilgul võib tunduda isegi uskomatuna, et nii väikeses riigis kui Eesti valmistatakse klavessiine. Seda tõendab fakt, et 19. detsembril 2002 toimus Teatri- ja Muusikamuuseumis eesti pillimeistri, Jänedal tegutseva Peeter Talve klavessiini esitlus. Esimesed hääled verivärskelt pillilt kõlasid eesti klavessinistide tugeva kogukonna esindajate Ene Naela, Marju Riisikampi ja Lembit Orgse sõrmede alt. Veel esines muusikaakadeemias õppiv Saale Metsar koos kursusekaaslasest flöödipartneri Helen Pihlakuga.

Esimene esinduskavaga kontsert uuel klavessiinil toimus aga 24. jaanuaril 2003, esinesid Ene Nael, Marju Riisikamp, Imbi Tarum ja Reinut Tepp.

Kuna TMMi üks missioon on tutvustada külastajatele eelkõige kodumaise päritoluga muusikainstrumente, siis on uuele klavessiinile saanud osaks au täita mitut rolli – ta on samal ajal nii püsinäituse eksponaat, millel tutvustame külastajatele klavessiini ehitust ja helitekitamist iseärasusi, kui ka aktiivset kasutust leidev kontsertpill. Ainuüksi kolme kuu jooksul on pillil kontserte andnud Tallinna Vana-

linna muusikamaja, Eesti Muusikaakadeemia ja Tabasalu muusikakooli noored mängijad.

Peeter Talve on ennast tõestanud iseõppinud pilliehitajana. Teda on juhendanud Eestis elav valgevene pillimeister Igor Klimenkov. Algul restaureeris Talve vanu pille, alates 1993. aastast hakkas muusikainstrumente ise valmistama. Klavessiiniehituses on ta oma oskusi arendanud Londoni lähedal asuvas Andrew Woodersoni töökojas.

Klavessiini tellimise lugu Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumile sai alguse 1996. aastal, kui muuseumile kuuluvas Assauwe tornis toimus USA tuntud klavessinisti Parmentier'i kontsert. Muuseumi tolle-aegne direktor Arvo Saar sai siis kinnisidee muretseda muuseumile oma klavessiini. Läbirääkimised algasid Soomes elava hollandi meistriga, kes oli juba teinud Eestisse paar pilli. Õnnetuseks suri meister ootamatult. Börsi- ja pangakrahhi tõttu jäid kõrvale ka võimalikud sponsorid. Klavessiini muretsimine lükkus küll edasi, kuid "tänu" sellele avanes muuseumil võimalus tellida pill eesti meistrit.

- ◆ Klavessiinimeister Peeter Talve omavalmistatud klavessiini juures
- ◆ Harpsichord master Peeter Talve sitting at the instrument made by himself
- ◆ Мастер Пётр Тальве около своего клавесина

◆ Pärast kontserti 24. jaanuaril 2003. Vasakult seisavad TMMi direktor Ülle Reimets, Ene Nael, Marju Riisikamp, Reinut Tepp, istuvad Imbi Tarum ja TMMi muusikaosakonna juhataja Alo Põldmäe

◆ After the concert on January 23, 2003: standing from the left: Ülle Reimets, Director of the Theatre and Music Museum, Ene Nael, Marju Riisikamp, Reinut Tepp; sitting: Imbi Tarum and Alo Põldmäe, author of the article, Head of the Music Department of the ETMM

◆ После концерта 23 января 2003. Стоят (слева направо) директор Музея театра и музыки Юлле Рейметс, Эне Наэль, Марью Рийзикамп, Рейнут Тепп, сидят Имби Тарум и руководитель музыкального отдела музея Ало Пылдмэе

The former ones have gone to Latvia, to the House of the Brotherhood of Blackheads in Tallinn, to music schools and also into private possession.

19 декабря 2002 года в Музее театра и музыки прошла презентация клавесина, изготовленного в Янеде эстонским мастером Пётром Тальве. Для П. Тальве клавесин, сделанный по заказу музея, уже восьмой подобный музыкальный инструмент. Вышедшие из-под его рук клавесины находятся в Латвии, музыкальных школах, а также у частных лиц.

Muuseumile valmistatava klavessiini eeskujuks võttis P. Talve instrumendi, mille ehitas saksa meister Christian Vater 1738. aastal Hannoveris. (Praegu asub see pill Nürnbergis.) Uus pill on nn saksa tüüpi klavessiin, mille puitmaterjaliks kasutati pärna, kuuske ja vahtrat. Kõlalaud on tehtud Saksamaa mäestiku kuusest.

P. Talve oli muuseumi tellimusega valminud klavessiin kaheksas. Varasemad on läinud Lätisse, Tallinna Mustpeade majja, muusikakoolidesse, erakätesse. Need on olnud teistsuguse kõlaga, nn flaami tüüpi pillid. Peale selle on Talve teinud veel väiksemaid pille – spinette ja

klavikorde. Kuuldavasti on meistril pea valmimas ka üheksas, seekord prantsuse tüüpi klavessiin, mis läheb eratellimusena Tartusse.

Kordan siin klavessiini esitlusel väljaõeldud mõtet: jääb loota, et eesti klavessiiniehituse ajalugu tuleb sama ilus, kui on olnud eesti klaveriehitusel.

On December 19, 2002, a harpsichord made by Peeter Talve, an Estonian instrument master from Jänedal, was presented in the Estonian Theatre and Music Museum. The museum order was the eighth harpsichord for P. Talve to make.

Artur Lembast Peterburis ja tema sõprusest Aleksandr Glazunoviga

Alo Põldmäe

Tänavusel Peterburi linna asutamise 300. aastapäeval on tavalisest suurema tähelepanu all ka seal töötanud ja hariduse saanud eesti muusikud. Neile suunatud tähelepanu on kõrgendatud samuti Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi muusikaosakonnas, kus on koostamisel biograafiline leksikon "Peterburi ja eesti muusikud" ja kus töö käigus tuleb ette mõndagi avastuslikku. Siit ka alljärgnev mõttearendus ühest säravamast Peterburis lausa tähelendu teinud eesti muusikust – pianistist ja heliloojast Artur Lembast.

On üldteada, et enamik meie esimesi professionaalseid heliloojaid ja interpree-

te on õppinud Peterburi konservatooriumis. Ainuüksi heliloojate rida on aukarustatav – enamik eesti muusika klassikuid on siin esindatud: Rudolf Tobias, Mart Saar, Cyrillus Kreek, Artur Kapp, Peeter Süda, Mihkel Lüdigi, Heino Eller, Juhan Aavik, Adolf Vedro...

Kokku on 19. sajandi lõpukümneidest 1920. aastani Peterburi konservatooriumis õppinud ligi 200 Eestist pärit inimest, neist umbes pooled said lõpudiplomi. Paljude kohta täpsemad teated puuduvad, arvestatavaid andmeid on ligi 120 isiku kohta.

Enamik Peterburi konservatooriumi

lõpetanuist pöördusid kohe kodumaale tagasi, osa jäi mõneks ajaks Peterburi tööle ja läks siis koju, mõnedele aga pakuti töökohta sealsamas konservatooriumis. Üks erandeist oli Artur Lemba, kes oli Peterburis 21 aastat järjest ja opterus noorde Eesti Vabariiki 1920. aastal, nagu seda tegid tol ajal tuhanded eestlased.

A. Lemba karjäär Peterburi konservatooriumi taustal oli ka tänapäeva malle arvestades lausa kõrgelennuline, sest peeti ju seda õppeasutust oma õppemetoodika ja õppejõudude taseme poolest üheks maailma eliiti kuuluvaks.

Artur Lemba sündis 1886. aastal Tallinnas, 13-aastasena saatsid vanemad ta õppima Peterburi konservatooriumisse väga range klaveriõpetaja Karl van Arcki klassi. Seal õppis juba enne Arturi vend Theodor, kellest sai eesti esimene kontsertpianist. Noor Artur Lemba tegi väga kiireid edusamme ja õppis ka heliloomingut. 1908. aastal sai ta kaks lõpudiplo-

mit – väikese kuldmedaliga diplomi klaveri alal (millega kaasnes haruldane kinngitus, firma “Schröder” tiibklaver) ja suure hõbemedaliga diplomi heliloomingu alal. Lõputööna mängis Lemba oma klaverikontserti orkestri saatel. Lemba Peterburi aja heliloomingu parimaks näiteks on eesti viulimusika pärlkogusse kuuluv “Armastuse poeem”. Peterburis valmis Lembal 1905. aastal eesti esimene täismõõdus ooper “Sabina”, mis ümber-tõötatuna tuli lavale “Vanemuises” 1908. aastal “Lembitu tütre” nime all.

Kohe pärast lõpetamist tehti Lembale ettepanek asuda konservatooriumi klaveriõppejõu kohale. Algas 12 aastat kestnud suuremahuline pedagoogi ja kontsertpianisti töö.

Pärast 1905. aasta revolutsioonilisi sündmusi sai Peterburi konservatooriumi direktoriks kuulsuse tipul olev helilooja Aleksandr Glazunov. Direktori ametis olles ilmnis tema leebus ja tähelepanelikkus ümbritsevate inimeste suhtes. Lembale oli ta suur autoriteet. Glazunov märkas Lemba silmatorkavat andekust ja toetas igati noore pianisti ja helilooja pürgimusi. Glazunovi vaated kunstile ja elule kinnistusid tugevalt Lemba teadvuses ja

neile jäi ta truuks terveks eluks.

Lembast ja Glazunovist said väga head sõbrad. Seda kinnitavad paljud ühised kontserdid, perekondlikud suhted, ühised rasked katsumused ja toeksõlemissed revolutsioonilises ja kodusõjaaegses Peterburis 1917–1920, hilisemad kohtumised Eestis, kui Glazunov käis siin oma kontsertide tõttu, ja teatri- ja muusikamuuseumis säilitatavad Glazunovi kirjad Lembale.

Glazunov lahkus Venemaalt Lääne-Euroopasse 1928. aastal ja elas seal, põhiliselt Pariisis, kuni oma surmani 1936. aastal. Allpool toon ära tõlke Glazunovi ühest kirjast, mille ta saatis Lembale Prantsusmaalt üsna kohe pärast Pariisi saabumist. (Kirja tõlkis vene keelest artikli autor).

24. oktoobril 1928. a.
39 rue Singer, Paris, 16

Kallis sõber Artur Gustavovitš,
õnnitlen Sind kogu hingest Sinu mitmekülgse muusikalis-kunstilise tegevuse kahekümnenda tähtpäeva puhul. Kasvagu ka edaspidi Sinu kui esmaklassilise muusiku, anderikka helilooja, särava ja mõt-

tesügava interpreedi ja võrreldamatu õpetaja kuulsus ja las aastast aastasse laieneb Sinu arvukas muusikaline järelopõlv nii Sinu kodumaal kui väljaspool seda.

Meie sõprusel pole vähem aastaid. Sa geli meenutan meie ühist kontserdireisi Odessasse 1908. aasta sügisel ja meie viimast kohtumist Helsingforsis [Helsingis. A.P.] 1922. aasta talvel. Olen õnnelik, kui mul õnnestub Sind sel kevadel näha.

Kutse Sinu juubeliõhtule sain ma kätte alles eile ja olen erakordselt õnnetu, et polnud võimalust Sind õnnitleda õigel ajal.

Alles elasin üle kõrvahaiguse ja veedan seetõttu selle aasta sügise siin.

Muide, mulle pakutakse siin võimalust dirigeerida detsembris oma helitööde kontserti.

Soovin Sulle tugevat tervist ja ammendamatu jõudu armastatud kunsti teenimisel.

Sulle siiralt ustav A. Glazunov

Alo Põldmäe on Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi muusikaosakonna juhataja.

Muuseumipraktika eelarvamusi hajutamasi

Jana Reidla

“Esimeses tunnis tutvusime püsinäitusega. Peale seda mõtlesin, et huvitav, mida me järgmises tunnis teeme, sest näitus on ju täielikult läbi vaadatud?”

Hugo Treffneri Gümnaasiumi abiturienti esseest „Kuidas muutis praktika minu arvamust muuseumist?”

Oma artikliga tahan jagada Eesti Rahva Muuseumi kogemust gümnaasiumiõpilaste praktikapaigana. Praktikaidee tekkis Tartu Hugo Treffneri Gümnaasiumi humanitaarainete õpetajatel 2000. aastal, sest reaal- ja loodusklassidel olid praktikaaained juba mitu aastat ja need olid end õigustanud. Alates 2001/2002. õppeaastast on humanitaarklasside abiturientide praktikakohad olnud Eesti Ajalooarhiiv, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu

Linnamuuseum ja Eesti Rahva Muuseum, teemadeks folkloristika, arhiivindus, muuseumitöö ning gümnaasiumi oma arvutiklassi baasil ja Tartu Ülikooli õppejõudude kaasabil arvutilingvistika.

Eesti Rahva Muuseumis on praktika toimunud kahel aastal. Esimesel aastal oli grupis viisteist ja teisel kaheksateist õpilast. Koostasid neile plaani, mille maht oli 16 tundi kahe kuu jooksul. Sellise lühikesega ajaga ei ole loomulikult võimalik läbi viia praktikat selle sõna otseses tähenduses. Eesmärk oli anda tutvustav läbilõike muuseumitöö mitmekesisusest. Esimesed kaks tundi olid sissejuhatavad (muuseumi ajalugu, struktuur, püsinäitus) ja toimusid kogu grupile korraga. Edasi jagunesid õpilased kolmeks viie-kuueliikmeliseks grupiks, mis võimaldas neil erinevaid

Foto Arp Karm

♦ Artikli autor avamas Johannes Pääsuke fotonäitust 23. mail 2003

♦ Author of the article is opening the Johannes Pääsuke's exhibition on May 23, 2003

♦ Автор статьи открывает выставку фотографии Йоханнеса Пяэзукэ 23 мая 2003 года

muuseumi tööloike (esemekogud, arhiiv, üritused ja näitused) lähemalt „näha ja katsuda“. Kõik kolm gruppi ei saanud osa täpselt samadest teemadest, näiteks pidid nad valima, kas arhiiv, raamatukogu või

fotokogu, kas metalli-, puidu- või tekstiilikonserveerimine ning kas muuseumipedagoogika, ürituste või näituste korraldamine. Samas sisaldas iga grupi programm nii esemekogusid, arhiivkogusid, conserveerimist kui mingit muuseumi avalikkusele suunatud tegevuse tutvustust. Praktikumel viisid läbi 14 erinevat ERMi töötajat, igaüks oma ala asjatundja.

Kuna praktika pidi lõppema arvestusega, oli viimaseks ülesandeks kirjutada esse teemal „Kuidas muutis praktika minu arvamust muuseumist?“. Esimesel aastal oli tõeline positiivne üllatus lugeda õpilaste kiidusõnu muuseumitöö kohta. Teise aasta kirjatükid andsid aga veelgi põhjalikuma tagasiside, nii et küsisin autoritelt luba kasutada nende lugusid ajakirjas Muuseum.

Sissejuhatuses kirjeldavad noored oma seniseid teadmisi ja (eel)arvamusi selle teema kohta. Valdav enamik tunnistab oma negatiivset eelhäälestust või teadmatus.

„Eesti Rahva Muuseum – paarsada eset ühes suures ruumis. Selline oli minu arusaam muuseumist enne meie praktika tunde.“

„Algul, kui meile öeldi, et peame läbima praktika muuseumis, suhtusin sellesse suure kahtlusega. Mitte, et muuseumid mulle ei meeldiks, vanu asju on tore vaadata ja neist veelgi enam teada saada, kuid ma kahtlesin selle vajalikkuses.“

„Eialgu olin ikka arvanud, et muuseum on üks maja, kus toad täis riieid ja riivlid täis asju; või vitriinid, mis peidavad kadunud aastate saladusi ning pikki mitmekesiseid seletusi. Muuseumi uksele küsisid sussides tädi ke piletiraha ning seejärel lohiseb terve grupp vaikse häälega giidi saatel läbi muuseumi saalide. Vaikseltsosistades, mitte midagi katsudes.“

„Muuseumites olen käinud lapsepõlvest saati päris palju, kuid ma ei ole kunagi juurelnud selle üle, mis peitub ekspositsioonide taga.“

„Arvasin, et sealsetel töötajatel on küll lihtne. Midagi nad eriti tegema ei pea – müüvad ainult pileteid ja joovad kohvi.“

„Juba alates esimesest klassist on meid veetud ühest muuseumist teise, kus üks tädi ke kuivalt seletab eksponaatide ajaloost ja selle tõttu ongi mul arvamust muuseumist kui ühest igavast vanatädi ke sest.“

„Nii palju kui mina olen märganud, kaasneb sõnale “muuseum” tavaliselt mõtteline lisand “igav”. Ekskursioonidel käies on just muuseumid need kohad, kuhu mineku korral kamp lapsi (ja tihti ka

vanemaid inimesi) vinguma hakkab. Et pole vaja ja milleks.“

„Nagu iga teinegi inimene arvasin minagi, et muuseum on vaid justkui tavaline näitusehoone, kust heal juhul ajaloolisi teadmisi korjata saab.“

Ainult üks kirjutaja väitis, et ei ole muuseumitööd kunagi igavaks pidanud (kuigi enesele püsimatul iseloomul tõttu sobimatuks) ja see arvamus sai praktika käigus kinnitust.

Sissejuhatusel järgneb seletus sellest, mida praktika kellelegi juurde andis, mis eriti meeldis või üllatas. Tunduvalt positiivsemaks muutus arvamus muuseumitöö ja -töötajatest. „Muuseumitöö on töö nagu iga teinegi. Vajab ainult palju pühendumist ja huvi asja vastu.“

„Mind hämmastas, kui palju tuleb teha tööd ning kui palju on muuseumis töötajaid selleks, et kogu süsteem korralikult funktsioneeriks.“

„Selleks, et rahval oleks, mida vaadata, näeb nii palju inimesi vaeva, töötab hommikust õhtuni, kulutab terve elu ja rohkemgi veel selle peale.“

„Iseenesest on ju väga positiivne, et sellises traditsioonilises asutuses nagu muuseum töötavad noored energilised ja tahtejõulised inimesed, kes on avatud uuendustele ja on valmis oma ideid kõigiga jagama.“

„Muuseum tundub nüüd hubase kohana, kuhu võib alati sisse astuda.“

Mida uut siis konkreetselt teada saadi? Peamiselt seda, et muuseumis on esemeid tunduvalt enam, kui neid näitustel väljas on, ja n-ö kullisidetagune töö on palju mitmekesisem ja mahukam, kui näitust vaadates mõelda osataks, ning selleks töötab muuseumis palju erinevaid spetsialiste.

„Alati kui varem olin muuseumis käinud, ei mõelnud ma kunagi sellele, et muuseumil võiks ka rohkem esemeid kusaagil ladudes varuks olla. [...] Ringkäigud arvukate esemeriulite vahel panidki mind tegelikult mõistma muuseumi tegelikku funktsiooni ja ka kasulikkust: muuseumi põhimõte ei ole mitte nii väga asjade näitamine ja eksponeerimine (need müüdi ka), kuivõrd vanade ja uemate esemete säilitamine.“

„Näiteks oli minu jaoks uus see, kui palju erinevaid töötajaid tegelikult Eesti Rahva Muuseumis töötab. Igasugustest arhivaaridest ja esemekogu hoidjatest kuulsin ma küll esimest korda. Üldsegi hämmastusin selles, milline pidev töö muuseumis kogu aeg käib.“

Sel aastal oli eelmise aasta praktikan-

tide soovitusi järgides praktikakavas ka conserveerimislaboriga tutvumine. See tööloik jättis paljudele kõige sümpaatsema mulje.

„... konservaatorite pühendumus oma tööle ning austus esemete vastu, millega nad tegelevad, jättis sügava mulje.“

„Üllatusin ka meeldivalt selle üle, et enne näitusesaali jõudmist läbib ese mitmed etapid. Põhjusel, et huvitun restaureerimisest, leidsin metalli conserveerimise olevat peaaegu kõige põnevama kogu selle praktika jooksul. Näha, et millestki täielikult moonduvad tiikikesest võiks saada imekauni rinnanõela – milline täpsus ning asjatundlikkus. Varem polnud mul oskust arvatagi, et ka selliseid ametimehi leidub muuseumitööl.“

„Varem polnud mul aimugi, et muuseumi esemete säilitamiseks ja nende eest hoolitsemiseks on palgatud eraldi inimesed, kes päevast päeva sellega tegelevad. Huvitav oli teada saada, kui pikk on ühe rahvariideseeliku pesemise protsess ja mida selleks teha tuleb, et puhastamise käigus mitte eset kahjustada ja milliseid nippe kasutada, et erinevad esemed võimalikult kaua säiliks.“

Konkreetsamad lemmikud olid veel fotokogu, muuseumipedagoogika, näituste ja ürituste korraldamine.

„Fotokogus nägime kui tundmatuseni on meie kodulinn mõne aastaga muutunud.“

„Näituste korraldamine meenutab kella, mis koosneb lugematutest väikesest hammasratastest, ketastest ning mutrikestest, mida ei panegi tähele, kuid kui üks neist on puudu, saab sellest kohe aru, kella tööriitum on häiritud.“

„Varem arvasin, et muuseumi tuuakse mingi asi ja see pistetakse kohe sobivale näitusele. Nüüd aga tean, kui pikk on üks näituse-eelne protsess.“

„Kui varem oleks keegi mulle öelnud sõna „muuseumipedagoogika“ ning palunud seda seletada, oleksin pidanud kasutama kujutlusvõimet ja midagi välja mõtlema, kuid praktika käigus sai see tunduvalt selgemaks.“

„Väga huvitav oli kuulata jutte selle kohta, kuidas ja kust on erinevaid muuseumi eksponaate toodud ja kui kallid üldse sellised asjad on ja kuidas leitakse inimesi, kes neid muuseumitele müüvad või kingivad.“

Jagati ka mõningaid soovitusi nii muuseumidele kui koolidele.

„... kõik muuseumid peaksid oma materjale eksponeerima võimalikult näitlikult ja lihtsalt (vajaduse korral saab ju

alati spetsiifilisemaks minna). See on väga oluline ka selles mõttes, et kuna muuseumites käib väga palju lapsi, siis võikski neile maast madalast uudishimu sisse süstida.“

„Ma arvan, et sellised praktikumid peaks olema kohustuslikud ka teiste koolide humanitaaridele. Sellega õpivad nad palju uut ja huvitavat. Ning saavad paremat aimu sealsest tööst.“

„Tegelikult ma loodan, et selline praktika on ka järgnevatel klassidel, kuna see töö avardab meie silmaringi muuseumite suhtes.“

On selge, et mida ei tunta, seda alahinnatakse või võõristatakse. Seepärast peaks olema kõigile muuseumidele kasulik lasta aeg-ajalt kõrvaltvaatajail endi töö köögipoolle kiigata. Muidugi piirides, mis ei ohusta eksponaate ega takista igapäevatööd. Muuseumisse tulek ei sõltu käsust „Sa pead muuseumi tulema, sest nii on vaja!“ või palvest „Tulge ikka, me oleme nii huvitavad!“, vaid vabatahtlikult tuleku eelhäälestusest, teadlikust suhtumisest. See omakorda sõltub enda või tuttavate varasemast kogemusest. Konks on selles, kuidas tekitada esimene ja positiivne kogemus. Kahtlen, kas tänapäevases

reklaamist küllastunud ühiskonnas peaksid muuseumid üle võtma kommertspropaganda võtmed. See ei veenaks ja mõjuku pigem võõristavalt. Ma ei pea siin silmas kapseldumist ja info andmisest hoidumist, vastupidi – avatud suhtlemine on oluline, info peab korrektselt saadaval olema. Muuseumide võimalus peaks olema positiivsete emotsioonide võrgustik, just suuline informatsioon tavaliselt tavaliselt toimib Eesti ühiskonnas hästi. Eesti Rahva Muuseumi kogemusel on sel viisil info liikumise kohta parimaks näiteks laste sünnipäevaprogrammid, mille reklaamiks ei ole kulunud sentigi, ent kõik nädalavahetused ja osaliselt ka argipäevad on sünnipäevalistega täidetud.

See ei ole uus mõte, et praegusest kooliõpilastest kasvatame me endale tulevase täiskasvanud külastajaid. Kui nad tulevikus mõtleksid nii nagu alljärgneva tsiitaadi autor, tuleks naeratus iga muuseumitöötaja näole.

„Ma olen sügavamalt mõistma hakanud muuseumi tähtsust kultuuris. Muuseum peaks kõrvuti seisma teiste asutustega nagu teater, kino, kultuurimajad, et see kuuluks loomuliku osana rahva haridusse ja meelelahutuslikku programmi. Muuseum on paik, kus ei tule endale mi-

dagi pähe tuupida, vaid paik, kus tuleb mõista, et ka enne meid on elanud inimesed, kes on enda elu elanud just nii, nagu nad seda elasid.“

Jana Reidla on Eesti Rahva Muuseumi näitusemaja juhataja.

During the last two years students of humanities from Tartu Hugo Treffner Gymnasium have undergone practical sessions at the Estonian National Museum. Most of the students admitted their negative pre-disposition or ignorance towards museums and they described how getting to know the museum from the inside completely changed their understanding of museum work and the staff.

В последние два года учащиеся гуманитарных классов Тартуской гимназии им. Хуго Треффнера проходили практику в Эстонском национальном музее. Большинство школьников созналось о своем негативном настроении к музею и написало о том, что знакомство с музеем изменило их мнения о музейной работе и музейных сотрудников.

Mon Faible – 200-aastane muuseum

Eve Peets

Sellise pealkirjaga näitus avati Eesti Ajaloomuuseumis 2002. aasta lõpul tähistamaks Tallinna raeapteeker Johann VIII Burcharti kollektsiooni „Mon Faible“ (pr 'minu nõrkus') 200. aastapäeva. Burchartid, kelle täielik perekonnanimi oli Burchart Belavary de Sykava, elasid Tallinnas lugupeetud ja tuntud kodanikena alates 16. sajandist. 1582 võeti magistraadilt rendile Tallinna vanim apteek – Raeapteek, hiljem oli see perekonna pärisomanduses üle 200 aasta ja müüdi alles 1911. aastal. Traditsiooni kohaselt sai vanim poeg nimeks Johann, seetõttu lisati nimele ka number.

Johann VIII sündis 11. märtsil 1776. Arstidiplomi sai ta Jena ülikoolist ning praktiseeris arstina Peterburis ja Tallin-

nas. Peale isa surma asus Johann Burchart juhtima Raeapteeki ja tegi seda oma surmani 6. märtsil 1838. Kutsetöö kõrval pühendus ta väga energiliselt ka oma hobile – antikvaarsete esemete kogumisele.

Kollektsiooni rajamise alguseks peab omanik aastat 1802, mil ta kindral Andrei Rosenbergi koduarstina sai leivaisalt kingituseks hiina päritolu „sõpruspiibu“ (oopiumipiip). Esimestel aastatel kasvas kollektsioon stiihiliselt, peamiselt kingitustena sugulastelt, sõpradelt, patsientidelt. Ajapikku hakkas Burchart tegema sihipäraselt kogumistööd – pani lehte kuulutusi, kasutas Tallinna rae abi, leidis endale korrespondente. Esimese näituse kogutud haruldustest korraldas ta 1822. aasta juunis Tallinnas Mustpeade majas. Seda kü-

lastati elavalt ning Burchart ise tegutses „ekskursioonijuhina“. Näitusel eksponeeriti 152 eset ja koostati ka kataloog.

Ajaloomuuseumis avatud juubelinäitus püüab anda ülevaate Burcharti kogust ja kogumisprintsipiidest. Kahjuks on aeg jätnud oma jälje ka „Mon Faible“ kollektsioonile. Enam kui 1100 sissekandest on kindlalt tuvastatud 332 kogusse kuulunud eset, lisaks umbes 50 dokumenti. Käesoleval näitusel on eksponeeritud 258 ühikut.

Väljapanek algab Egiptusest pärit esemetega. Nende üle oli Burchart iseäranis uhke. Kollektsiooni saadi need laevakapten Ivan Butenjevi vahendusel, kes 1833. aastal Egiptuses olles sai need kingituseks sealselt Rootsi konsulilt. Esimestest väärtuslikem on alabastrist kanoop (nõu, milles säilitati balsameeritud keha sisikonda) „sõdurite pealik“ Padihorembhebile (vt ka Muuseum nr 5 1998), kuid huvipakkuvad on kindlasti ka muumia käed, krokodilli muumia, saatekiri surnute riiki, 4000 aastat vanad nisuaganad jm. Samas vitriinis on eksponeeritud ka valik antiikseid õlilampe. Relvadest on välja pandud amb, kahekäemõök ja kindlusepüss 16. sajan-

Fotod Andres Uueri

- ♦ See vitriin esemetega kõikjalt maailmast on näide Burcharti kogumise haardest
- ♦ This showcase demonstrates the scope of Burchart's collection work, including artefacts from all over the world
- ♦ Эта витрина – образец охвата собраний Бурхарта, здесь представлены предметы со всего мира

dist. Stendil olevad turviseosad korjas Burchart Oleviste kirikust peale selle põlemist 1820. aastal (riskides sageli eluga, kui varemteel turnis).

1831. aastal hakkas Burchart koostama veel ühte kataloogi (catalogue raisonne) eriti rareteetsete ja huvipakkuvate esemete kohta. Kolmandas vitriinis ongi väljas esemed, millest enamiku kohta on olemas legend. Siin on Peeter I säär-sabas ja välipudel, Karl XII kindad, ka prantsuse sõduri kaskett (nokkmüts) – sõdur jättis oma elu 1812. aastal Kaluuga kubermangus Mihhailovka mõisas. Tallinna ajalooos on tähtsat osa mänginud kohtumõök ehk timukamõök 1525. aastast ning sellele asuv salm lubab, et selle läbi saab hukatav igavese elu. Näitena legendidest tooksin ühe kruusi kohta kirja-pandu. „Nootidega fajansskruus [AM 5802 K 350]. – See jooginõu on tehtud Viinis ja ta on [tallinlaste] Gustav Hippiuse ja August Hageni „Musta Härja“ võõrastemajas veedetud väga lõbusa õhtu tulemus. Mõlemad olid tulnud Viini, elasid seal väga lõbusasti koos, eriti sel õhtul, ja meenutasid oma koju jäänud naisi. Ühe klaasi veini juures lasid nad neid elada ja kui vein ja armastus neid mõlemaid vaimustusse oli viinud, lõid nad selle laulu värssides ja lõpuks muusikas. Et seda rõõmsat laulu ja meeldivalt veedetud õh-

- ♦ Esimeid põhjarahvastelt. Esiplaanil üle 10 kilo kaaluv merihobu kihvadest turvis
- ♦ Artefacts from the Nordic peoples. In the foreground an armour weighing over 10 kilograms made from a walrus's fangs
- ♦ Предметы северных народов. На переднем плане латы из клыков моржа, весящие более 10 кг

länud, ja et ka tema kruusi see õnnetu saatus ei tabaks, kinkis Hagen selle minule [Burchartile].“ Kruusile kirjutatud laulu saab näitusel kõrvaklappidest kuulata.

Järgmises vitriinis saab vaadata eksponaate kogu maailmast. Üsna palju esemeid on Hiinast, alates imepisikesest naistekingast ja lõpetades pressitud tee tahvliga. Pilku köidavad erinevad esemed Lõunamere saartelt, põhjarahvastelt, samuti Euroopast.

Mitmetest muististest tellis Burchart oma kollektsiooni jaoks joonistusi tuntud kunstnikelt – Carl Ungern-Sternbergilt, Theodor Gehlhaarilt, Woldemar Hault. Vitriinis eksponeeritakse jooniseid ordu-meistrite hauakividest, mitmetest Eesti alalt pärit keşkaegsetest pitseritest ja vappidest, Tartu ja Lübecki kodanike perekärdidest. Eraldi võiks märkida W. Hau tööd kirju elukäiguga hertsog de Croy hauakabelist Niguliste kirikus. KIRST mumifitseerunud hertsogiga kuulus 19. sajandi Tallinna vaatamisväärsuste hulka, nagu ka Burcharti „Mon Faible“.

Esinduslik väljapanek on mitme-sugustest klaasnõudest, tarbeesemetest, kaunistest eri tehnikas tikanditest.

1831. aastal hakkas Burchart korjama „natuurprodukte“, eeskätt kalu, kui need „otsa said“, siis loomade pealuid, mida tal õnnestus saada 60. Kahjuks on enam kui 200 ühikut säilinud üpris vähe. Koostöös Eesti Loodusmuuseumiga on siiski osutunud võimalikuks üks vitriin pühendada sellele valdkonnale.

◆ Kindlustuse Muuseumi juhataja Ada Treumuth tutvustamas väljapanekut
◆ Ada Treumuth, Head of the Insurance Museum
◆ Ада Треумут, заведующая Музеем страхования

guages in the library, office furniture and office supplies of the insurance companies from the 1920s and 1930s, company and fire insurance signs and insurance policies from the 19th and 20th century, statutes of companies, documents on nationalisation from the 1940s, advertising posters, brochures of insurance, etc.

Музей страхования основан 13 октября 1980 года в Таллинне при Главном управлении Госстраха. Сейчас музей является подразделением страхового общества If Eesti Kindlustus. В музее можно ознакомиться с мировой историей страхования, с развитием страхования в Европе, Российской Империи, Эстонской Республике, Эстонии в составе СССР и до сегодняшнего дня.

tatsioone ja väljastada materjale ameti- ja eraisikute järelepärimiste alusel.

Kindlustuse ajaloo tutvustamiseks oma töötajatele on avaldatud ligi 200 artiklit igal nädalal ilmuvas firma siselehes.

Ada Treumuth on Kindlustuse Muuseumi juhataja.

The Insurance Museum was founded on 13 October 1980 in Tallinn at the Head Office of the State Insurance. At the moment the museum is a division of the insurance company If Eesti Kindlustus. In the museum one can become acquainted with the history of insurance activities in the world, Europe, the Russian Empire, Republic of Estonia, including during the time when Estonia was in the Soviet Union and up to today.

There are more than 5500 showpieces in the museum, including more than 3000 books and brochures in several lan-

◆ Vaade väljapanekule
◆ View of the exposition
◆ Вид на экспозицию музея

Muuseumikülastaja arvab

Olavi Pesti

2002. aasta suvel korraldas Saaremaa Muuseum oma pika ajaloo jooksul esimese külastajate küsitluse. See hõlmas 16 küsimust, millest viis puudutas külastaja isikut, ülejäänud tema arvamusi ja hinnanguid muuseumi kohta. Küsitluslehte sai täita eesti, inglise, soome ja vene keeles. Paari kuuga laekus 163 vastustega lehte, millest 101 olid täitnud Eesti elanikud, ülejäänud välismaalased. Vastanute korrelatsiooni kogu külastajaskonnaga on

raske hinnata, kuid tavastatistikat arvestades oli see rahuldav. Näiteks on teada, et tegelikult on väliskülastajate osakaal suurem – umbes pool kõigist külastajast. Välismaalaste suhteliselt passiivsema vastamise üks põhjus on, et nende seas on rohkem ekskursante, kel pole kiirustava giidi suva all aega kirjatööga tegelda.

Peale Eesti olid vastajad märkinud oma koduriigina 14 maad. Mõistagi oli esikohal Soome 29 külastajaga, järgnes

ühemaa Venemaa elanikku. Lätist oli arvamavaldajaid viis, Saksamaalt neli, USAst kolm, Austraaliast, Leedust ja Tšehhimaalt kaks, Belgiast, Hollandist, Iirimaa, Kanadast, Rootsist ja Suurbritanniast üks. Välismaalase külastaja keskmine vanus oli 37, Eesti elanikul 27 aastat (ligi veerand eestimaalastest olid aga lapsed, välismaalastest ainult viis). Kõrgharidus oli poolel välismaalastest ja kolmandikul eestlastest. Naissoost olid pooled välismaa ja 2/3 Eesti muuseumihuvilistest.

Ekskursioonil oli 23,8%, muul puhkusereisil 59,4% Eesti elanikest (välismaalastest vastavalt 27,4% ja 64,5%). Varemgi Saaremaa Muuseumi külastanud oli Eesti elanike hulgas 69% ning üllatavalt palju ka välismaalaste seas – tervelt 22%.

Kohalikke elanikke oli 13.

Eelnevat teavet muuseumi kohta said välismaalased kõige sagedamini (turismi)kirjandusest, seejärel sõpradelt ja tuttavalt, Eesti elanikud eelkõige sugulaselt, seejärel koolist ja tuttavalt. Internetist sai infot vastavalt 14,9% ja 10,8% külastajast.

Välismaalane veetis muuseumis keskmiselt tunni ja 46 minutit, Eesti elanik viis minutit vähem. Muuseumipileti hinda pidas sobivaks 64,4% Eesti elanikest ja 93,4% välismaalastest; liiga kalliks 29,6% (4,9%) ja liiga odavaks 5,1% (1,6%) külastajast.

Kõige enam huvitab muuseumitöötajaid muidugi hinnang nende tööle. Seda sai anda neljapallisüsteemis. Ebarahuldavat muljet ei jätnud muuseum ühelegi vastanule, rahuldavaks hindas selle seitse inimest. Hinnangud "hea" ja "väga hea" langesid välismaalaste puhul pooleks, Eesti elanikest jäi väga hea mulje 64,4%-le.

Küsimise ka, milline osakond või näitus on kõige huvitavam. Eesti elanikud eelistasid võrdselt (23 vastajat) nii loodusloolisi kui ajaloolisi püsiväljapanekuid. Välismaalastest eelistas esimest üheksa ja teist 20 vastajat. Kuressaare linnuse ajaloolistest osadest on konkurentsituult populaarseim Vahitorn ja seda ümbritsev nn Lõviauk (9 vastajat, kõik Eestist). Seitse külastajat vastas "Linnus ise", 20 inimest eelistas selle muid üksikosi, kolm Tornikohvikut ning kaks sealt avanevat vaadet. 25 inimesele meeldis kõige enam mõni parajasti eksponeeritud ajutine kunsti- või muu näitus, kusjuures enim häälil sai Narva Muuseumi ajalooliste kostüümide teatri kollektsioon.

Kõige meeldejäävamaks üksieksponeeritud pidas 25 vastajat (neist pooled lapsed) "sissemüüritud rüütli" legendi illustreerivat mullaži. Mitmesugused kaa-

Eestlased Leedu metsades... ja muuseumides

Mariann Raisma

Selleaastane muuseumitöötajate õpperreis toimus 24.–28. aprillini Leedumaa. Viis päeva Balti eksootikat, Tiiu ja Ott Sandraku lõputut infotulva, muuseumitöötajaid, bussimugavusi ja loomulikult muuseumi. Saavutamaks kultuurihuvilistele sobivat sügavust oli reisisihiks vaid üks kolmandik Leedumaa – Leedu idaosas, mis piirneb Valgevenega. Just see ala on kultuuriliselt vaheldusrikkaim ning

Foto Enno Rauri
◆ "Sissemüüritud rüütli" skeleti mullaž Saaremaa Muuseumis

◆ The moulage of the skeleton of the "immured knight" in the Saaremaa Museum
◆ Скелет-мullaж «замурованный рыцарь» в Музее Сааремаа

vikud kogusid 18 häält, kusjuures enim jäi meelde neist suurim – põdratopis.

Küsimustele "Mis võiks olla teisiti?" ja "Mida tahaksite muuseumis veel näha?" vastasid paljud, et midagi pole vaja muuta. Sellega muuseumitöötajad muidugi nõus ei ole. Kõige rohkem nõuti enamat võõrkeelset informatsiooni (23 vastajat) ning täiuslikumat viitade ja skeemide süsteemi linnuses orienteerumiseks (21 vastajat). Rohkem tahetakse teada linnuse enese ja selle üksikute ruumide ajaloo, näha keskaegseid interjööre ja esemeid, sh relvi ja "vanaaegseid rõivaid". Kümme külastajat avaldas soovi

pääseda Vahitorni ülakorrustele, mis kahjuks ei ole tehniliselt võimalik.

Kolm külastajat tundis õigustatult puudust lähiajaloo osakonna järele. Paaril korral sooviti eksponaatide käega katsumise võimalust. Laste jaoks võiks avada interaktiivse ajalootoa, rohkem võiks korraldada tulmenäitusi ja kunstnike workshop'e, näidata filme Saaremaa ajaloo kohta. Rohkem sooviti teada saada mõisaelust, kalandusest ja merendusest. Kõlas ka soov: "Rohkem Saaremaa vaimu ja inimesi, praegu jäi väga asjadekeskne mulje."

Turismikirjanduselt ootab selle kasutaja eelkõige lühidust, kokkuvõtlikkust ja ülevaatlikkust. Kaheksa külastajat soovinuks osta põhjalikumalt linnust käsitlevat raamatut, viis ülevaatlikku kaarti või skeemi, kolm taskugiidi. Veel mainiti linnuse plakati ja vimpli, terviklikku postkaardikomplekti, legendide tutvustust, odavaid mustvalgeid fotosid, Carl Oswald Bulla ja Johannes Pääsukese fotosid, eksponeeritavate esemete kataloogi, "pilte ja trükiseid loodusest". Teemadest pakusid huvi ka kindlusehitiste ajalugu, linnuse endisaegne igapäevaelu, saarlaste 13. sajandil sõlmitud lepingud, viikingiaeg ja esiajalugu üldse.

Võib öelda, et 2002. aasta suvel läbi viidud külastajate küsitlus andis üllatavalt hea hinnangu Saaremaa Muuseumi põhiohjektile – Kuressaare linnusele ja seal eksponeeritavale. "Keskmise külastaja" hinnang võib olla siiski veidi madalam, sest negatiivse hoiakuga inimesed ei vaevu tavaliselt arvamust avaldama. Ehkki umbes pooled vastanuid leidsid, et kõik on hästi ja muudatusi pole vaja, sai muuseum teise poole vastustest hulga häid mõtteid.

Olavi Pesti on Saaremaa Muuseumi teadusdirektor.

usun, et kõik reisil osalejad olid hämmelduses Leedus eksisteerivate kultuuride rikkalikust mitmekesisusest: leedulaste

◆ Artikli autor Euroopa Pargis. David Oppenheim. "Tool/bassein". 1996

◆ Author of the article in the Park of Europe. David Oppenheim. "Chair/Swimming-bath". 1996

◆ Автор статьи в парке Европы. Д. Оппенгейм. "Кресло/бассейн". 1996

kõrval on venelased, poolakad, valgevenelased, tatarlased, karaiimid ja teised erineva kultuuriga vähemusrahvused suutnud igaüks oma identiteeti säilitada ning kõrvuti eksisteerida. Eesti homogeense kultuuritraditsiooniga võrreldes on Leedu metsik ja arhailine. Kogu piirkond on enam sissepööratum ja mahajäänum – selle sõna parimas mõttes.

Leedu muuseumipilt on väga kirju – alates erakapitalil põhinevatest suurtest kaasaegsetest muuseumidest kuni üliväikeste minoriteetsete muuseumideni sügavate põlslaante vahel. Uhkete kollektioonidega riiklike muuseumide ühiseks jooneks on tagasihoidlik presenteerimiskeskus nii näituse- kui ka laiemalt kommunikatsioonipoliitikas. Enam pakkusid huvi kaks eelnevalt mainitud äärmust. Euroopa Park ja Grūtase Park on suurejoonelised vabaõhukespositsioonid, mis peegeldavad hästi leedulaste oskust vallata ruumi ja eelkõige ühendada omavahel loodus- ja sotsiaalset keskkonda. Euroopa Park on pühendatud kaasaegsele monumentaalskulptuurile, mille ekspositsiooni rõõmustavad lisaks kohalikele ka selliste maailmanimedega nagu David Oppenheimeri ja Sol Le Witt'i teosed.

Grūtase Parki ehk Nõukogude Skulptuuri Muuseumi on kokku kogutud kümnekonna aasta eest avalikust ruumist

eemaldatud propagandistlikud skulptuurid, kuid samuti maalid, kaunistuselementid ja igapäevaseid, mis olid seotud nõukogude esteetika ja eetikaga. Kui Vilniuse Genotsiidimuuseum on keskendunud kommunistliku režiimi terroritegudele, siis vabaõhumuuseum on tunduvalt "igapäevasem" ja ka sarkastilisem. Kindlasti ei saa alahinnata muuseumipargi panust nõukogudeaegse kultuuripärandi säilitamisel.

Leedu on rikas ka väikeste muuseumide poolest, mis olid meie reisieltskonna konkrentsituteks lemmikuteks. Need olid Leedu metsade sügavustes paiknevad muuseumid, mille teemaks näiteks raamatukandjad, hobused ja mesilased. Just need arhailised, lihtsad ning kohalikul initsiatiivil loodud ja peetud muuseumid võitsid eestlaste südamed. Neis on põimunud Leedu vaimus ja sügav soov hoida oma kultuuri. Raamatukandjad, Leedule ainuomane kultuurifenomen, olid saanud oma muuseumi kaugel asfalteeritud maanteedest. Ajal, kui Vene keisririik püüdis aktiivselt leedu keele vastu võidelda, levitasid raamatukandjad 1864–1904 salaja leedukeelseid raamatuid, võideldes nii venestamise vastu. Muuseumi ainsa töötaja kandlehelid ei ununenud ka reisi lõppedes. Väga sümboolne oli ka mesindusmuuseum, mis võlus Leedule nii oma-

se puitdekoori rikkaliku kasutamise ja – nii iseseisva elemendina kui ka kümnetel maastikule puistatud tarudel.

Tundub, et kuigi Leedu muuseumide internetileheküljel (www.muziejai.mch.mii.lt/panorama.htm) on tõesti kaasaegne, siis Leedu muuseumid ise võluvad eelkõige oma vanaaegsusega. Mida iganes see ka tähendama ei peaks, see mõjub. Vähemalt metsas.

Mariann Raisma on museoloog.

On April 24–28, 2003, a museum workers' study trip to Lithuania took place. The Lithuanian museum landscape is very diverse – from large modern museums based on private capital to tiny ones. The latter, which were situated in deep forests, were especially interesting.

24–28 апреля 2003 года для музейных сотрудников была организована учебная поездка в Литву. Музейная картина Литвы очень пестрая – начиная от современных крупных музеев, основывающихся на частном капитале, до очень маленьких весьма специфических музеев. Особенно интересными были находящиеся в лесных глубинах небольшие музеи.

midena. Täielik projekt valmis 80. aastate lõpuks. Seda täiendati 1996. aastal. Seejärel vaibusid ettevõtmised rahapuuduse tõttu ja müürid lagunesid edasi.

Kevadiste lumesulamiste aegu kukkus müüridelt kantmeetreite kaupa kive. Ja mitte ainult kive... Müüridel ronisid ja otisid seiklusi lapsed. Ja nii kukkuski üks neist 11 meetri kõrguselt alla kivihunnikule. See poiss oli sündinud õnneargias, ta jäi tänu arstidele ellu. Kive sadas pähe müüre imetlema tulnud välismaalastele, kes ei suutnud kuidagi mõista, miks lastakse sellisel uhkel ajaloomälestisel hävineda. Kõik pretensioonid laekusid muuseumi direktori kabinetis. Linnakodanikud, nende seas tuntud tartlased T. Ilomets, J. Juske, R. Langsepp, J. Kaplinski, V. Salo jt, nõudsid olukorra parandamist ja avaldasid ajakirjanduses ettepanekuid. 1998. aastal pöördus ülikooli rektor prof Peeter Tulviste muuseumi palvel Eesti muinsuskaitse inspeksiooni poole leida võimalus lülitada Tartu toomkiriku restaureerimis-konserveerimistööd 1999. aastal alustatavate vabariiklike tööde programmi. President Lennart Meri soo-

viitas viia probleemi Riigikogusse. Toomkiriku varemete restaureerimisvõimalusi arutati linnavalitsuse juures asuva Toomemäe arendamise initsiatiivgrupi koosolekul 30. septembril 1998 ja 6. aprillil 1999. Leiti, et toomkirik on vaja konserveerida 2005. aasta hansapäevadeks. Tuli otsida õige lahendus, et probleem saaks avaliku toetuse.

Ülikooli rektori prof Jaak Aaviksoo nõusolekul otsustas allkirjutatu olukorra hindamiseks kutsuda kokku ümarlaua, kuhu paluti Tartust valitud Riigikogu saadikud ja ministrid, linnapea, maavanem, ülikooli juhtkonna ning muinsuskaitse esindajad, ehitajad ja arhitektuuriajaloolased. Nõupidamisel 31. märtsil 2000 osalesid ministrid Tõnis Lukas, Mihkel Pärnoja, Riigikogu liikmed Marju Lauristin, Janno Reiljan, Tartu linnapea Andrus Ansip, ülikooli rektor Jaak Aaviksoo, asjast huvitatud muinsuskaitse, maavalitsusest, ülikooli juhtkonnast ja ülikooli ajaloo muuseumist. Üritust kajastasid ajakirjandus ja televisioon. Üksmeelselt kinnitati, et varemehet konserveerimist. Ülikooli arhitekti Martti Preemi ja allkirjutatu idee koostada finantseerimis- ja ehitusgraafik 4–5 aasta peale leidis heakskiitu. Varemehet konserveerimistööd kavandati aastateks 2001–2004, igal aastal umbes kolme miljoni krooni ulatuses. Tööd pidid lõppema 2005. aastal toimuvateks hansapäevadeks. Ülikooli rektor J. Aaviksoo pidas enesestmõistetavaks, et laguneva kultuurimälestise säilitamiseks ühendavad oma jõud ülikool kui varemehet omanik, Tartu linn kui maavaldaja ja riik kui oma muinsuste ja mälestiste kaitsja. Linnapea A. Ansip toetas seda ideed. Arhitekt M. Preem töötas välja varemehet konserveerimist puudutava kolmepoolse koostöölepe projekti. Linnapea ettepanekul sai toomkiriku projekti peatevõtjaks ülikool, riigi esindajana sooviti kaasata kultuuriministeeriumi.

Projektile raha koguma ja avalikkust teavitama asus ka ülikooli muuseum. Organiseeriti rida heategevuslikke kontserpte. Muuseumi valges saalis esinesid ansambli Lindpriid, Nostalgia, Halley Bob Singers, UR2Kam jt. Vanamuusikaansambel Via Sonora algatas toomkiriku ettepanekul sai toomkiriku projekti peatevõtjaks ülikool, riigi esindajana sooviti kaasata kultuuriministeeriumi.

Projektile raha koguma ja avalikkust teavitama asus ka ülikooli muuseum. Organiseeriti rida heategevuslikke kontserpte. Muuseumi valges saalis esinesid ansambli Lindpriid, Nostalgia, Halley Bob Singers, UR2Kam jt. Vanamuusikaansambel Via Sonora algatas toomkiriku ettepanekul sai toomkiriku projekti peatevõtjaks ülikool, riigi esindajana sooviti kaasata kultuuriministeeriumi.

Foto Anarbas Terenius

♦ Toomkiriku konserveerimistööde algus 2001. aasta suvel

♦ The conservation works of the ruins of the Dome Church in Tartu were started in the summer of 2001

♦ Летом 2001 года начались работы по консервации развалин Тартуского домского собора

raha Tartu linn. Majandusminister Mihkel Pärnojal paluti informeerida kavandatavast kultuuriministrit Signe Kivi. Peagi saabus sealt kurvastav teade – nii palju raha pole! Vaatamata sellele teatas riigi muinsuskaitseamet peadirektor Anneli Randla, et ta on Riigikogule esitatava 2001. aasta eelarveliste tööde nimekirja lülitanud ka taotluse Tartu toomkirikule vajamineva ühe miljoni krooni kohta. Seda raha Riigikogu kahjuks ei eraldanud. Olukord tundus taas lootusetu, lisaks eemaldus mõneks ajaks ülikoolist konserveerimise idee tuline pooldaja ja kaasaaitaja M. Preem.

10. oktoobril 2000 soovitas rektori abi Reet Mägi muuseumi direktoril koostada rektorile meeldetuletus hetkeolukorrast. See saadetigi rektorile ja juurde lisati kultuuriministri nõuniku T. Seili teade, et "... ühe miljoni puhul võiks lepingu alla kirjutada". On siiaaani selgusetu, kas hr Seil mõtles ühte miljonit kogu konserveerimisprotsessi jaoks või... Detsembris toimus Toomel ülikooli ajaloo muuseumis nõupidamine M. Preemi, K. Altoa, U. Tiirmaa ja allkirjutatu osavõtul, kus kooskõlastati mitmeid üldisi seisukohti. Konserveerimistööd otsustati alustada kiriku lõunatornist. Projekt valmis 2001. aasta aprillis, autoriteks U. Tiirmaa ja J. Kulasalu esindatud ARC-projekt OÜ.

Ülikooli viivituste tõttu seiskus mõneks kuuks projektile kõrvõimalike lubade ja kinnituste saamine. Suve hakul kuulutati välja riigihange Tartu toomkiriku varemehet lõunatorni konserveerimis- ja restaureerimistööde avatud pakkumiseks. Võitjaks kuulutati Tallinna firma Restor AS. Ja töö läks lahti. 27. septembril 2001 andis ehitaja üle esimese osa valminud lõunatornist. Pidulik tseremoonia toimus lõunatorni tipus, seda tähistati ka näitusega kiriku ajaloo.

Töö jätkus järgmisel aastal. Linn ja ülikool rahastasid projekti aumehelikult miljoni krooniga aastas. Tunduvalt tagasihoidlikum oli riik. 2002. aasta sügiseks oli lõunatorni peaaegu valmis, järgmiseks aastaks jäid vaid mõned tööd nagu trepikäikudesse valgustuse paigaldamine, trepikõite kinnitamine jm. Tornitipust avanes sügisel Tartu linnale lummas vaade.

2003. aasta algul sai valmis ka põhjatorni projekt, mille ehitamist alustati kevadel. Kui tornid on valmis, tõuseb külastaja mööda käänelisi ja kitsaid trepikäike üles põhjatorni katvale platvormile ja lasub mööda tornikäike alla. Ala varemehet vahel kaetakse plaatidega, sinna on planeeritud suvekonsertide lava. Kontserte saab korraldada ka torniplatvormidel, siis kaigub muusika üle terve Toome.

Loodetavasti saab Tartu 2005. aastal endale hästikorrastatud turismiobjekti, millist teist Baltikumis ei ole. See on ülikooli ajaloo muuseumi üks osa, selle eksponeerimiseks ja ekspuuteerimiseks on sadu võimalusi. Jõudu kolleegidele juba praegu muuseumis ringlevate huvitavate ideede teostamiseks.

Ela Martis on Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi direktor.

The author introduces the attempt of Museum of Tartu University History to save from the falling into ruins the Dome Church of Tartu an extraordinary architectural heritage, in which already restored part the Museum found its home. The Dome Church was started in the second quarter of the 13th century. It was rebuilt several times and its shape dates back to the beginning of 16th century. During the Livonian War in the second half of the 16th century the church was neglected. In 1802 it was decided to reconstruct the remains of the church for the university library. In 1981 the University History Museum had moved into the Dome Church. Hopefully, by the 2005, for Tartu the 10th Hanseatic Days the ruins will be conserved.

Tornide lugu

Ela Martis

Keskaegse hansalinna Tartu üheks silmapaistvamaks ehitiseks oli Toomel kõrguv apostlitele Peetrusele ja Paulusele pühitsetud toomkirik. See oli Baltimaade suurim, ainukene kahe torniga tellisgootika kirik. Kiriku ehitamist alustati tõenäoliselt 13. sajandi teisel kolmandikul, jätkati 14. ja 15. sajandil. Kui esialgu oli kavandatud ehitada pühakoda kaheksavõlvilise basiilikana, siis vahepeal ehitati teda kui kodakirikut. Lõplikult valmis kirik 14. sajandil siiski basiilikana. 15. sajandil lisandus massiivne kaksiktornidega läänehitis. Keskaegsete kirikute kaitseülesandele viitavad läänesinas asetsevad laskeavad ja kaminad. 16. sajandi lõpust on kirik varemehet. 1760. aastal lammutati seoses kindlustustöödega tornide ülaosa.

Aastatel 1804–1806 rekonstrueeriti

J. W. Krause initsiatiivil varemehet idaosa ülikooli raamatukoguks. 1927–1928 ehitatas arhitekt P. Mielberg kinni trepikojaga külgnevad külglöövide võlvikud. 1981. aastal sai seoses ülikooli uue raamatukogu valmimisega need suursugused ruumid endale Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseum.

1984. aastal koostas Kultuurimälestiste Riikliku Projekteerimise Instituut ülikooli muuseumi initsiatiivil ja ülikooli tellimisel toomkiriku varemehet konserveerimise ettepanekud, milles soovitati territoorium muuta näituse- ja kontserdi väljakuks. Projekt nägi ette tornide, põhja- ja lõunakülgeinte konserveerimise, põhjapoolse külge- ja kabelilöövile katuse panemise, tornikäikude korrastamise ja tornide katmise raudbetoonplaadidega, mida saaks kasutada vaateplatvor-

dis kõigepealt Eesti rahvusmuuseumi ehitamist. Seda näitasid väga selgelt 80. aastatel Eesti Kultuurifondile laekunud sihtannetused. ERM sai rahvalt kolm korda rohkem toetust kui kunstimuuseum ja mitte ainult rublades, vaid ka moraalselt. Kümned asutused ja sajad eraisikud mitte ainult ei annetanud omi sääste ERMi jaoks, vaid toetasid igati muuseumi väljehitamist Raadile. Üheksakümnendatel aastatel toimusid muutused. Veel enne Eesti Vabariigi taastamist keeldusid Poola restauraatorid rublade eest tööd jätkamast – seega oli maha magatud ehituse algus, sest Tartu linnavalitsus kavatses poolakate abil kõigepealt hotelli ehitada ja Jaani kirikut remontida. Direktor Lukase ja tema järglase Jaanus Plaadi esmaseks ülesandeks jäi arendada Veski-Liivi tänava krundile muuseumi ehitamist. Juttu Raadist peeti tabuks. Ka Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Selts pidid pooldama ja toetama muuseumi ehitamist kesklinna, sest seltsi juhatusse kuulus T. Lukas, olgugi et enamik seltsi liikmetest pooldas põhimõtteliselt muuseumi Raadil. Raadil hakati rahvarohkelt tähistama jüri-, jaani- ja mihklipäeva, kuid kiivalt hoiduti kõnelemast Raadile muuseumi rajamisest. Osutasin sellele korduvalt tähelepanu, kuid asjata, sest sõprade seltsi juhatuse enamikku kuulusid ikkagi inimesed, kes Raadi ehitamist ei toetanud või vähemalt näitasid üles ükskõiksust selle suhtes. Erandiks on olnud muuseumi majandusdirektor Ülo Siimets, kes sisuliselt toetab ERMi ehitamist Raadile, kuid teatava kõrvalepõikega – kõigepealt ehitame üles lossi, siis rahvusmuuseumi. On selge, et meie riigil pole selleks võimalusi. Rõhutan ikka – lossi restaureerimine on mõtetu ettevõtmine, restauraatorite poolt sulest välja imetud püüe. Kui Eestis leidub raha maani hävinud lossi taastamiseks, siis selleks on palju esinduslikumaid kohti. Olles asjaga hästi kursis, võin täie vastutustundega märkida, et meil puuduvad kõigele lisaks korralikud andmed ning pildimaterjal endise lossi ruumijaotuse, kujunduse jms kohta. Me pole nii rikkad, et lubada lihtsalt kunstnikel oma lõbuks välja töötada mõisahooned interjööri.

13. juunil 2003 võttis Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi juhatus vastu ühese otsuse, et sõprade selts toetab muuseumi rajamist Raadile. **18. juunil tulid kultuuriministri Urmas Paeti ülesandel ERMis kokku muuseuminõukogu, muinsuskaitse nõukogu ja arhitektuurinõukogu, et otsutada, kus alustada ERMi ehitust. Enamik ligi 40 osavõtjast toetas muuseumi ehitamist Raadile**

(Postimees, 20. juuni 2003).

Olen oma kirjutistes esile toonud, et 80. aastate teisel poolel tegi ERM väga suurt tööd kogude komplekteerimisel ja läbitöötamisel. Nõukogude võimu ajal anti muuseumile kogude hoidmiseks Pauluse kiriku ligi 500-ruutmeetriline ruum. Pärast seda saime endale hoidla Aleksandri kirikus Sõbra tänaval, kuhu paigutati soome-ugri rahvaste kogud. Arusaadavalt hakkasid kirikud omi ruume tagasi nõudma. Just seetõttu otsiti võimalusi, et ERMi kogud kirikuruumidest välja viia. Selleks alustati hoidlate ehitust Raadil endistes mõisa abihoonetes. Nüüdseks on tööde esimene etapp valmis ja esemed Sõbra tänavalt Raadile hoiule viidud. 2003. aasta lõpuks peab valmima hoidlate teine järk. Pärast seda kolib Raadile enamik Pauluse kirikus säilitatavatest esemetest.

Kuigi omal ajal heideti Raadi projektile ette, et hoidlad on "liialt välja venitatud", on nüüdse hoiuruumi süsteem tegelikult 1988. aasta projekti koopias. Sisuliselt pole tegu mõisa abihoonete rekonstrueerimisega, vaid lihtsalt vanade müüride ülesehitamisega ja muuseumi seisukohalt on hoidla puudulikult projekteeritud. Ka muuseumitööd kõrvalseisjale on selge, et hoidla teine korrus ei vasta hoiuruumi elementaarsetele tingimustele. On kahju, et restaureerijad pole muuseumikogude hoiustamise põhimõttesse süüvinud. Selle eest ei kanna vastutust loomulikult ainult projekteerijad, vaid ka objekti tellija.

Ei saa vaikides mööda minna ka kirjutisest, milles Jüri Saar andis 19. mai Postimehes ülevaate nii Raadile kui Toome servale planeeritavatest ehitistest ja leidis, et kui otsustatakse muuseum rajada Raadile, siis on "ERMi näitusemaja" võimalik asukoht Raadi järve lõunakaldal Vahi ja Roosi tänava vahel. Asjatundmatuse asjatundmatuse otsa! Esiteks ei vaja muuseum näitusemaja ja teiseks on muuseumi asukoht väga tõsine probleem, seotud kogude jms. Artikli autor teatab lõpuks, et Toome äärele mõeldud projekti võiks kanda rahulikult üle Raadile. Väidan kategooriliselt, et ei arhitektuuriliselt, väliselt ega sisuliselt ei vasta projekt museoloogilistele nõuetele.

Loodan, et meil jätkub otsustusvõimet, et kuulutada välja rahvusvaheline konkurss koos territooriumiplaneeringuga meie rahvusmuuseumi ehitamiseks. On kindel, et meie rahvuskultuuri tempel väärib seda, sest maja on oodatud niigi liialt kaua.

- ♦ Eesti Rahva Muuseumi peahoone tuleb ehitada Raadile.
- ♦ Kuulutada välja rahvusvaheline konkurss Eesti Rahva Muuseumi projekteerimiseks koos paigutuse, territooriumi ja hoonestikuga.
- ♦ Tuleb uuesti läbi vaadata muuseumi projekteerimise lähteülesanded ja need teaduslikult analüüsida ning kinnitada.

The article dwells upon the building of the Estonian National Museum at Raadi. Already at the end of the 1980s it was designed to found the national museum in this locality. Unfortunately the project was not carried out at the beginning of the 1990s. On the contrary, it was found that the museum should be built in a relatively small area on the slope of Toome Hill. Recently a public demand has been voiced that the Estonian National Museum should be built up at Raadi, where it was also situated in the 1920s–1930s. The author also supports the idea of building the museum in its former place, as there is plenty of space there and it is also suitable regarding the nature and surroundings.

В статье разрабатываются вопросы, связанные со строительством Эстонского национального музея на Раади. В конце 1980-х годов был разработан проект строительства национального музея на территории Раади. К сожалению, в начале 1990-х годов проект так и не был претворен в жизнь. Напротив, пришли к решению, что музей надо строить на относительно небольшой территории на косогоре Тоомемая. В последнее время общественность требует сооружения Эстонского национального музея на Раади, на территории, где он располагался в 1920–30-х гг. Автор всячески поддерживает строительство музея на Раади, ибо там достаточно площадей, где развернуться, да и сам пейзаж подходит для музейного места.

Postijaama päevad 2003 Eesti Maanteemuuseumis

Marge Rennit

8.–10. maini 2003 peeti Eesti Maantee-muuseumi esimese suurema üritusena Varbuse postijaama päevi. Eestimaa teede ajaloo seonduva ainese kogumise ja tutvustamisega tegeleva maanteemuuseumi asutaja on Eesti Maanteeamet. Muuseum asub Põlvamaal, endise Tartu–Võru postitee ääres ajaloolises Varbuse postijaamas.

8. mail olid Varbusele muuseumi tööde-tegemistega tutvuma ning näituse "Postitee eile, täna, homme" avamisele oodatud peamiselt teedeala inimesed kogu Eestist.

Juba keskajal Tartu–Vastseliina–Pihkva vahelist ühendust pakkunud teest sai 19. sajandi keskel Tartu–Võru postitee. Põlvamaa piiridesse jääva postitee lõiku (umbes 30 km pikkuses) võib julgesti pidada üheks vanemaks säilinud teelõiguks Eestimaal ja sellisena vääriks see muuseumitee nimetust. Lisaks vanale posti-

teele tutvustab näitus 1863. aastal valminud Varbuse postijaama, Varbuse mõisa ja teiste postitee äärde jäävate paikade lugu.

Reedel, 9. mail olid postijaama kutsutud postiteeäärsete Karaski ja Põlgaste põhikooli lapsed. Laste muuseumipäeva täitsid liiklusohutuse loeng ja jalgratturi testi täitmine, enda proovimine jalgrattavigursõidus, veendumine simulaatorikatsetel turvavöö vajalikkuses ning lähem tutvus Põlvamaa Päästeameti moodsa tule- ja tuletõrjemasinaga. Lisaks liiklusõppele tutvusid lapsed ajaloolise postijaama ja postitee näitusega ning tegid 1942. aastal ehitatud uhke Saureri bussiga sõidu Karilatsi Talurahvamuuseumisse.

Postijaama päevad lõpetas laupäevane perepäev. Selle juhatas sisse Lõuna-Eesti vanasõidukite klubi LEVATEK paraad Tartu- ja Põlvamaa piirilt Liivalt

ICOMi Eesti rahvuskomitee sai kümneaastaseks

Karin Hallas-Murula

6. detsembril 2002 pidas ICOMi Eesti rahvuskomitee oma 10. aastapäeva.

Nõukogude ajal oli kuulumine 1946. aastal UNESCO juurde loodud muuseumide rahvusvahelisse suurorganisatsiooni limiteeritud: Eestist tohtis sinna kuuluda kaks inimest. Kollektiivliige oli Eesti Ajaloomuuseum ning individuaalliige Eesti Kunstimuuseumi kauaaegne direktor Inge Teder.

16. novembril 1992 koguneti kultuuriministeeriumi kolleegiumi saali, et luua ICOMi Eesti rahvuskomitee. Rahvuskomitee registreeriti Pariisis ICOMi peakorteris sama aasta detsembris. Asutajaliikmeid oli viis, asutamiskoosolekul võeti kohe vastu kuus uut liiget. Rahvuskomitee esimeheks valiti Eesti Ajaloomuuseumi direktor Toomas Tamla, aseesimeheks Tõnis Lukas, sekretäriks Katrin Savo-

mägi ning liikmeks Karin Hallas.

2002. aasta lõpuks oli ICOMi Eesti rahvuskomitee kasvanud 77 liikmeni, nende seas on kaks kollektiivliiget – Eesti Ajaloomuuseum ja Eesti Kaasaegse Kunsti Keskus. Liikmete massilist juurdekasvu on raamides hoidnud küllaltki kõrge liikmemaks.

Mitmed muuseumid osalevad tegusalt ICOMi süsteemis rahvusvaheliste organisatsioonide töös, Merike Lang on Rahvusvahelise Vabaõhumuuseumide Assotsiatsiooni juhatuse liige ning Karin Hallas-Murula Arhitektuurimuuseumide Konföderatsiooni juhatuse liige. Rahvuskomitee juhatusele kuuluvad Karin Hallas-Murula (esimees), Toomas Tamla (aseesimees), Anu Järs (sekretär), liikmed Urmas Dresen, Inge Kukk, Merike Lang ja Tiiu Talvistu.

Varbusele. Kogu päeva jooksul oli võimalik väärikas vanuses veo- ja sõiduautode ja nende taastajatega lähemat tutvust teha, vaadata näitust postijaama hoones, sõita klubi presidendi Heino Jaanuse juhtimisel Saureriga postiteel ja käia ära Karilatsi muuseumis, matkata lähedal asuvas Tilleorus ja pidada muuseumi juures piknikku. Lapsed olid oodatud kaasa lööma joonistusvõistlusel "Minu postitee", valminud tööd täiendavad postitee näitust.

Postitee päevade ehk teisisõnu maanteemuuseumi lahtiste uste päevade idee oli tutvustada kohaajalugu ning teadvustada laiemalt muuseumi ettevõtmisi-plaane. Ürituse kordaminekule aitas kaasa soe päikeseline ilm, mis kõigil päevadel hulgaliselt rahvast Varbusele tõi.

Kuigi maanteemuuseum pole külastajatele veel avatud, on suvise hooaja lõpuni võimalik tutvuda postitee näituse ja postijaama hoonetega kas igal reedel kella 12–15 või eelneval kokkuleppel muuseumi töötajatega.

Telefon 079 93 057
GSM 052 56 411

Marge Rennit on Eesti Maantee-muuseumi juhataja.

Iga kolme aasta tagant koguneb ICOMi kongress, 2001. aastal toimus see Barcelonas, järgmine tuleb 2004. aastal Soulis. Umbes 17 000-liikmelise organisatsiooni esinduslikul suurokol räägitakse muuseumide aktuaalsetest probleemidest ning kogunevad erialakomiteed, regionaalsed grupid ning alaorganisatsioonid. Tänavu taasloodi ICOM-Europe, mille endastmõistetavaks liikmeks sai ka Eesti. ICOMi üheks tähtsaimaks dokumendiks on "Muuseumide eetikakoodeks", mille täiustatud versioon on kättesaadav nüüd ka eesti keeles, esialgu Arhitektuurimuuseumi netileheküljel, peatselt ka ICOMi oma koduleheküljel, mis on registreerimisel. Kavas on ICOMi eetikakoodeksist avaldada ka trükiversioon.

Rahvuskomitee 10. aastapäeva tähistama koguneti Eesti Ajaloomuuseumisse Maarjamäel, kus oli avatud näitus nõukogude propagandast. Pärast temaatilist kinoringvaadet esines ICOMi Eesti rahvuskomitee praegune esimees Karin Hallas-Murula päevakõnega "Muuseumidele kuulub tulevik!", tuues esile tendentse ning fakte rahvusvahelisest muuseumielust, mis räägivad selget keelt muuseumi-

mide kasvavast populaarsusest maailmas. Polüfunktsionaalseteks asutusteks kujunenuna on muuseumidel märkimisväärne potentsiaal saada 21. sajandil üheks tähtsamaks kultuuriinstituutiooni tüübiks. Muuseumid taasloovad tähendusi, stimuleerivad põlvkondadevahelist suhtlemist ning on muutunud asendamatuteks täiendusõppe pakujateks, rääkimata meelelahutuslikumast ning kultuurielamuslikust poolest. Järgmise esmargina peaksid muuseumid teadvustama mitte enam üksnes külastajate soovide ja ootuste rahul-

damise, vaid nende teadliku kujundamise. ICOMi Eesti rahvuskomitee esimene esimees Toomas Tamla meenutas rahvuskomitee loomist kümme aastat tagasi ning esitas ka ICOMi rahvuskomitee tulevikuvaate. ICOMi rahvuskomitee juhatus on esitanud kultuuriministeeriumile ametliku ettepaneku seada sisse stabiilne finantseerimine, et paremini ära kasutada rikkalikke võimalusi, mida ICOMi süsteem professionaalidele pakub. ICOMi liikmepilet võimaldab vaba sissepääsu enamiku maailma muuseumidesse, kuid mitte

Eesti Muuseumiühingu tegevuse aruanne 2000.–2003. aasta kohta

Aruande esitas 19. mail 2003 Eesti Muuseumiühingu üldkogul Kohtla-Järvel ühingu esimees Heivi Pullerits.

16. mail 2000 Luual toimunud Eesti Muuseumiühingu üldkogul valiti juhatus: aseesimees Katrin Sepalaan – organisatsiooniline töö, Helgi Põllo – koolitus, laekur Helle Avila, Piret Öunapuu – projektid, Virve Tuubel – pedagoogika, Vaabo Vainomaa – tehniline töö (augustis 2002 lahkus juhatajast, kuna töötab Norras), Arthur Ruusmaa – trükised, Anne Jänes – arhiiv, pressiesindaja Ülle Kruus, Heli Nurger – info ja esimees Heivi Pullerits.

8. mail 2003 oli muuseumiühingul 305 liiget. Manalatele on lahkunud Tamara Habicht ja Lembit Lepp Eesti Rahva Muuseumist, Leili Pajos ja Helmut Joonuks Rakvere Muuseumist, Mart Rootslane Eesti Põllumajandusmuuseumist, Lilian Schönberg ja Lea Pruuli Eesti Kunstimuuseumist, Omar Volmer Pärnu Muuseumist, Robert Kullerkann tehase "Võit" muuseumist Tartus.

Põhikirjast lähtuvalt on muuseumiühingu ülesanne kultuuri hoidmine ja kasaaitamine muuseumialase töö, sealhulgas teadustöö arengule Eestis. Praeguse valitsuse koalitsioonileppe kohaselt nähakse muuseumi ülesandeksusi.

Muuseumiühing saab kaasa aidata muuseumialases töös, tõstes muuseumitöötajate professionaalset taset.

Täiendusõpe. Väikemuuseumide tarvis on iga aasta veebruaris-märtsis toimunud kahepäevased seminarid, kus on jagatud praktilisi näpunäiteid (mööbli korrahoid, muuseumi sulgemine talveks, esemete puhastamine). 2003. aasta seminari üheks peateemaks oli tolm.

Suurematest ettevõtmistest toimus koostöös Soome Instituudi Tartu osakonnaga 2001. aasta veebruarist maini muuseumiõppes, mis sisaldas 26 tundi loenguid seitsmel päeval. Lektoriteks olid Soome muuseumide töötajad, osavõtjaid oli üle saja. Üldse on meil välja kujunenud head suhted Soome kolleegidega. Nii esines 11. aprillil 2001 filosoofiadoktor Kerstin Smeds loengutega "Muuseuminäituse keelest ja identiteedist" ja "Vaatepunkte kultuuritraditsioonist ja muuseumi rollist modernses ühiskonnas". 30. novembril 2001 jätkus arutelu teemal "Mis institutsioon on muuseum". 15. aprillil 2002 rääkis Jyväskylä Ülikooli muuseumiõppes professor Janne Vilkkuna teemal "Muuseum ja mälu".

9.–10. aprillil 2001 toimus seminar "Mis on teadustöö muuseumis ja kuidas seda teha". Seminari juhtis Ülo Vooglaid.

Lisaks teoreetilistele loengutele on olnud ka praktilisi õppepäevi, nagu 9.–10. oktoobril 2000 looduslooliste kogude hooldamisest muuseumis Eesti Loodusmuuseumi baasil (korraldas H. Põllo), 14. oktoobril 2000 seminar rinnamärkidest (lektor Tõnu Lauk).

Muuseumi haridustööst on pidevalt seminare peetud alates 2002. aastast. Viimane rohkearvuline õppepäev oli Tartu Ülikooli Kunstimuuseumis ja Tartu Kunstimuuseumis 21. aprillil 2003. Seda tööd on hästi vedanud Virve Tuubel.

Ühingu soovid veelgi tõhustada pedagoogilist tööd paraku ei täitunud. Märtsis 2002 esitatud Eesti muuseumipedagoogide täienduskoolituse rahastamise projekt ühingu *Phare CBC* kaudu jäi siseministeeriumi ühe ametniku lohakuse tõttu Brüsselisse esitamata. See-est õnnestus

ainult see peaks olema ICOMi kuulumise motiiv. Rahvusvaheline koostöö ja professionaalsete kogemuste omandamine ICOMi erialakomiteedes on Eesti muuseumide arendamisel väärtuslik pagas eriti olukorras, kui peale Eesti Euroopa Liidu liikmeks saamist võib eeldada ka konkreetsete projektide finantsilise poole paranemist.

Karin Hallas-Murula on Eesti Arhitektuurimuuseumi direktor ja ICOMi Eesti rahvuskomitee esimees.

◆ Eesti Muuseumiühingu esimees Heivi Pullerits

◆ Heivi Pullerits, Chairperson of the Estonian Museums Society

◆ Председатель Эстонского музейного общества Хейви Пуллеритс

teise *Phare ESC* alaprojekti "Turismiinfrastruktuur Peipsiveere regioonis raaimes" koolitada nimetatud piirkonna muuseumi. Koolituses osalesid Mustvee Linna Koolimuuseum, Raja klooster, Liivi muuseum, Varnja/Elava Ajaloo Muuseum, Kolkja Vanausuliste Muuseum, Räpina Koduloomuuseum, Setu Talumuuseum, Saatse Setu Muuseum, Saare valla Kalevipoja Muuseum, Mustvee kaalu muuseum.

Koolitusprobleemidega haakuvad ka muuseumide näituste festivalid, mis toimuvad Narvas 1998. aastast. Alates 2001. aastast on üritus kahepäevane, sisaldades ka teoreetilisi ettekandeid, muuseumitöötajate *workshop*'e. 2001. aastal käsitleti teemat "Muuseum kui sihtasutus". Põhjusteks oli eelseisev muuseumireform Lääne-Virumaal, sihtasutuse Virumaa Muuseumid loomine. Palusime seda probleemi lahkama kultuuriministeeriumi juristi Liina Urboja, kuid kahjuks ei hajutanud ettekanne muuseumitöötajate kartust sihtasutuse kui institutsiooni suhtes ega too-

nud selgelt esile ka tema positiivseid külgi.

2002. aastal oli muuseumide festivali külaline Hollandi vabaõhumuuseumi direktor Jan Vaessen, kes rääkis muuseumireformist Hollandis ning sellest, millised muudatused olid vajalikud kogu Hollandi seadusandluses reformi läbiviimiseks ja kuidas ühiskond sellega nõustus.

Teisel festivalipäeval käsitleti teemat "Muuseum ja kommunikatsioon". Näitustega seonduvaid probleeme lahati nii eraldi töörühmades (teadurid, koguhoidjad, pedagoogid) kui ka ühiselt. Koguhoidjate tööst Narva festivalil kirjutas pikalt Helgi Põllo ajakirja Muuseum 13. numbris.

Kui jätkata Narvas muuseumide festivali, siis tingimata koos teoreetiliste arutlustega. On liikumas ka mõte loobuda festivalist ning selle asemel moodustada ühingu juurde komisjon, kes käiks kohapeal tutvumas näitustega ning aasta lõpul kuulutaks välja aasta näituse. Selleks tuleb väga täpsed hindamiskriteeriumid paika panna.

2001. aastal Läänemaal viibides tutvuti Ants Laikmaa muuseumiga, Haapsalu ajaloolises jaamahoones raudteemuuseumi ekspositsiooniga, Rannarootsi ja Läänemaa muuseumiga, samuti Lihula muuseumiga ja Lääne-Eesti sidemuuseumiga ning käidi Lihula muistses linnuses. 2002. aastal võttis meid Põlvamaal vastu Karilatsi Talurahvamuuseum, käisime alles kujunemisjärgus olevas maanteemuuseumis Varbusel ja Värskas Setu Talumuuseumis. Väga põhjalikult ette valmistatud muuseumipäeva üheks naelaks oli jalgsimatki Meenikunnu rabas.

Talvised ühisüritused on toimunud detsembrikuus ja kuigi ette nähtud meelelahutuslikena, on ka siin alati olnud juures väike museoloogiline nüanss. Sajandit lõpetav pärastlõuna Kadrioru lossis 4. detsembril 2000 sisaldas ka ekskursiooni-programmi, 10. detsembril 2001 tutvuti Eesti Spordimuuseumi uute ruumidega, 2. detsembril 2002 võõrustas meid Viljandi muuseum Olustvere lossis.

Igal aastal on pakutud võimalust turismireisiks välismaal. 2001. aastal toimus reis Tšehhimaale, sügisel sai teoks sõit Moskvasse, kus sealsed muuseumid (ajaloomuuseum, arheoloogiamuuseum) üllatasid uute, väga atraktiivsete ekspositsioonidega. 2002. aasta kevadel oli reis Hollandisse. Äsja lõppes ekskursioon Leedumaale, mille kohta kõik osalenud on öelnud kiitvaid sõnu.

Muuseumiühingu tegevust kajastab ajakiri Muuseum. Ajakirja peatoimetaja on Aleksei Peterson, keda on abistanud Ildike Jaagosild ja Ivi Tammaru. 2000.

aastal ilmus ajakirja kaks numbrit 800-lise tiraažiga, väljaandmiseks saadi kultuuriministeeriumilt 30 000 krooni ja Eesti Kultuurkapitalilt 25 000 krooni. Nii 2001. kui 2002. aastal ilmus kaks numbrit 700-lise tiraažiga. Kultuuriministeerium toetas ajakirja mõlemal aastal 30 000 krooniga ja Eesti Kultuurkapital 20 000 krooniga.

Ajakirja pärast ei tule punastada. Muuseumiühing vahetab ajakirja Rootsi Svenska museeri, Soome Museo ja Suurbritannia Museums Journali toimetusega. Ajakiri kajastab ühingu ja üksikute muuseumide tegevust, avaldab teoreetilisi uurimusi ning probleemartikleid. Kuna meil ei ole inimest, kes tegeleks ajakirja levitamise, siis on selles valdkonnas probleeme. Võib-olla peaks juhataja ühele tulevasele liikmele tegema ülesandeks tegelda ajakirja ning teiste trükiste levitamise. Oleks tarvis levitada ka M. Kelpmanni "Kangakudumistehnikaid", mis ilmus sarjas "Peavarahoidja meelespea" 2000. aastal 300-lises tiraažis. Praegu on ettevalmistamisel samas sarjas ilmuv Inge Tederi "Portselan ja keeramika". Suvel tuleb trükist "Eesti muuseumide teatmik", mis sisaldab andmeid 222 muuseumi kohta. Kogumiku toimetaja on Mariann Raisma.

Ühing on saanud toetusi Eesti Kultuurkapitalilt Narva festivali läbiviimiseks 2002. aastal, ajakirja Muuseum väljaandmiseks, komanderinguteks (Helgi Põllo akrediteerimisalastele konverentsidele Nairobi 2000. aastal ja Horvaatias 2002. aastal).

Muuseumiühing pöördus 2002. aasta veebruaris Eesti Kultuurkapitali poole palvega moodustada rahvakultuuri sihtkapitali juurde fond muuseumidele eksponaatide ostmiseks. Rahvakultuuri sihtkapitali nõukogu võttis meie ettepaneku teadmiseks, kuid otsustas eraldi fondi mitte moodustada, olles siiski valmis muuseumide taotlusi haruldaste eksponaatide ostmiseks vajadusel käsitlema väljaspool tavapärasest jaotuskorda ning finantseerima neid sihtkapitali vaba jaotus-rahaga ulatuses (vt Muuseum nr 1 (12) 2002).

Ühing on jõudnud tänapäevaste infosüsteemideni. 12. veebruari 2001 pöördusime kultuuriministeeriumi poole palvega toetada kodulehekülje tegemist. Saime selle toetuse ning nii töötabki meie infoalika tänu Herki Helvesele Viljandi muuseumist.

Ühing on viimastel aastatel saanud asuda ka liikmete sotsiaalsete õiguste ja huvide kaitsmisele ning esindamisele. 12. aprillil 2001 pöördus ühing kultuuri-

ministri Signe Kivi ja Riigikogu kultuurikomisjoni esimehe Mart Mere poole mär-gukirjaga, et 2002. aasta eelarve menetlemisel pöörataks erilist tähelepanu muuseumide eelarvete koostamisel ka töötajate palkadele, väärtustamiseks nii rahvusliku mälu talletavate institutsioonide rolli ühiskonnas. Palgaläbirääkimised jätkusid 2002. aastal, delegatsiooni kuuluvad Aino Lepp ja Ülle Kruus. 19. veebruaril 2002 selgus, et uued palgamäärad ei laiene munitsipaal- ja avalik-õigusliku juriidilise isiku muuseumidele. 17. aprillil 2002 koostasime seetõttu mär-gukirja Tartu Linnavolikogule, mis viis muutusteni Tartu Linnamuuseumi ja Tartu Mänguasjamuuseumi palkades alates 1. jaanuarist 2003. Uue ettepaneku palgaläbirääkimiseks tegime Eesti Kultuuritöötajate Ametiüldile 25. märtsil 2003.

Ühingu vastu tekkinud usaldust näitab ka see, et muuseumid ja nende töötajad on pöördunud oma probleemide lahendamiseks ühingu poole. Kui Lääne-Virumaa maavanem andis välja määruse viia muuseumi 110 000 ühikust koosnevas kogus läbi inventuur kolme kuuga 2001. aasta oktoobrist kuni 31. detsembrini, siis tuli maavanemale selgeks teha, et see nõue on utoopiline. Korduvalt on tulnud kaitsta Eesti Pimedate Muuseumi õigusi.

Esmakordselt kaasati muuseuminõukogu töösse muuseumiühingu juhataja esindaja. See annab tunnistust, et ka kultuuriministeerium on aru saanud, et muuseumiühingul on roll Eesti muuseumielu kujundamisel.

Muuseumiühingu üldkogu võttis hääletamusega vastu otsuse viia põhikirja sisse järgmised muudatused ja tõsta liikmemaksu.

1. Punktis 3.7. asendada ühingust väljaastumise kaheaastane etteteatamisega kahe kuuga.

2. Punktis 3.9. jätta ära lause "astub ühingu samalaadset tegevust arendava mitetulundusühingu liikmeks". Samas punktis muuta ühingust väljaarvamise aeg kolmelt aastalt kahele aastale, kui liige ei ole tasunud kahe majandusaasta jooksul ühingu liikmemaksu.

3. Asendada senine aastane liikmemaks 30 krooni 2004. aastast 50 krooniga.

Muuseumiühingu uude juhatusse valiti Elle Avila, Helgi Põllo, Virve Tuubel, Piret Öunapuu, Heivi Pullerits, Katrin Sepalaan, Kaie Jeaser, Ülle Kruus, Mall Siniveer, Arthur Ruusmaa ja Herki Helves ning revisjonikomisjoni Eve Peets, Enn Mainla ja Urve Mankin.

JUUBEL

Eve-Mall Peets – 70

4. juunil 2003 jõudis esimese arvestatava juubelini Eesti Ajaloomuuseumi kauaaegne peavarahoidja Eve-Mall Peets.

Asunud 10. septembril 1964 tööle muuseumis negatiivide kogu hoidjana, sidus ta järgneva ligi 40-aastase tööelu muuseumitööga. Peatselt edutati ta peavarahoidja ametikohale, kus töötab senini. Pikkade aastate jooksul on Eve-Mall Peets tegelnud muuseumi kogude komplekteerimisega, tema

käest on läbi käinud kõik muuseumi lisandunud eksponaadid. Seetõttu on ta muuseumi kogude parim tundja, kelle poole võib alati pöörduda vajaliku teabe saamiseks, teades ette, et vastus on kompetentne ja ammendav. Suurepärase suhtlejana oskab ta lävida annetatute ja müüjate kirju seltskonnaga nii, et neile ka eriarvamuste puhul jääb muuseumist sõbralik mulje.

Mitmekülgse ja suurte kogemustega muuseumitöötajana on Eve-Mall Peets tegelnud kogumistööga, osalenud muuseumi ekspeditsioonidel nii Eestis kui väljaspool seda, koostanud rohkearvulisi näitusi ning uurinud muuseumi kogude ajalugu. Ta on tunnustatud ja nõutud lektor ning ekskursioonijuht, kes muuseumi ekspositsioonide tutvustamise kõrval on ka suurepärase Tallinna ajaloo tundja ja näidanud linna rohkearvulistele külalistele.

Lahke ja sõbraliku inimesena ei keeldu Eve-Mall Peets kunagi abistamast nooremaid kolleege. Tema asjatundlikku nõuannet on kasutanud paljude muuseumide uued ja vanadki töötajad. Pikaajaline muuseumitöö kogemus võimaldab tal orienteeruda muuseumikogude komplekteerimise ja organiseerimise tihti keerukateski küsimustes.

Omaagee eduka korvpallurina teotseb ta siiani ka korvpallivõistluste sekretärina.

Soovime teotatavale, elurõõmsale, hea huumorimeelega peavarahoidjale jätkuvat tööindu ja head tervist.

KOLLEEGID

Heino Prost – 65

Põllutöömehhanismide muuseumi organiseerija Heino Prost tähistas Nõo vallas Vissi külas Valiku talus oma juubelit.

Anu Raud – 60

Tekstiilikunstnik Anu Raud tähistas 10. mail oma 60. sünnipäeva.

Rahvakunsti esemetest, mida ta huvi ja armastusega on pikka aega kogunud, on nüüdseks moodustunud muuseumikogu, mille kaudu on õpetust saanud kõik Anu Raua õpilased ja teisedki rahvakultuurihuvilised. Kogu saab vaadata juba 10 aastat Heimtali Koduloomuuseumis. Lisaks on seal varasem vanavara – esemed, fotod ja ajaloolised dokumendid, mis oli muuseumi looja, kohaliku kodu-

uurija Johannes Koka kogutud. J. Koka surma järel jäi kõik hooletusse – varad olid niiskuse tõttu hävinud, sest katus ei pidanud vett ning majas oli vamm. Meie silme all on sellest juba lagunema hakanud muuseumist saanud tänu Anule, kes hoone ostis ja korda tegi, taas tegutsev, aga juba täiustatud muuseum.

Nii on sündinud üks omanäoline muuseum – kohaliku kultuuripärandit ilmestavad ja täiendavad Anu Raua kogutud rahvakultuuriesemed, üliõpilaste joonised, kaasaegne rahvuslik käsitöö jm.

Kõigis sealsetes tegemistes on tunda, et Anu oskab näha ja on tunnetanud nn suurt muuseumi, mis ei piirdu ainult hoonega. Oma kodupaigas Heimtalis on ta loonud rahvusliku ja eestipärase kodukultuuri keskuse, mis lisaks muuseumile laieneb ka lähikonnas. Talu ja lähikonnas asuv muuseum moodustavad kompleksi, kus kõik see, mis muuseumis esemete kaudu on kajastatud, muutub elavaks Anu kodutalus Käärikul. Seal toimuvad käsitöökursused, Eesti Kunstiakadeemia, Tartu Kõrgema Kunstikooli ja Viljandi Kultuurikolledži üliõpilaste praktikad ning alati võetakse lahkelt vastu kõik huvilised.

Oleme saanud nautida Anu Raua oskust siduda rahvakultuuri ja professionaalset kunsti sarinäitustel "Taluilu" erinevais Eestimaa paigus, samuti etnograafilise ornamendi ja värvi õpetamist muustriloomade ning rahvakunstiaineliste lauamängude kaudu.

Seega on Anu Raud üks tubli muuseumitöötaja, sest oskab koguda, hoida, säilitada, uurida, eksponeerida ja õpetada.

Ilmselt pole meie hulgas muuseumitöötajat, kes on pälvunud nii palju erinevaid tunnustusi nagu Anu Raud, keda on autasustatud kui kunstnikku, rahvakultuuri hoidjat, kohalikkultuuriedendajat, pärandihoidjat, rahvakunsti kogujat, aga ka kui oma talumetsa head majandajat.

Lõpetaksin Anu Raua enda sõnadega rahvakunsti elujõulisusest ja tähtsusest: "Rahvakunsti ilu ja jõud on nii suur sellepärast, et selle taga on kogu rahva loomerõõm, ilumeel ja vaimujõud. Rahvakunstipärandi juurde saab ikka minna kui pühale iluallikale. Ärgem laskem seda kuivada." Tahan tänada kõikide muuseumitöötajate nimel Anu Rauda, kelle abiga on päästetud ja säilitatakse üht sellist lätet, Heimtali Koduloomuuseumi.

VIRVE TUUBEL

Aile Heidmets – 50

28. juulil 1953 sündinud Tallinna tüdruk Aile sai eluteele kaasa säravad silmad, heleda hääle, selge pea, lahtised käed ja karmid jalad. Kooliteed tallas ta küll suure linna kivistel teedel, laulis "Ellerheina" kooris, kuid süda kiskus külla ja metsavaikusse, esivanemate kodupaikadesse, millest ta mõistis juba varakult lugu pidada.

Nii polegi imestada, et ärksa vaimuga neiu huvid viisid ta suurtalude ajalugu õppima. Eks see ole ikka nõnda, et mes inimene oppeb, see ei lää kunagi hukka: 1977. aastal lõpetas Aile Heidmets kiitusega

Tartu Ülikooli ajaloolase-etnograafina ning hea saatuse tõttu ta tööle Eesti Vabaõhumuuseumisse. See tähendas tööd peaaegu alikult maainimeste hulgas, süüvimist vanarahva töödese-tegemistes ja mõttemaailma. Kõige selle jaoks on Aile aastate jooksul jätkunud õppimistahet ja avastamislusti, põhjalikkust vastuste otsimisel ning terast meelt ja uudishimu küsimisel.

2002. aasta suvel täitus Ailel juba veerandsada tööaastat Rocca al Mare siinsete taluhoonete, asjade, inimeste, rõõmude ja murede keskel. Aga see pole mitte ainult "lillepidu" olnud, ega siis sohva pääl sepäs opitus ei saa...

Ekspositsiooniosakonna teadurina on Aile palju aastaid teinud eeltööd vabaõhumuuseumisse Viljandimaa suurtalu rajamiseks. Tema valvsal kureerimisel on üle toodud, püstitatud ja avatud Kuie koolimaja. Lõpetatud on kunstnik Juhan Raudsepa lapseõlvekodu Rusi talu kujundamine ja sisustamine. Kui palju on kõige selle taga suuri ja väikeseid sõite, põhjalikke välitoidid, askeldusi ja asjaajamisi, kohtumisi inimestega, arhiivimaterjalides tuhnimist. Ja kõige tipuks rasket füüsilist tööd muuseumis!

Aga et *töötegi töö äi lõpe ja mähobuse söömine äi lõpe ka*, pole ka muuseum Ailele hõlpu andnud. 1993. aastast kannab ta peavarahoidja ametinimetust – see tähendab nii vastutusrikast tööd kogudega kui ka arhitektuuriväljapaneku kureerimist. Oma suure töökoormuse juures on Aile kadestamisväärselt rõõmsameelne ja teotahteline, nakatavalt heatujuline, võimeline jäägitult pühendumata. *Silmä tüü nägevä, käe tüü ärki tegevä*. Nagu suure talu perenaine muiste toimetab-talib temagi tihti jooksujalu ning ikka jätkub tal seejuures silma, tähelepanu ja head sõna kõigile oma suure pere liikmeile, olgu need siis inimesed, päevinäinud hooned-asjad, õuepuud või pudulohused.

Aile poleks Aile, kui ta ei teeks ka seda, mida ametikoht otse sõnu ei nõua. Ta on rahvakultuuri innukas populariseerija nii sõnas kui kirjas ning vaimustunud kaasalõõja muuseumi suurriituste omanäolistes rollimängudes. Nii on Aile olnud mahlaka ütlemisega külanaine talupäevadel, muhe muinasjutuvestja-sepaicit, reibas "eestiaegne" priitahtliku pitsimeeste seltsi naisaktivist jaanipäevadel, 1970. aastate üliaktiivne pioneerijuht "Jõulutees läbi sajandi" ja veel nii mõnigi tore huumoriga tehtud tegelane. Hea naljasoon iseloomustab Ailet kõikides ta tegemistes, ka halbade asjadest mõistab ta naljaga üle saada – *naljal on mitu atra, vihale ole ütteri*.

Tundub, et Aile rakendab kogu oma energia töövankri ette, ent teist sama palju jätkub tal ka pere jaoks. Aile on tubli ja hoolitsev ema kolmele lapsele ja nüüd juba ka toimekas noor vanaema! Oleme õnnelikud, et ta nii imeväärsel moel ennast jagada suudab! *Hüü üm küll hoolelda ella, paremb viil hoolen olla*.

Mida me nende aastate jooksul näinud ei ole – see on tujutu, virisev ja kurtev Aile. Ehkki ühegi inimese elus ei sära iga päev päike, näevad töökaaslased ainult rõõmsameelselt tegutsevat, alati kõigile abi pakkuvat Ailet, kelle *lahke suu teeb palju sõpru*.

Kulla Aile, olgu sul ikka oskust vaimustuda, jõudu tegutseda ja särada!

VABAÕHUMUUSEUMI PERE

PS. Tee ruttu ja käi ruttu, siis ei ütle keegi, et sa vana oled!

Ivar Leimus – 50

3. juunil sai 50aastaseks Eesti Ajaloomuuseumi vanemteadur, muuseumi mündikogu hoidja Ivar Leimus. Täna-seks on juba enam kui veerand sajandit muuseumis töötanud mehest saanud rahvusvaheliselt tuntud teadlane.

Ivar Leimus sündis 1953. aastal Võru linnas. Seal lõpetas ta ka 1971. aastal Võru 1. Keskkooli ning astus samal aastal Tartu Ülikooli ajaloo osakonda. Kõrgkooli lõpetamisel sai ta suunamise Eesti Ajaloomuuseumisse,

kus töötab tänaseni. Enam kui 25 aastat on muuseumi numismaatikul olnud töö- ja teguderohked. Ta on uurinud Eesti ja naabermaade mündindust viikingiajast 20. sajandini. 1989. aastal kaitses Ivar Leimus ajalookandidaadi kraadi, teemaks Liivimaa 16. sajandi mündindus. Aukartustäratav on juubilariteadustööde loetelu. Enam kui 100 nimetuse hulgas on ka kuus raamatut ja kaks numismaatikakogumikku. Peale probleemartiklite on ta publitseerinud mitmeid mündiaardeid (Maidla, Kose) ja mündindust puudutavaid arhivaale, koostanud keskaja majandusajaloo historiograafiat ja tõlkinud kesk- ning varauusaegseid ajalootekste (J. Renneri ja C. Kelchi kroonikad, A. Oleariuse reisikiri).

Muuseumis on Ivar Leimus koostanud mitmeid numismaatikat ja rahandust puudutavaid näitusi ning osalenud mitme püsi-ekspositsiooni koostamisel. Aastaid oli tema suurimaks unistuseks nn Mündikabinet Ajaloomuuseumis. See avatigi 2002. aastal muuseumi Pika tänava majas.

Juubilar on väga ladusa sõnakasutusega lektor, keda kutsutakse esinema nii rahvusvahelistele konverentsidele kui ka lihtsalt ajaloo huvilistele. Ivar Leimus on kirjutanud numismaatikaõpiku üliõpilastele ning tegeleb ka õppejõuna.

Mainimata ei saa jätta ka juubilariteadustöös tema keelevaldust. Mainimata ei saa jätta ka juubilariteadustöös tema keelevaldust. Mainimata ei saa jätta ka juubilariteadustöös tema keelevaldust. Mainimata ei saa jätta ka juubilariteadustöös tema keelevaldust.

Inimesena on esimese juubelini jõudnu sõbralik ning abivalmis. Kui toimub vana aasta ärasaatmine või mingi muu pidu, võtab ta kätte kitarr ja astub kolleegide ette ka kupleede ja muude etteastetega.

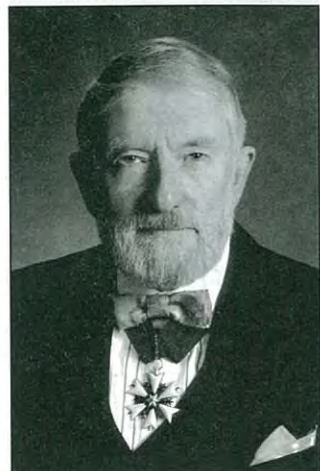
Võib öelda – miski inimlik ei ole talle võõras.

KOLLEEGID

IN MEMORIAM

Omar Volmer

16.4.1934 – 25.12.2002

2002. aasta jõulupühil, pärast ränkrasket haigust lahkus meie hulgast Pärnumaa mitmekülgeimaid mehi, Valgetähe III klassi ordeni ja Pärnu vapimärgi kavaler, kauaaegne Pärnu muuseumi direktor Omar Volmer.

Ta sündis 16. aprillil 1934. aastal Nõmmel, keskkooli käis läbi Tallinnas. Kunstihuvi viis ta Tartu kunstikooli, mille ta lõpetas joonistusõpetajana. Pedagoogi Volmerist siiski ei saanud, sest juba tollal olid kunsti kõrval tema huviks saanud arhitektuur ja ajalugu. Nii võttiski ta kooli lõpetamise järel vastu kunstnik-sisearhitekti töökoha Pärnu kaubandusvalitsuses ning pärast viit tööaastat edutati Volmer 1963. aastal Pärnu muuseumi direktoriks. Muuseumis töötas ta, kuni haigus 2002. aasta oktoobrikuus selle võimatuks muutis.

Omar Volmeri kunstniku- ja arhitektianne avaldusid kümnete hoonete sisekujundustes, millest ta ise kõige enam hindas viimast suurt tööd: 17. sajandi interjööri loomist Pärnu Seegimajale. Teises maailmasõjas hoone kaotanud Pärnu muuseumi taasavamine ümberehitatud elumajas 1971. aastal oli omas ajas isegi mälestusväärsem – avatud ekspositsioon oli 1970. aastatel paremaid ja moodsamaid kogu Eestis.

Volmerist kujunes üsna pea pärast Pärnusse asumist avaliku elu tegelane ning kultuuriringkondades oma inimene üle Eesti. Tema mitmekülgsed huvid tõid talle elu jooksul sõpru Euroopast, Aasiast ja Ameerikast. Kui kadus raudne eesriie, kasutas Volmer iga võimalust reisida neis maakera nurkades, mis talle huvi pakusid, olid need siis vanal heal Inglismaal, Hispaanias või kaugel Peruus.

Volmer jättis endast maha kümnekond filmirolli, rea filmikunstniku töid, teatrisõbrad mäletavad tema lavakujundusi erinevates Eesti lavastustes, ajaloo huvilised aga ajaloo uurimusi, publitsistikat ja õnnelikud, kes teda tundsid, vaimukaid vestlusi kõige erinevatel teemadel.

Omar Volmeri töö muuseumis ei olnud kaugeltki jagamatu. Tema huviderid ja tegutsemismaa olid niivõrd avarad, et lauda, kuhu kõik käsilolevad tööd ritta lebama oleksid mahtunud, polegi olemas. Aga sellisest töölaust Volmer unistas ja rääkis. Tema poolt mahajäetu ei olegi loetletav tööaastates, lehekülgedes või muudes ühikutes. Tema pärandiks on kõik see, mida ta puudutas või lõi oma kunstnikuhingega – Omar Volmeri elu kui looming.

Robert Kullerkann

12.4.1925 – 31.1.2003

Robert Kullerkann sündis 12. aprillil 1925 Harjumaal Keila vallas. Ta õppis Keila koolis. Sõja puhkedes mobiliseeriti Robert Kullerkann Saksa sõjaväkke, kust tal peale sõja lõppu õnnestus koju jõuda. Töömeheteed alustas ta Tallinna masinatehase valutsehhis valaja õpilasena, hiljem vormijana. Robert Kullerkann vangistati seoses nõukogudevastaste lendlehtede levitamisega ning oli Vorkuta ja Karjala vangilaagris ligi kuus aastat. Peale vabanemist asus ta 1951. aastal elama Tartusse ja tööle ühte vanemasse metalli-

ettevõttesse "Võit", kus töötas valutsehhis, laohoidjana, puusepana jm. Robert Kullerkann oli tehase kultuuritöö ja taidluse eestvedaja, ta organiseeris mitmeid näiteringe ja isetegevusansambleid, kus osales ise kitarristina. Tehase veteranina oli ta üks kodulooringi asutaja ja hakkas aktiivselt uurima ettevõtte ligi sajandipikkust minevikku. Mitme aastakümne vältel kogutud ja süstematiseeritud materjalid võimaldasid 1980. aastal avada tehase väikese muuseumi, mida asus juhtima Robert Kullerkann. Ta on veetnud lugematuid tunde muuseumides, arhiivides, küsitlenud sadu inimesi ja nende abil taastanud tehase ajalugu. Ta tegeles muuseumiga kuni oma elu viimaste päevadeni. Tehase muuseumi varad kasvavad ja tekkis vajadus uute ruumide järele. Robert Kullerkann tegi ära suure töö nende ettevalmistamisel, muuseumi ümberkolimisel ja sisustamisel. Robert Kullerkannu viimasel sünnipäeval märgiti ära tema suuri teeneid muuseumi rajamisel. Robert Kullerkann oli Eesti Muuseumiühingu liige ja osales aktiivselt ühingu üritustel.

Mälestus temast säilib meie muuseumis ja südames.

JOANN LILLEMÄGI

Tagakaanel:

8.–10. maini 2003 toimusid Eesti Maanteemuuseumis Varbuse postijaama päevad. Fotod Peeter Koskla

On the back cover:

Post Station Days in the Estonian Road Museum on May 8–10, 2003

На задней обложке:

Дни почтовой станции в Эстонском дорожном музее 8–10 мая 2003

Tagakaane siseküljel:

24.–28. aprillini 2003 toimus muuseumitöötajate õppereis Leedumaale. Eesti muuseumitöötajad Euroopa keskpunktis. Hobusemuuseum Anykščiai lähistel. Mesindusmuuseum. Nõukogude Skulptuuri Muuseum. Fotod Mariann Raisma

Inside of back cover:

Museum workers' study trip to Lithuania on April 24–28, 2003
Museum workers in the centre of Europe. Horse Museum near Anykshchiai. Apiculture Museum. Museum of Soviet Sculpture

На внутренней стороне задней обложки:

24–28 апреля 2003 года для музейных сотрудников была организована учебная поездка в Литву. Музейные сотрудники в центре Европы. Музей лошади в окрестностях Аникшиай. Музей пчеловодства. Музей советской скульптуры

